MÁTYÁS KIRÁLY LANTOSA

TÖRTÉNELMI REGÉNY AZ IFJÚSÁG SZÁMÁRA

IRTA:
GERÉB LÁSZLÓ

Dante Könyvkiadó, Budapest, 1940

ELSŐ RÉSZ

1.

Ott, ahol a Dráva siet a Dunába,
dombos, dús vidéken jöttem a világra.

Jánoska komor arccal terelgette hazafelé a libákat. Időnként hátraszólt Biri húgának, aki könnyeivel áztatta kötényét:

- Ne ríjj már no! Nem lesz baj!

De nem sok meggyőződéssel mondta. Lenszőke haja összeráncolt homlokába hullt és maga is szigorúan pillantgatott hol a zokogó kislányra, hol a libákra, melyek közül hiányzott a kisebbik gúnár.

Birike sokáig maradt el a réten. Végre édesanyjuk utána küldte Jánoskát, hogy hozza már haza Birikét meg a libákat. Ekkor derült ki, hogy a kislány nem mert hazakerülni, mert hiányzott a kisebbik gúnár. Róka ragadta el vagy héja tépte szét vagy talán rossz emberek csenték el - ki tudná megmondani! Talán kalandozni, világot látni indult s beleakadt valahol a bozótba. Hiába minden, oda volt a kisebbik gúnár és Birike könnyeivel itatta az egereket.

Már beértek a faluba. A ludak gágogva rohantak előre, csapkodtak a szárnyukkal és toronymagasra verték fel az utca porát. A nádfedelű vályogházak mintha kérdő, szemrehányó tekintettel mondogatták volna: Birike, Birike, hol a kisebbik gúnár?

Birike egyre jobban hüppögött s mind hátrább maradt, mikor házukhoz közeledtek. Aztán elnémulva lapult meg a kapuban, míg Jánoska a libák nyomában beballagott az udvarba.

- Dícsértessék! - köszönt illendően Jánoska, mert a tornácon meglátta a plébános urat.

- Mindörökké! - feleli a főtisztelendő úr és ő is meg Jánoska anyja is mosolygó szemmel néznek a gyermekekre.

- Hát te miért támasztod a sövényt, te kis mafla, na, gyere közelebb, - mondja a pap Birikének, aki most félve a tornáchoz sompolyog. Csodálkozva néz körül. Mi lelte ezeket? Anyja nem számolja, nem kéri számon a ludakat és nem tépi meg a haját a kisebbik gúnárért! Csak nagy, meleg szemmel mosolyog rájuk.

- Nagy újságot mondok, gyerekek - szól végre az anyjuk. - Főtisztelendő testvérbátyámból, Vitéz János uramból váradi püspök lett. Most hozta hírét a plébános úr. Letekintett ránk az Úr Isten és megsegítette szegénységünket!

- Bizony, püspök lett ő kegyelme - bólogatott a plébános is. Aztán kézenfogva magához húzta Jánoskát és megveregette az arcát.

- Quid fecisti hodie, nebulo? (Mit csináltál ma, kölyök?) - kérdezte.

Jánoska a sarat kaparta le mezítlábáról, miközben hamisítatlan konyhalatinsággal válaszolt:

- Ante meridiem scibavi caballum et postea ibi ad campos ansera ad domum agere. (Délelőtt lovat vakartam, aztán a mezőre mentem, hogy hazahajtsam a libákat.)

A plébános úr büszkén hallgatta.

- Az én nevelésem - mondta elégedetten.

Aztán a gyerek anyjához fordult:

- Jól fog az esze a fiúnak. Kár lenne itthagyni falun parasztnak. Papot kell nevelni belőle!

Az asszony felsóhajtott:

- Már pedig az apja azt akarja, hogy tanulja ki az ő mesterségét. Legyen a fiú is falusi ács.

- Az ácsság szép mesterség, Borbála asszony - felelt a pap. - A mi Urunk nevelőapja is ács volt, fiából azonban a világ világossága lett. Miért ne lehetne a csezmiczei ács fiából is mécses Magyarország számára?

Borbála asszonynak megeredtek a könnyei.

- Jaj, jaj, akkor el kellene válnom az én kis fiamtól! Elvinnék messzi iskolába! Soha többé nem lenne az én gyerekem...

- A püspök úr ő kegyelme bizonyára gondot fog viselni testvérhúga fiára, ki néki is egyetlen fiú-örököse. Keresztfia is, édes öccse is. Tanítani kell a fiút, Borbála asszony. A szülőknek az a kötelességük, hogy jobb sorsba helyezzék gyermekeiket, mint amilyen nekik jutott osztályrészükül. Én pedig kötelességemnek tartom, hogy még ma írjak Jánoska dolgában főtisztelendő Vitéz János úr őkegyelmének.

Azon az estén sok tarka gonddal tért nyugvóra a Csezmiczei-család.

Senki sem kérte számon Birikétől az elveszett gúnárt...

2.

Miben, miben reméljen hát az ember?
Mely pillanatban biztos életünk?
Mint esőcsepp, amely folyóba cseppen,
végső óránk úgy elrohan velünk.

Öröm és bánat ikertestvérek. Ahol az egyik van, el nem marad a másik.

Ez okozta, hogy Birikétől sohasem kérték számon az elveszett kisebbik gúnárt. A kis Csezmiczei-család másnapra még fel sem ocsudott a váratlan örömtől, melyet Jánoska nagybátyjának, Vitéz Jánosnak püspökké emelkedése okozott, ismét nagy fordulat történt életükben.

Egyik estétől a másik estéig milyen nagyot fordulhat a világ!...

Jánoska atyja - miképen mondottuk - ácsmester volt és ezekben a napokban éppen a szomszéd faluban dolgozott. Leégett a templom teteje és Csezmiczei mester ácsolta az újat.

Estefelé szomorú menet közeledett Jánoskáék házához. Négy ember lassú léptekkel ponyvát cipelt. Utánuk levett süveggel áramlott a falu népe. A ponyvában hozták az ácsot. Munka közben leesett a toronyról és szörnyet halt.

Hiába volt minden sírás, jajveszékelés, a kis család árván maradt.

Három nap mulva megvolt a temetés. A jóságos plébános énekelte a Circumdederunt-ot; de most nem Jánoska ministrált. Arcán végigfolytak a könnyek, míg a szomszédék Bencéje a tömjénfüstölőt lóbálta... Aztán hazatértek. Ki gondol ilyenkor libákra, gúnárra?!...

Mire a szomorú esemény történt, a plébános már befejezte Vitéz püspökhöz írott levelét, melyben Jánoskát figyelmébe ajánlotta. Utóiratban aztán most hozzá kellett toldania a családi szerencsétlenség hírét is.

Készen lévén a levél, a plébános úr felkapaszkodott a ló hátára és szép lassan elkocogott Beliscéig, a legközelebbi nagyobb helységig. Ott éppen vásár volt. A főtisztelendő úr ácsorgott a vásárban, fogadta a parasztok süvegelését, nézegette a kalmárokat, vásárosokat, mígnem talált egy kedvére való embert. Ezt meginvitálta egy pohár borra, közben elmondta, hogy miről van szó és megkérdezte, hogy vállalja-e a megbizatást. Nem kisebb dolog forgott szóban, minthogy el kell a levelét juttatnia Váradra a püspöknek.

Abban az időben nem volt még posta. A nagyurak külön fullajtáraikkal küldözték üzeneteiket, de kisebb embereknek bizony be kellett érniök nehezebb módokkal is. Vásárosok, vándorok, katonák hozták-vitték a leveleket, szóbeli üzeneteket pénzért, italért, szép szóért. Ki-ki ahogy.

Így volt a plébános levelével is. A vásáros kezet adott és két kis ezüst pénzt kapott. Aztán vásárról-vásárra járva, el is jutott Szegedig a levéllel, ahol szerencsére Erdély felé vonuló lovas vitézekkel találkozott. Ezek közül az egyik egy kis ezüst pénzért átvette a levelet és Temesvárig vitte. Innen a lovasok a végvidék felé kanyarodtak. Néhány rézpénzt adott hát egy fuvarosnak, aki Várad felé tartott és így a levél szerencsésen eljutott a címzetthez.

Persze, ez alatt hónapok múltak el. De hát akkoriban az emberek semmivel sem siettek úgy, mint mai napság.

Míg a levél Csezmiczéről Nagyváradra ér, nézzünk kicsit szét széles Magyarországon.

1445-öt írtak akkor. Uratlan, fejetlen ország volt Magyarország. Előző télen Ulászló, az ifjú király elesett a várnai csatában. A főurak egy része néhai Albert király fiát, a gyermek Lászlót akarta trónra emelni, mások ellenezték ezt. Így végül abban maradtak, hogy nem töltötték be a trónt, hanem hét kerületre osztották az országot, mindegyik kerület élére egy-egy főkapitányt rendeltek, a többi gondot ezekre meg a jó Istenre hagyták.

A főkapitányok aztán egymást marták. Mindenki parancsolt, senki sem engedelmeskedett. Egyik határon a német, másik határon a török: mi lesz veled, szegény Magyarország!...

Szerencsére a hét főkapitány egyike emberül megállta helyét. Hunyady János hét helyett cselekedett. Az egész ország őt tekintette vezérének. A rá bízott országrészben, Erdélyben és a déli végen rendet tartott, visszaverte a török támadásait és egész Európát mozgósítani igyekezett követei és levelei útján, hogy a fejedelmek fogjanak össze a pogányok ellen. Ebben a munkában jobbkeze és osztályostársa Vitéz János volt.

Előbb Hunyady udvarában pap volt. Szegény sorból emelkedett fel. Csak innen-onnan kölcsön kéregetett könyvekből tanult, de olyan tudásra tett szert, hogy a főúr idővel rábízta fiainak, Hunyady Lászlónak meg a kis Mátyásnak a nevelését is. Aztán Hunyady János titkára, kancellárja lett, majd váradi püspök, zászlós úr és mindjobban kivette részét az országos gondokból.

Vitéz János püspök volt Jánoska nagybátyja és hozzá ment a csezmiczei plébános levele.

3.

Atyám, ó, mért vesződöl éjjel-nappal?
Gond nélkül lelked mért hogy nem lehet?
Mindíg Prometheus gyötrelme sarkal
s Atlasként egyre hordod az eget.
Kis nyugtod néha mért hogy nem marad,
míg megrokkansz a fáradság alatt?

Vitéz püspök váradi palotája könyvtárszobájában ült, mikor titkára, Pál kanonok elébe tette az írást. Az ólomkarikákba foglalt színes ablakokon vörös alkonyati fény szűrődött be. A püspök fáradtan támaszkodott hátra faragott karszékében. Naphosszat országos dolgokban fáradt. Most pihent. Előtte, az asztalon díszes könyv feküdt. Vörös bársony a kötése, aranyos kapcsok fogják össze: Cicero beszédei. A püspök ebből merített erőt, lelkesedést munkájához. És tanult is belőle. Szép latin nyelvet, hazaszeretettől áthatott, lendületes mondatokat. Ő is így beszélt, ha követségbe ment külföldi udvarokhoz és mint Hunyady János kancellárja, így fogalmazta a diplomáciai iratokat.

Lassan felbontotta a levelet. Bosszúsan kezdte olvasni a falusi plébános döcögő latinságát, de aztán felderült. Unokaöccse, asszonyhúgának fia, János jóeszű gyerek. Pásztorkodó falusi fiú létére úgy tud latinul, hogy öröm hallgatni. A plébános tanította, de a fiú maholnap túltesz mesterén...

A püspök elégedetten bólogatott. Nagyon helyes. Jánoska a legközelebbi vérrokona, embert farag belőle! Taníttatni fogja, hadd vigye többre a nagybátyjánál, aki sose járhatott külországban egyetemre és olyan nehezen jutott könyvekhez ifjú korában! Aztán elkomorodott az arca.

Post scriptum: Jánoska apja, az ácsmester, ma leesvén a háztetőről, nyakát szegte. Isten legyen irgalmas lelkének és könyörüljön meg az elhagyatott családon. Amen, - olvasta a püspök.

Felállt székéből és lehorgasztott fejjel járkált fel-alá szobájában. Megállt az ablak előtt. A vastag, színes üvegeken át elmosódottan látszott a szemben álló székesegyház és előtte magas kőszálon a pátrónus: Szent László király szobra. Elszánt arccal ül a szent király vágtató lova hátán és felemelt jobb kezében csatabárdot tart.

Visszatért az asztalhoz. Megrázta a csengőt.

Pál kanonok lépett be.

- Válaszolj erre a levélre, - szólt Vitéz János. - Írd meg, hogy gondunkba vesszük húgunk családját. Jánoskát pedig - ha méltó lesz rá - illőképen felnevelem. Mellékelj tíz aranyat és írd meg, hogy a jövőben is gondolok rájuk. A plébánosnak mondj köszönetet buzgóságáért és kérd, hogy tanítsa tovább is öcsémet, mígnem iskolába küldöm. Az ugyanis a szándékom, hogy kisöcsémet a pécsi kollégiumban helyezem el, hogy ott nyerjen kiképzést a magasabb tudományokban is.

Aztán kihúzott a könyvespolcról egy kisebb könyvet.

- Ezt a Cornelius Nepost is küld el neki. Olvassa a fiúval. De el ne veszítsék és küldjék vissza, ha elolvasták!

Pál kanonok megírta a levelet. Mellé tette az aranyakat meg az aranynál is drágább, kézzel írott könyvet.

János püspök most nem ért rá többet foglalkozni rokonaival. Útra készült, Bécsbe indult követségbe Frigyes császárhoz.

4.

Majd járni kezdtem rendre lépegetve
s mihelyt gagyogni megtanult a szám,
máris küldtél a „hét szép művészetre”,
otthon heverni nem hagytál tunyán.

Mikor Vitéz püspök levele megérkezett Csezmiczére, Borbála asszony nem tudta, hogy sírjon-e bánatában vagy nevessen-e örömében. Hogyne sírt volna, mikor el kell szakadnia egyetlen fiától és hogyne nevetett volna, hiszen úr lesz a gyermekéből. Nehéz helyzetében úgy örvendezett hát a jó asszony, hogy minduntalan a könnyeit törölgette.

Nyáron át Jánoska még a libákat őrizte s az idő készülődéssel telt el. Anyja-szőtte vászonból kapott új ingeket, gácsi posztóból szabtak neki új ruhát. Sárga csizma, tollas süvegecske is került hozzá. Apja subájából lett az új ködmön.

Ma is istenhátamögötti falucska volna Csezmicze, ha azóta el nem tűnt volna a föld színéről, akkor meg éppenséggel messze esett a világ közepétől. Hónapokig alig esett szó egyébről, mint az özvegy ácsnéról meg Jánoskáról. Nagy újság volt, nagy esemény, amilyenre példa még nem volt Csezmiczén. Nagy tisztesség érte az ácsékat! Tanult ember, úr lesz a fiúból.

Szerencse, nagy szerencse! Olyan nagy szerencse, hogy még irígykedni se tudott senki Jánoskára. Titokzatos, hatalmas valami a tudomány, a betűvetés mestersége - ebbe még nem vásott földijei foga. A legöregebb emberek se emlékeztek olyan esetre, hogy akár csak egyszerű pap is került volna ki a falubeliekből. Játszópajtásai, akikkel eddig zavartalanul hempergett a porban, most félénk tisztelettel, zavartan kerülgették.

Legjobb barátjával, a szomszédék Bencéjével együtt nőtt fel és Bence a minap még valami nézeteltérésből kifolyóan alaposan földhöz is teremtette, most azonban ő is alázatosan, lesütött szemmel sompolygott el, ha meglátta.

Jánoska únni kezdte a nagy tisztességet.

- Játsszunk! - szólt Bencéhez. De Bence befutott előle a házukba.

Másnap a réten találkoztak. Mindketten libákat őriztek és Bence most nem hagyhatta el helyét. Jánoska haragosan állt szembe vele és rákiáltott:

- Nem akartál játszani velem! Haragszom rád! Verekedjünk!

De Bence még erre is elhúzódott.

- Nem lehet - felelte. - Te nemsokára úr leszel és ha elvernélek, bajba kerülhetnék. Mert én vagyok az erősebb.

Jánoskát ilyenformán általános tisztelet övezte a faluban. A szerencséje felől mégis megoszlottak a vélemények.

Nagy család volt a kis falu. Beláthatatlan nemzedékek óta együtt éltek, dolgoztak, haltak valahányan. Nagy eset, félelmetes dolog, hogy valaki elszakadjon az ősi rögtől, a megszokott gyökértől és kimenjen a messze világba, idegenbe. Nagy részük világéletében nem lépte át a falu határát; városba meg éppenséggel alig járt valaki közülük.

Különösen az asszonynép esett kétségbe. Borbála asszonynak állandóan voltak látogatói. Napnap után jöttek az asszonyok, lányok. Kérdezgették, töviről hegyire meghányták-vetették a dolgot. Egyszerű lelkük megindult azon, hogy az anya örökre elveszíti gyerekét és keserves

könnyeket ejtettek. Borbála asszonynak se kellett sok, hogy eltörjön a mécses - eléggé meglátogatta úgyis az Úr Isten! Így aztán hónapokig naponként felváltva siránkozott végig a falu minden asszonynépével.

De a jó lelkek szomszédi és rokoni érzéssel szinte a falu közös ügyének tekintették Jánoska szárnyrakelését. Nem kopogtatott be látogató anélkül, hogy valami kis ajándékot ne tegyen az asztalra. Egy szál kolbász, egy csík füstölt szalonna, néhány garaska, később egy-egy marék pogácsa innen is, onnan is került.

- Vigye Jánoska egészséggel! Növekedjék ettől is a tudománya!

Ősszel aztán szekérre tették a ládáját, kendője sarkába ezüst pénzt kötöztek, őt meg felültették s úgy kísérte ki a faluból anyja meg Birike nagy sírás-rívás közt.

Akinek nem kellett éppen a mezőkön, kertekben dolgoznia, mind odacsoportosult a kocsi köré. Vele ment a falu apraja-nagyja. Mások meg úgy mondtak neki istenhozzád-ot, hogy a sövények mögül lengették kendőjüket, süvegüket feléje.

Az öregasszonyok szipogtak, zokogtak. Az egyik imádságra kezdett, a többi belevágott s úgy kísérték Jánoska szekerét, mint búcsújárók a templomi zászlót.

Jánoska izgatottan, boldogan indult ki a világba, a diákélet felé. De mikor a falu végén utoljára ölelte meg övéit és a kocsis a lovak közé csapott, neki is összeszorult a szíve.

A szekér leporzott a porongról, - arról a vízhordta magaslatról, melyen a falucska épült. Aljában átgázolt a gürün, melynek nyáron át száraz medrében most már sárosan csillogott az őszi esők első nyoma. Óvatosan áthaladt a mocsár közepén végighúzódó kezdetleges töltésen, ahová még ellátszott Csezmicze tornya. Aztán egy liget végkép eltakarta.

Kibontakozott előttük a Duna fényes, széles szalagja. Az útról letértek a révhez. Más utas nem volt és a révész csak hosszas rábeszélés után szállította át őket egyedül. Amikor megtudta, hogy Jánoska a püspök rokona és iskolába megy. A hatalmas folyó hátán kezdett kibontakozni a gyerek szemei előtt a nagyvilág. Szép volt, nagyon szép; de Jánoska aggódva kapaszkodott meg a komp szélébe, hogy el ne vesszen, el ne süllyedjen ebben a rengeteg mindenségben...

... Néhány óra mulva a szekér felkapaszkodott egy hosszú, keskeny homokhátra, melyen már szaporán haladhattak Pécs felé.

Ez a pécsi utazás nem volt hétköznapi eset a csezmiczei gyerek számára. Még a kocsis is csak kétszer életében járt Pécsett, pedig ő volt a falu legviláglátottabb embere. Csodás hely is ez a város, különb talán nem lehet még Budavára sem!

De Pécsig se gyerekjáték az út. Az út! Nem aféle mai világbeli megtervezett, megépített út az. Valaha régesrégen egy szekér vágott át a vidéken. Nyomán évszázadokon keresztül haladtak szekerek, gyalogosok, lovasok, míg szélesre, mélyre kitaposták. Esős időben patakmeder, szárazságban kő- és agyagsivatag, ősszel, tavasszal mocsaras ingovány. Jól vasalt magyar kocsi legyen, amely el bír menni rajta.

A csezmiczei fuvaros szekere maradhatós jószág volt, de símán mégsem birkózott meg a nagy feladattal. Egy mélyedésben úgy beragadt a sárba, hogy a kocsis órákig ténfereghetett körülötte és vakarhatta a tarkóját. Végre odavetődött egy másik kocsi, annak lovait Jánoskáék szekere elé fogták és úgy vonták ki a kátyúból.

Estére letértek az út mellé. A kocsis kifogta a lovakat; hadd pihenjenek, legeljenek reggelig. Csak a lábukat békózta meg, hogy messzire ne kószáljanak.

Kis pásztortüzet rakott és zsiványpecsenyét készített. Vékony faágból nyársat faragott; karikára vágott egy jókora hagymát, melyet szalonnaszeletekkel és birkahúsdarabokkal vegyesen húzott a nyársra s az így telefűzött nyársat lassan forgatta a tűz fölött. Az elcseppenő zsírt fehér cipóval fogta fel. Királyi módon lakmároztak Jánoskával.

Estebéd után a fuvaros jót húzott kulacsából s Jánoskának is átnyujtotta nehány óvatos kortyra.

Aztán lepihentek a szekér derekában, betakarództak subáikkal. A fuvaros egy ideig mesélt. Arról beszélt, hogy milyen kerek ez a világ és hogy ő mekkora darabot látott már belőle. El volt ő már Bajáig és Eszékig is.

Aztán mind ritkábbá vált a dörmögése. Majd horkolni kezdett. Jánoska nézte a csillagos eget. A szíve is zakatolt a nap izgalmaitól és a szekér rázódása is megviselte. Lehunyta, majd időnként fel-felnyitotta a szemét; látta, hogyan változtatja helyét a Göncölszekere az égen. Fordul lassan körbe, de nem nyugszik le ég és föld határán.

Végre elaludt ő is. Rövid álma volt. Csakhamar arra ébredt, hogy a fuvaros a mezőn hajkurássza lovait. Pitymallott. Korán indultak, mert még az út javarésze előttük állott. Estére pedig Pécsett akartak lenni.

Első pihenőjüket egy útszéli csárdában tartották. Egész szekértábor állott előtte. A lovak ropogtatták a zabot: az utasok, kocsisok az ivóban ültek. Annyian voltak, hogy egy részük kiszorult a ház előtti padra. Ittak, szalonnáztak és kicserélték újdonságaikat. Néhány pécsi huszár is volt köztük; a horvát végekre mentek várszolgálatra.

Símán ez a nap se múlt el. Délután köves dülőben haladtak, de bármilyen lassan, óvatosan csörömpöltek is kőről-kőre, egyszerre csak eltörött az elülső tengely.

- Hej a...! - kezdte az áldásmondást a kocsis. - Ördög van velünk ezen az úton! - Aztán megalázkodva húzta szemébe süvegét és csendesen tette hozzá:

- Biztosan a tudomány nyomta meg már úgy a tengelyt...

És előkereste baltáját, felkapaszkodott az árokpartra és elindult a legközelebbi liget felé, hogy új tengelyt vágjon.

Jó későre, de mégis még aznap szerencsésen elközelegtek céljuk felé.

Hej, nagyot dobbant Jánoska szíve, mikor életében először várost látott! Messziről, a fák orma felett megpillantotta a székesegyház ég felé nyúló négy tornyát, majd előbukkantak a város hegyoldalban épült magas, fekete várfalai is.

A nap lebukott már a nyugati ég alján, vörös-lila fény küszködött az égen a közeledő éjszakával, mire áthaladtak a városkapun. Városi katonák csörgő láncokkal készülődtek már a híd felvonására, a kapu bezárására.

Sötétben érkezett meg Jánoska a pécsi kollégium kapuja elé.

- -

Azután napok, hónapok teltek...

Nyurga, sápadt, tógába öltözött legényke feküdt a Mecsek oldalában egyik tavaszi vasárnap délután. Jánoska volt, vagyis most már János diák. Az egykori falusi gyerek, aki naphosszat a mezőn kóborolt, idővel megszokta a városi életet s hétszámra bezártan élt négy fal között.

De vasárnap délutánonként szívesen szökött ki a szabadba. Ilyenkor kiment a városból, fel a Mecsek oldalába, ott elbújt, leheveredett a bokrok közé.

Két esztendeje volt már pécsi diák. Eleinte a kis diákok sorában tanulta a triviumot vagyis a „hét szabad mesterség” alsó fokozatát: a latin nyelvtant, szónoklástant és fogalmazást. A jó falusi plébános helyesen alapozta meg tudását. A fiú csakhamar összes társai elébe vágott. Úgy beszélt, írt latinul, mint a vízfolyás. Az iskolamesterek, a tudós szerzetes atyák csak jót írhattak róla pártfogójának, Vitéz püspöknek: olyan az esze, mint a tűz, sokra viszi.

A második esztendőben már nagy ugrással áttették a quadriviumba, a nagy diákok közé, akik négy tárgyból okosodtak: mennyiségtanból, mértanból, csillagászatból és muzsikából.

Mikor Vitéz János gyors haladása hírét vette, végkép eltökélte, hogy öccsét magasabb iskoláztatás végett csakugyan Itáliába küldi.

A terv és a megvalósulás közt azonban eltelt egy kis idő...

- -

János diák tehát elhevert a Mecseken, nézte az eget, figyelte a röpülő madarakat, szeretettel vizsgálta a füveket, virágokat, fákat. Képzelete benépesítette a tájat az iskolában tanult görög és római regevilággal.

Lám, amott a bokrok közt dryádok tündércsapata incselkedik! Fent az égen a Napisten hajtja nyugvóra tüzes kocsiját és féltékenyen őrzi felhőnyájait. Most szél sivít végig a liget fái közt és János hallani véli, amint a kecskelábú Pán-isten fújja hétágú sípját.

Aztán letekint a lábai alatt elterülő Pécs városára. Trójának képzeli és ravasz Ulyxesként tépelődik, hogyan foglalhatná el büszke falait... Majd mesés Aranygyapjúért szeretne útra kelni. Gondolataiban hajót szerel fel. A titokzatos kincs messze, messze, valahol az ismeretlen Buda várában lehet és hajója a Dunán szállna vízre...

Gondolatait, álmait szeretné megírni. De hogyan? Gyerekkori, falusi nóták jutnak eszébe. Talán így? El kell pirulnia erre a gondolatra - ez csak a tudatlan köznépnek való. Tanult ember latinul versel. Próbálgatja. Nem megy. A vers sántít és sose jut a kellő kifejezés eszébe. De folyton ezen jár az esze. És arról ábrándozik, hogy egyszer költő lesz, igazi költő, akinek verseit bólogatva olvassa Özséb atya, a latin nyelv mestere is és kitűnő osztályzatot ad rá...

- -

Így következett el az a nap, mikor egy himlőhelyes, nyurga fiatal pap jelent meg és hajlongva mutatkozott be, hogy ő Simon, János diák mentora. Vitéz János küldte. Küldött vele színes selyemruhát is, pénzt is, hogy öccse úrfimódra csatlakozzék Hunyady Jánosnak hamarosan olasz földre induló követségéhez. Így is lett.

Nem sok idő múltán János diák és mentora alacsony lovakon kocogtak a lovas urak, csatlósok és ládákkal, zsákokkal megrakott öszvérek karavánja után a tenger, a déli verőfényes vidékek felé.

MÁSODIK RÉSZ

5.

Majd Ferrarába vitt a jószerencse,
a Pó folyó hol tisztán tükröző;
itt Guarino ékes beszéde csenge,
latin Múzsáknak legfőbb atyja ő.

János diák és mentora, Simon pap Ferrara városának egyik kanyargó, szűk utcájában álltak meg. Az utat egy mezítlábas gyerek mutatta. Pénzt vetettek neki, leszálltak a lovakról és az állatokat a házfalon függő vaskarikához kötötték.

Keskeny, kétemeletes ház előtt álltak. Öt ablakkal nézett az utcára. Középen volt a kapuja, mögötte a lépcsőház, melyből jobbra-balra két-két szoba nyílott. Ez a híres Guarino mester háza. Hozzá jött tanulni János. Mialatt félénken megindult fölfelé a lépcsőn, óvatosan nézelődött.

Az első emeleten nyitott ajtót találtak. Zsivaj, lárma hangzott a jobboldali első szobából.

Csupa nálánál nagyobb fiút látott. Két diák valami érthetetlen nyelven kiáltozott egymásra, míg a szobában ácsorgó többi fiú úgy tapsolt és úgy üvöltött, mintha bikaviadalon lenne. János diák legnagyobb rémületére egyik fiú felkapott egy könyvet és társa fejéhez vágta. Hát így bánnak itt a könyvekkel!? A másik sem volt rest és kalamárisát hajította támadója felé. A fakupa falnak repült és fekete leve végigcsurgott a színes krétával össze-visszafirkált meszelésen. Most az egyik diák a padon át felugrott az asztalra és felülről vetette magát ellenfelére. Emberül püfölték, öklözték egymást. Simon pap, János mentora lelkes érdeklődéssel figyelte a jelenetet.

- Egészen másképp verekszenek, mint mifelénk - jegyezte meg.

Ebben a pillanatban a lépcsőház másik oldalán megnyilt az ajtó. Hatalmas termetű fiatalember rohant át a másik oldalra és úgy ordított olaszul a verekedőkre, hogy húsos képe, vastag bivalynyaka egészen belevörösödött. A lárma elnémult. A termetes fiú félkézzel felkapta az egyik verekedőt és a sarokba vágta, a másikat meg a másik sarokba lódította.

Mialatt azok oldalukat tapogatva méltatlankodtak és hangos magyarázkodásokba kezdtek, a testes diák ügyet se vetett rájuk. Visszatért a lépcsőházba és megkérdezte Jánosékat, mi járatban vannak.

Latinul feleltek. A diák barátságosan elmosolyodott:

- Pannoniából jöttetek? Nagyszerű! Magyar diák még úgy sincsen mesterünk táborában. Bezzeg angolok már vannak! Most is láthattátok, milyen barbár népség; folyton ökölre mennek. Hogy hívnak?

- Csezmiczei Jánosnak.

- Nehezen kimondható név. Barbár hangzása van. Deákos emberhez klasszikus hangzású név illik. Változtasd meg. Keresztneved egy hangjának módosításával egy ősi istent tisztelsz, ehhez fűzd hazád nevét. Légy Janus Pannonius.

János diák büszkén elmosolyodott:

- Legyen - mondotta.

- Én pedig Galeotto Marzio vagyok - mutatkozott be a másik és hatalmas tenyerét nyujtotta.

- Most jertek, felvezetlek a mesterhez.

Megindultak a lépcsőn. A léptek zajára a második emeleten csinos, fekete leányfej jelent meg az ajtóban és gyorsan végigmérte Jánost.

- Ne kacérkodj az új fiúval, Libera, nem hozzád jött - szólt rá vastag hangján a nagy diák. Karonfogta a magyar fiút és sietve cipelte feljebb. Mogorván visszapillantott a kis lányra, aki hegyes, piros nyelvét öltögette feléje.

- Kis boszorkány - dörmögte.

A padlásszoba ajtaja előtt megilletődve megállt. Tógáját, nyakravalóját igazgatta, krákogott, csak aztán mert halkan bekopogni.

- Avanti! - hangzott belülről.

Beléptek és meghajoltak. Ferdelapú íróállvány előtt az ablaknál aggastyán ült. Összeszáradt vékony emberke volt. Kezeit fázósan talárja ujjaiba húzta. Szakálla ősz, tar koponyáját fekete sapka fedte. Az íróállványon vastag könyv, mellette a padlón szintén könyvek hevernek. Előtte teleírt papírlapok, rajtuk lúdtoll és nagyító üveg.

Bólogatva fogadta köszönésüket.

János néhány félénk szó kíséretében átnyújtotta a magával hozott leveleket. Az öreg szórakozottan vette át. Látszott rajta, hogy nagyon belemélyedt a munkájába s még mindíg azon jár az esze. Nézegette a leveleket, egyiken ismerős pecsétet látott, ezt felbontotta. A mantuai püspök, Vitéz barátja ajánlotta Jánost Guarino mester figyelmébe. Aztán Vitéz levelét bontotta fel. Olvasás közben arca felderült. Örült, hogy előkelő összeköttetésű növendékkel gyarapszik konviktusa.

Élénk, csillogó szemeit most barátságosan Jánosra fordította és maga mellé intette.

- Lege! Olvasd! - parancsolta és az előtte fekvő vastag könyvre mutatott.

János tágra meresztette szemeit. A hang a torkán akadt. Egy betűt sem tudott belőle elolvasni. A könyv görögül volt.

- Graeca non leguntur! A görög szöveget nem olvassuk! Úgy-e, ez még így van ti felétek? - nevetett az öreg. Majd látva, hogy könny szökik János szemébe, kéziratairа mutatott és felszólította, hogy onnan olvasson. Ez már latinul volt. János nekibátorodott s olvasni kezdett. A mester bólogatott. Néha megragadta a karját, félbeszakította és kijavította a hangsúlyt. Aztán barátságosan megveregette az arcát:

- Ne félj, olvasol te rövidesen görögül is! Tudod-e, mi ez?

- Nem - felelte elfogódottan János.

- Strabo. Strabo műve a földrajzról, most fordítom görögből a mi nyelvünkre - latinra.

- Mikor lesz már készen, mester? - kérdezte a háttérben álló Galeotto.

- Mi közöd hozzá! - zsörtölődött Guarino. - Tanulj inkább szorgalmasan görögül, hogy eredetiben olvashasd! Nézze meg az ember... Most eredj, gondodra bízom a magyar fiút. Vele lakol és te tanítod. És készíts helyet a mentorának is.

Még egyszer csillogó szemmel nézett Jánosra, mosolyogva biccentett, mire mindnyájan kimentek.

A nagy olasz diák most már egész lélekkel pártfogásába vette védencét és bizalmasan kalauzolta új otthonában.

- Az öreg a Studion, az egyetemen tanít, de a házában vele lakó diákokkal vagyis velünk még külön is foglalkozik. Azért dolgozik itt fent, hogy ne zavarják és ne hallja a lármát, - magyarázta. - A második emeleten lakik a családja. Tizenkét gyermeke van, szerencsére nincs már mind itthon.

- Battista, a legidősebb, maga is tanár már Padovában. Csoda tehetséges gyerek volt pendelyes korában: folyton versben beszélt. Versei azonban olyan pogányul komiszaknak bizonyultak, hogy végül eleinte büszkélkedő apja is megsokallotta és alaposan elfenekelte a makacs verselőt. Battista gyerek ekkor bőgve ordította:

Kíméld, apám, a nadrágom!
Soha többé nem csinálom!

- Még így is verselt a javíthatatlan. Idővel azonban tudós tanár lett belőle. - No, de lássuk tovább!

- A földszinten van a konyha, a cselédek meg a szolgadiákok szállása. Az első emeleten lakunk mi, a konviktus. A baloldali szobákban többen lakunk, kispénzű diákok. Jobbfelől a gazdagabbak. Te is azok közt fogsz lakni. Majd meglátod, milyen vígan élünk a mi kis birodalmunkban!

Jánosnak zúgott a feje az utolsó félóra benyomásaitól. Látta, hogy itt más világ van, mint a pécsi főiskolán. Szabadabb, elevenebb. Mosolygós, tudós mester, lármás, verekedő, könyveket hajigáló diákok. Felélénkülve, elfogulatlanul mutatkozott be új társainak:

- Janus Pannonius vagyok!

És éles esze gyorsan falta az új neveket: Podocataro - ez görög. Valagussa, Porcellio, Decambrio, Giustiniani, Barbaro - ezek olaszok. Free, - aha, ez a verekedő angolok közül való. Franciák, németek, dalmaták is akadnak. Feljöttek a szolgadiákok is, bemutatkoztak, ismerkedtek.

A jobboldali szélső szobába hordták fel a cókmókját, míg Simon és egy cseléd istállóba vezették a lovakat. János új szobájának eddig csak két lakója volt. Lett most ribillió, mikor észrevették, hogy Galeotto Marzio is kezdi áthurcolni a holmiját. Támadni senki sem merte a már felnőtt számba menő marcona fiút, de a szoba sarkaiból éles megjegyzések röpködtek feléje.

- A mester parancsolta így, a mester - jelenthette ki büszkén Marzio. - Én fogom tanítani az új fiút.

Erre megnyugodtak a szobatársak. Sőt nekibuzdulva segíteni kezdtek János és Marzio elhelyezkedésében.

6.

Gyakorta
olajmécs mellett éjhosszat virrasztunk
s benéznek ránk az égi csillagok.
Te híveid közt fennen állva diktálsz...
A krónikák, a költők mit csak írtak,
emlékezetből mindazt jól tudod:
Tenger, hegy, völgy, tavak, folyók, a csillag,
mely tájon laknak és mely népfajok.

A mester kicsi, görnyedt alakja az ablaknál állott. Hátratette kezét és felnézett az égre. Pihent. Alkonyat óta folyt a tanítás és most már bent voltak az éjszakában. Fáradt volt. A nála lakó diákoknak, saját konviktusának adott külön leckét.

Már délután összetolták az egyik szobában az asztalokat a fiúk. Hegyezett lúdtollat, papírt készítettek, letelepedtek és így várták Guarino érkezését.

Jött, hangosan olvastatott egy latin írót. Fejtegette a nyelvtant, a mondat finomságait, az előadás szerkezetét, a fogalmazás jó hangzását. Talpraesett kifejezéseket mindjárt feljegyeztek, hogy maguk is felhasználhassák. A régiségtani, történelmi, mithologiai vonatkozásokat megvilágította és egybevetésül felhozta más szerzők műveit.

A tollak szorgalmasan jegyezték a sok tudnivalót. Akkor még ritka volt a lexikon és a szótár. Ki-ki magának gyüjtötte össze a hasznos tudás-anyagot.

A kis öreg most fáradtan elmélázott a csillagokon. De hirtelen összeszedte magát és az ablakhoz intette Csezmiczei Jánost. Az égre mutatott:

- Hogy hívják azt a csillagot?

- Vénus.

- Helyes. Hát az ott melyik?

- A Merkur.

- Jó. Most beszélj a holdról. Ki az istennője?

- Luna.

- Hát még? Rokonfogalmak Lunával, kit görögül Szeléne néven hívnak?

János hallgatott. Guarino folytatta:

- Diana, görögül Artemisz és Hekaté. Mindhárom a holdat jelképezi, mind a holdnak istennője. Luna: az ábrándos, bágyadozó szerelmesek holdvilága. A szép ifjú Endimiont harminc esztendei álomba merítette, hogy zavartalanul gyönyörködhessék benne. Diana, a vadászó szűz, aki Oriont megölte, Aktaiont szarvassá változtatva kutyáival tépette szét, mert szemüket merték emelni a megközelíthetetlen istennőre - az égbolton rendetlen pályán kószáló hold hidegségének megtestesítője. A földről az alvilágba költöző Hekaté az égen járó és a látóhatár alá tűnő hold jele. Háromféle és háromtermészetű istennő jelképezi a holdat, mely az állhatatlanság, a változandóság jelképe és egyben előidézője volt a régi népeknél. Ezért is nevezték hajdan „Háromarcú” néven a holdat és ábrázolták gyakran háromfejű istennőnek. A hold idézi elő a dolgok időmúlás által való romlását, a fák korhadását, a szeleket, viharokat, a tenger dagályát és apályát, a holttestek felbomlását. Kik fénye mellett szabad ég alatt alusznak, reggelre kelve minden tagjukat fájlalják. Ő, a változás istennője,

segíti elő a gyermek megszületését, de megbízhatatlansága, állhatatlansága folytán gyakran hal el az anya és a gyermek... El tudnád-e ismételni, amit most mondtam? - fordult most a mester Jánoshoz.

János figyelemmel hallgatta. Most habozás nélkül, szószerint mondta el Guarino magyarázatát. A mester csodálkozva nézett rá:

- Ha mindig helyén lesz az eszed, sokra viszed. Mert emlékezőtehetséged kiváló. Már sok kiváló diákom volt, de ilyen emlékezőtehetséget még nem tapasztaltam!

János társai elismerően zúgtak, mialatt büszkén a helyére ment. A kis öreg búcsút intett és kiment a szobából. A lecke véget ért.

A mécsesekben fogytán volt az olaj és lángjuk bizonytalanul imbolygott. Az idő késő́re járt. A fiúk felszabadult zajjal tolták helyükre az asztalokat, megvetették az ágyakat, szobáikba oszlottak szét s lefekvéshez fogtak.

János fellelkesült az első nap sikerén és buzgón akart előrehaladni tanulmányaiban. Kérően, tétovázva megszólította Galeottot:

- Nem olvasnánk még egy kicsit?

- Ezer örömmel, - kapta fel a szót az olasz ifjú. Mécseseik megfogyatkozott olaját egybeöntötték és újból meggyujtották a kanócot. Kis íróállványt toltak a vastag fal ablakmélyedésébe, hogy társaik álmát ne zavarják és suttogva olvasni kezdtek. Quintilianus művét tanulmányozták, hogy elsajátítsák a szónoklás művészetének titkait. Marzio nagy jártasságról tett tanuságot a szöveg magyarázásában.

- Mióta vagy már itt, Marzio? - kérdezte János.

- Két éve tanulok Guarinonál. De előbb már számos várost bejártam és különböző kisebb mestereket hallgattam.

- Szeretnék annyit tudni, mint te - suttogta János és pirulva tette hozzá: - Mert szeretnék verseket írni. Erre vágyódom gyermekkorom óta...

Marzio jóakaratúan veregette meg a vállát:

- Ne félj, kis Janus, tudsz te még többet is nálam! És a költőket is tanulmányozni fogjuk. Úgy megtanulod a versfaragás művészetét, hogy egész Itália megcsodál! Csak szorgalom és kitartás!

A magyar gyerek szomjas lélekkel itta szavait. Már pirkadt, mire aludni tértek.

Zsibongó fejjel, kábultan ébredt reggel János diák. Társai már öltözködtek. Az egész ház mozgott, talpon volt. Lesietett a konyhába és vizet kért.

- Minek az? - kérdezték csodálkozva a cselédek.

- Mosdani, - mondta természetes hangon a diák. Nagy szemeket meresztettek, de adtak neki egy vödör vizet. Most Jánoson volt a csodálkozás sora: Hát errefelé nem szoktak mosdani, mint otthon, szép Magyarországon? Hát bizony, ott még ez nem igen divatozott.

Simon, a szolgadiák is előkerült. Hazulról való szikkadt cipót, füstölt abált-szalonnát vett elő. Mosdás után János örömmel rohant vissza szobájába és meginvitálta Galeottot egy kis magyar reggelire.

Falatoztak emberül. A nagy gyomrú Marzio még nem ismerte ezt az ételt és most váltig örvendezett ennek a pompás találmánynak.

A konviktorok egész csoporttal bámulták, amint ettek. Jánosnak már irígyei voltak, amiért minden téren feltűnést kelt. Egy német fiú kötődni is kezdett vele:

- Hallod-e te, Janus Pannonius! Ha olyan tudós vagy mondd meg, ki nagyobb, Vergilius vagy Cicero?

Galeotto letette a bicskát és hatalmas markát megmozdította, hogy odavág a kötekedőnek. De János megelőzte.

- Hogy melyik nagyobb, abba nem szólok. De te egyiket sem ismered, annyi szent! - vágta vissza frissen.

Hatalmas hahota jutalmazta szavait. A kárvallott németet kilökdösték a sorból.

- Meg tudnád-e ezt a kötődést írni epigrammában? - kérdezte Galeotto.

- Megpróbálom! - felelte elfogódottan János.

Később az egész konviktus felkerekedett. Zsivajogva indultak útnak. Belekötöttek a járókelőkbe, tréfásan rikkantottak az ablakokból kibukkanó női arcok felé. Könyveikkel egymás fejére csapkodtak.

János kezdett megmelegedni a jókedvű cimborák közt, noha ő volt a legfiatalabb. Kedves, tréfás történeteket hallott tőlük. Megtudta, hogy két év előtt, mikor egy ízben Guarino mester a legkomolyabban prelegált a katedráján, nyílik az ajtó és beállít a terembe egy parasztember. Ölében újszülött szamarat hozott.

- Mit akarsz? - riadt rá haragosan a mester.

Az együgyű falusi ijedten kapta le sapkáját. Eközben úgy elejtette a kis szamarat, hogy az keservesen elordította magát.

- A diák urak mondták, hogy hozzam fel a vásárból ezt a jószágot a tudós úrnak, mert erről akarja megtanítani, hogyan kell diákul mondani a szamár fülét-farkát - hebegte a paraszt.

Nagy volt a hahota.

De a mester komolyan haragudott, amiért megzavarták előadását. Éppen Homéroszról beszélt, ami nem volt éppen baromi téma. Decambrio volt, az a nagy diák ott, a menet élén a tréfa szerzője, aki most olyan komoly képpel lépked, mintha már maga is professzor volna.

A görög Trapezunti György nevetve mesélte Jánosnak, hogy megraktak tavaly egy fiút, aki a kapucinusok templomában tintát öntött a szentelt víz-tartóba s ettől aztán az összes lányok homlokán fekete kereszt maradt, mikor keresztet vetettek.

Most is a kapucinusok templomába igyekeztek szent misére. Utána a Studio-ra, az egyetemre. Ma volt a tanév megnyitása és Guarino mester mondta a szószékről az ünnepi beszédet.

A szabad művészetekről elmélkedett. Meghallgatására mind összesereglettek a tanárok s az összes karok növendékei. De sok nemes úr és városi polgár is eljött, mert az egész városban nagy volt Guarino becsülete.

7.

Ó, te korunk ragyogó dísze, dicső tudományú
bölcs Guarino, aki két nyelvnek a mestere vagy,
annyi sok esztendő múlt már, amióta tanítasz,
légy vendégem most, várlak jó lakomán,
mint ahogy Évander vigadozva fogadta Heraklest,
úgy vigadok neked én, látogatóm ha leszel.

1447-et írtak Krisztus urunk születése után, mikor János diákból Janus Pannonius lett Ferrara városában, a tudós Guarino házában.

Itália akkor nem volt olyan hatalmas birodalom, mint mai napság. Sőt mint ez az ország nem is létezett. Itália csak földrajzi fogalom volt. A szép félsziget számos országra oszlott. Az Adriai tenger partján északon a hatalmas Velencei Köztársaság uralkodott, melynek birtokai lenyúltak végig Dalmácián, a görög parton, a szigetek világában Krétáig, Cyprusig. Másfelől, fent a Thyrréni tenger partján az ugyancsak hajós, kereskedő köztársaság Genua hatalmaskodott. Övé volt Corsica szigete és más kisebbek. A kettő közt voltak a milánói, mantovai és ferrarai hercegségek. Alább a köztársaságból nemrég fejedelemséggé lett Firenze. A félsziget közepén az Egyházi Állam húzódott. Attól délre a Nápolyi és Sziciliai királyság. Ezek mellett számtalan kisebb köztársaság és hercegség állott fenn. Mindnek más és más céljai, érdekei voltak s az olaszok egymást marták.

A 15. században azonban új eszme kezdi átjárni a félszigetet. A régi Róma eszméje. Padlásokról, egérjárta odvakból előkerültek az elfelejtett régi latin írók művei. Az újonnan felfedezett, de a mindig ismert antik írókat is, most más szemmel nézték. A középkorban minden régi írást rejtelmes eredetű dolognak tartottak, szinte afféle szentségnek, mint a Bibliát. Most az antik írók műveiben az emberi szellem tökéletes, klasszikus megnyilvánulását látták. A föld mélyéből egyre-másra bukkantak napvilágra a régi szobrok, ősi istenek, tudósok és világbíró császárok képmásai. A római jogot magyarázni kezdték az egyetemeken és visszahelyezték régi méltóságába.

Felvetődött az a gondolat, hogy a régi latinok ivadékait újból egyesítsék és hatalmasokká tegyék a világ fölött. Egyelőre azonban csak a római műveltség és művészet lett újra hatalmassá. Az olasz festők, szobrászok meg a tudósok, költők, írók csakhamar valóban uralkodni kezdtek egész Európa szellemi élete fölött. Ameddig hajdan a Római Birodalom határai elnyúltak, addig nyúlt most ki Itália műveltségének hatalma és szinte egy szellemi Római Birodalmat teremtett, melynek polgárai, *a humanisták* egyazon szellemmel, a régi klasszikus kor nyelvével és műveltségével szívták tele magukat.

Vitéz püspök is humanista volt és a humanista műveltség elsajátítására küldte öccsét, Jánost Itáliába. Guarino volt a kor leghíresebb humanista tudósa, tanára. Nemcsak a latin nyelvet és irodalmat ismerte kitűnően. Görög tudását egyenesen Konstantinápolyból hozta, ahol évekig tanult. Egymásután nyitotta meg híres iskoláját Itália különböző városaiban, míg végül Ferrarában telepedett meg. Híre egész Európát bejárta és Ferrara egyetemét és városát a műveltség központjává emelte. Ide jött, itt tanult János is, a kis magyar diák.

Telt-múlt az idő. Délelőtt az egyetemen hallgatták a diákok Guarino mester latin leckéjét. Délben hazatértek ebédelni. Délután ismét az egyetemen görög leckét tartott a mester. Vacsora után saját konviktusa növendékeinek, a házában lakó diákoknak külön előadást tartott, mely néha a késő éjszakába nyúlt.

Tavasz volt. Egyik reggelen Guarino konviktorai ismét az egyetem felé tartottak. Szokás és rend szerint útközben betértek a kapucinusok templomába szent mise hallgatására.

Az ég mély azurszínben kéklett és Janusnak önkéntelenül eszébe jutott a hazai ég, mely a legverőfényesebb nyáron is csak szürkés, halványkék. Eleget nézte hajdan, mikor még libát őrzött Csezmicze határában. A kert egyik fala mögül csenevész olajfa nyujtogatta virágos ágait. Janust nyugtalanító érzés fogta el. Végigborzongott rajta a tavasz. Valami szokatlan, valami nagy eseményt várt.

És a nagy esemény be is következett.

Az oltár előtt karcsú, fiatal lányka térdepelt. Fekete, dús hajfonatai csípőjére omlottak. Amint könnyedén meghajolva térdelt, Janus rajta felejtette szemét. - Biztosan közönséges arca van, - gondolta magában a diák és bosszankodott, hogy törődik azzal a leánnyal. De azért mikor az istentisztelet végén a leányka felállt és kifelé indult, mégis nyugtalanul vette szemügyre.

Hosszúkás, barnás arca volt, mélytüzű, fekete szeme és mozgásában annyi báj, hogy Janus önkéntelenül elpirulva megkérdezte szobatársát, Podocatarot:

- Nem tudod véletlenül, ki ez a leányka?

Az csodálkozva felelte:

- Hát nem ismered? Hiszen ez mesterünk legkisebb lánya, Libera Guarino.

János fölényeskedve jegyezte meg, ő azért jött Itáliába, hogy a Múzsákkal ismerkedjék, nem pedig leányokkal. A leányok egyformák az egész világon és őt nem érdeklik.

- Érdekes - gondolta közben magában - évek óta észre sem vettem, pedig egy házban lakunk!

Elmosolyodott. Eszébe jutott, hogy mikor először lépett Guarino házába, a lépcsőházban a kis leány Galeotto után öltögette a nyelvét. Úgy látszik, múlik az idő. A kislányból nagylány lett és Janus-János pirulva süti le a szemét.

Mélázásából Podocataro verte fel:

- Hallod-e Janus, ne törd a fejedet most kis lányokon! Te vagy a Studio költője és Guarino kedvence. Estére diáktort rendezek. Írj a nevemben verset és hívd meg benne a mestert szimpozionra!

Janus örömmel vállalta a megbizatást. Valóban, rendkívüli szép nap van ma! A levegő frissebb, mint máskor. Melegen süt a tavaszi nap. A fák szinte egy nap alatt virágba öltöztek és a verőfényes utcákon könnyű ruhákban járnak az emberek!

Szinte szökdécselve haladt a Studio felé. Útközben már végig is gondolta a meghívó versikét. Csak papírra kell vetnie. De nem az egyetemen nyujtja át, hanem a mester lakásában. Két éve van már itt, de nem volt oka és alkalma, hogy otthonában keresse fel Guarinot.

Ez most jó ürügy... Hátha találkozik Liberával! Szíve összeszorult erre a gondolatra és izgatottan várta a delet. Ma először volt tanulás közben szórakozott, minduntalan másfelé járt az esze.

Délben bekopogtatott a verssel az öreghez. Libera nyitott ajtót. A fiú elpirult. A leány pajkosan elmosolyodott, aztán ő is zavarba jött és berohant az apjához szólni.

- Gyere be, - szólt ki Guarino. És Janus bement, hogy elmondja mondókáját. De annyira zavart volt, hogy csak eldadogta, mi járatban van. Szerencsére kezében volt a vers, sietve átnyújtotta.

A kis öreg elolvasta. Tetszett neki, bólogatott. Aztán elgondolkodva ujjaival az asztalon dobolva a ritmust, megpróbált lassan verset rögtönözni, hogy azzal adja meg a feleletet. Bizony nehezen ment, mert másokat ugyan meg tudott tanítani a latin verselés titkaira, de ő maga nem volt költő.

Minden örül, ha találhat olyant, aki véle egyenlő,
ifjúnak ifjú örül és az öregnek öreg.
És kerül ifjú komoly szót, kedve ha játszi, ha pajzán,
dermed a könnyű, vidám tréfa, ha ott van az agg...

Libera az asztal túlsó végén állott és figyelte a diákot. Az öreg nehézkesen adott válasza, visszaadta Janus bátorságát. Frissen hosszú verset rögtönzött, hogy megmutassa a leánynak, mit tud és így ismételte meg a meghívást:

Kedves nekünk, mitől te óva intesz,
dehogy zavarsz te, hogyha vigadunk:
híres Guarino, ha körünkbe jönnél,
tisztesség éri ezzel asztalunk'!
nem lesz a tréfánk gáton túl csapongó,
illő mértéket tart a víg öröm,
ha Istenhez méltó képed lesz ottan
s tisztelt fönségeddel bővül köröm.

Guarino elégedetten hallgatta kedvenc tanítványának, a költő csodagyereknek rögtönzését. Látta, hogy nem tanácsos vele verses vitába szállnia, inkább engedékenyen, prózában adta meg válaszát:

- No, majd meglátjuk. Valószínűleg benézek hozzátok.

Megveregette Janus vállát és elbocsátotta.

Janus boldogan sietett vissza a lenti emeletre Podocatarohoz a hírrel. A krétai diák pénzt kapott hazulról és vissza akarta társainak fizetni mind a szívességet, amit pénztelen hónapjaiban tőlük élvezett. Nagy hangon rendelkezett a pékinassal, hogy friss süteményt hozzon estére. Egy házicseléd segítségével átvette a kolbászt, melyet egy henteslegény rakott ki a kosarából. Közben már az ajtóban hajlongott a szomszéd kocsmáros, hogy átvegye a rendelést és alkudozzék az esti borok felől.

A görög fiú hátbavágta a cselédet és kiküldte a szobából. Összekiabálta szobatársait, kik segítségére voltak házigazdai teendőiben. Egy sarokban gyűlést rögtönöztek. Megbeszélték az est programmját. Kijelölték az asztalok helyét, az ülés rendjét, este miről beszélnek, milyen dalokat énekelnek és milyen tréfákkal bosszantják a könnyen beugró lakótársakat.

8.

Hajdani nagy költők, ti dicső nevek, íme, bevallom,
régen irígységgel néztem a sorsotokat.
Tiszta beszéd, gyönyörű tárgyak voltak dalotokban
és nyomotokba nem ért egy sem a mosti dalos.
Most, amikor hírben veletek már osztozom én is,
már csak az ékes szó, melyben alulmaradok.

Podocataro nem is ment aznap délután az egyetemre. Leginkább azért maradt otthon, hogy meg ne dézsmálja valaki a bort. A diákoknak előre is olyan eszeveszett jókedvük volt, mintha már alaposan a pohár fenekére néztek volna.

Ezen az estén senki sem tanult. A mécsesek a szimpozionhoz világítottak. Guarino is megjelent. Ünnepélyesen körülülték a hosszú asztalt. Eleinte latin és görög felköszöntők hangzottak el. Igazi szimpoziont akartak rendezni, mely méltó Plató akadémiájának örökemlékezetű lakomáihoz.

Podocataro vitát kezdeményezett. Azt a kérdést vetette fel: lehet-e valaki igazi humanista a görög nyelv tudása nélkül. Azt állította, hogy nem. Voltak, akik ellene szóltak, de ezek kisebbségben maradtak.

Galeotto, aki gyönge volt a görög nyelvben, tréfásan azt hangoztatta, hogy a latin írók úgyis átvették a görögök minden jó tulajdonságát, kár tehát két klasszikus nyelv tanulásával fáradnunk.

De most szónokias lelkesedéssel vágott közbe Guarnerio és azt állította, hogy a latint meg sem kell tanulnunk, azt legalább is minden itáliainak tudnia kell, mint anyanyelvét. Hiszen elég hiba, hogy a századok folyamán a művelt latin nyelv háttérbe szorult a vulgáris olasz mögött.

Izgatott kiáltozás támadt. Az olasz fiú váltig erősítgette tételét: Lám, mindíg különbség van a műveltek és a tanulatlan tömeg nyelve közt. Ez a különbség kétségkívül már Vergilius korában is fennállt. A tömeg úgy beszélt akkor is, mint ma, csak a műveltek szóltak Cicero nyelvén.

A kiürített poharak növekvő száma nem kedvezett a tudományos vita színvonalának. Öreg korára hivatkozással Guarino korán el is köszönt.

A társalgás más irányt vett. Egy szaporanyelvű lombardiai fiú elmondta, hogy milyen vitát hallott Firenzében. Vajjon Ádám volt-e bűnösebb, vagy Éva; ki a bűn kezdeményezője, a férfi vagy a nő? Erre felszakadt a zsilip. Teli szájjal kezdtek beszélni a nőkről, a nők hibáiról, amelyekben a sok zöldfülű mind szakértő akart lenni.

Jánost ma először érdekelte ez a sok össze-vissza beszéd. Közben szerelmes verseken törte a fejét. De társai nem sok időt hagytak neki a magábamélyedésre.

- Verset, Janus, rögtönözz verset!

János felállt és a társai által mondott tárgyakról verseket rögtönzött.

A Ferrarában töltött idő alatt, Guarino leckéi és a Galeottoval töltött tanulmányok úgy kicsiszolták tudását, hogy a latin nyelv költői tehetségének engedelmes kifejező eszköze lett. Most már nem kellett kínos próbálkozások közt sikerületlen verseket faragnia, mint egykor a Mecsek oldalán. Peregtek ajkán a hexameterek, jambusok, disztichonok, mint a vízfolyás.

Miután állóhelyében már a harmadik vagy negyedik epigrammát csattantotta el, egyik bámuló fiatalabb diák közbekiáltott:

- Megállj, hadd hozok papírt, hogy feljegyezzem!

János önelégülten szünetet tartott. Csodagyerek volt és hiú volt megcsodált képességeire. Aztán már tollba mondta szaporán költött verseit. Nagy hahota fogadta a társai fejére szórt csípős rigmusokat, melyekkel apró tudatlanságaikat, hiúságaikat tette nevetségesekké. Egy Gallus nevű diák érzékenykedett is, hogy ostobának nevezte. Janus nyomban másik epigrammát mondott: Sok Gallus van a világon. Miért veszed mindjárt magadra, ha egy ostoba Gallusról van szó?

De barátait nem bántotta. Galeotto Marziot meg éppenséggel szépen megdícsérte. A nagy legény ma szótlanul húzódott meg a sarokban.

- Marzio, Marzio - kezdtek rá kiáltozni. - Mi lelt ma téged? Szótlan vagy, Marzio! Hol hagytad a tréfáidat?

Galeotto volt a társaság bolondosan jókedvű tréfacsinálója. De most komoly képpel emelkedett szólásra:

- Fiúk, ma nem tréfálok. Ma szomorú vagyok, mert el kell válnom tőletek. Éppen ma vettem hírét, hogy Padovában megválasztottak tanárnak. Holnap már útra is kelek. Itt az ideje, hogy több esztendeig tartó vidám barátság után most búcsúzzam tőletek.

De a konviktorok nem szokták meg, hogy Galeottot komolyan vegyék. Azt hitték, hogy megint tréfál. Italos jókedvvel felugráltak, hozzá rohantak, csókolgatták és minden oldalról belé kapaszkodtak:

- Ne menj el, Marzio! Nem engedünk, Marzio!

Podocataro azonban észrevette, hogy Galeotto valóban komoly és szomorú. Házigazdai minőségében tehát csöndet parancsolt és így beszélt:

- Nem tudom, kedves Marzio, hogy szívünk szomorúságát jelentsem-e távozásodon vagy inkább baráti örömünket afelett, hogy kilépsz a tanulói sorból és immár másoknak osztogathatod tudásod szikráit. Azt hiszem azonban, hogy önző fájdalmunkat félre kell tennünk s inkább örvendeznünk illik barátaink emelkedésén és szerencséjén. Ez okból tehát, miután itt már fogytán van a bor meg a kolbász - mert e földön minden mulandó és a közmondás is azt tartja, hogy több nap, mint kolbász - javasolom, hogy vigadozásunkat ma éjjel szenteljük Marzio barátunk búcsúztatásának és folytassuk nyilvános helyen!

A rövid, körmönfont, de hatásos beszédet nagy üdvriadallal fogadták. Vállukra kapták Galeottot és megindultak vele a lépcsőn. Csak úgy rengett a ház. Jánosnak idegen volt az ilyen éjjeli kiruccanás. Szabódott is váltig prózában és versben, de nem hallgattak rá. Cipelték magukkal.

Fáklyákat gyujtottak és azok vöröslő fénye mellett vágtak neki a zeg-zugos, szűk utcáknak. Gitár pendült és dévaj énekszó verte fel az éjszakát. Álmos polgárok bosszúsan dugták ki hálósapkás fejüket az ablakon és a darabontokkal fenyegetődztek. Ez még fokozta az ifjúság jókedvét.

- Gyerünk a hercegi palota elé! - kiáltozták. És valóban arra irányították lármás menetüket. Az őrök fenyegetőztek, de valóban senki sem mert volna hozzá nyúlni a város büszkeségeihez, a híres Guarino-diákokhoz.

A lármára az erkélyen egy fiatalember jelent meg. A holdfénynél megismerték. Leonello volt, az ifjú uralkodó. Ő is Guarino tanítványa, tehát kollégájuk. Nagy üdvrivallgással fogadták.

Az őrgróf mosolyogva intett és képzett humanista létére rövid latin beszédet intézett hozzájuk:

- Barátai a Múzsáknak és Bacchusnak, adjátok meg az illő tiszteletet az ég és föld nagyhatalmú urának, az Álomnak is!

- Meg Vulkánnak! - süvített közbe egy hang. Vulkánnak nevezték a diákok azt a sánta korcsmárost, akinek külvárosi csapszékében kitűnő bort mértek. Vulkán nagyon megbecsülte diák-vendégeit. Tréfált, énekelt, bűvészkedett előttük. Hátul az udvarban vastagfalu, külön szobája is volt, ahonnan a legnagyobb lárma sem hallatszott az utcára.

És a hangos társaság zsivajogva, kacagva most erre irányozta éjszakai útját.

9.

László király nálam jött a világra,
mi kell egyéb, ha ez javamra volt?

- Öt éve vagy már itt, Jancsi?

- Bizony, az idén múlt öt éve. Örülök neked, Gyuri, örülök, hogy te is Ferrarába jöttél és most már nem egyedül leszek itt magyar. Simon pappal, a mentorommal ugyan eleinte ketten voltunk. De őt nem szerettem és örültem, amikor kitanulta a jogtudományt és hazament. Isten vezérelje magasra az egyházi pályán, de én már felnőtt vagyok, nincs mentorra szükségem többé.

- Ritkán hallhattál magyar szót az utolsó esztendőkben!

- Hát nemigen. De nem is azért jöttünk ide, hogy vulgáris nyelven beszéljünk, hanem azért, hogy latinul és görögül tanuljunk!

- Az már igaz. De nézd csak, mi készül itten!

Így beszélgetett két ifjú ferrarai diák, mialatt a fejedelmi palota felé vezető széles úton haladtak. Százezer lakos nyüzsgött akkor a ragyogó városban, melyben virágzott a jólét és a műveltség.

A négytornyú, díszes homlokzatú palota előtt levő térségen munkások nyüzsögtek. Úgy látszik, valami ünnepségre készülnek. Gerendákból, esztergályozott deszkákból szökőkutat építettek. A csövek csodálatos halak, szörnyek és najádok torkából, kancsójából nyíltak. Az építmény négy sarkán négy nagyobb alakú gipsz szobrot állítottak fel: Minervát, a bölcseség istennőjét, - az Igazság bekötött szemű nemtőjét, kezében mérleggel és karddal, - a szárnyas Győzelmet és a Gazdagságot, amint a bőség szaruját tartja.

A két ifjú körüljárta a kutat, melynek belsejébe éppen boroshordókat hengergettek és egy szekérről szivattyú-szerkezetet emeltek le. Beszédük hallatára hirtelen megfordult az építkezés vezetője. Borotváltképű, őszeshajú, fáradt tekintetű ember. Örömmel kiáltott fel:

- Az úrfiak magyarok?

- Azok volnánk - felelte a nagyobbik, a nyurga, már bajuszosodó Janus.

Szívélyesen üdvözölték honfitársukat és bemutatkoztak. A fiatalabbik diák Kosztolányi György volt, új humanista nevén Georgius Polycarpus.

- Én pedig Pannoniai Mihály mester vagyok - szólt az építkezés irányítója. - Boldog vagyok, hogy magyar szót hallhatok. Már jó sok esztendeje nem volt benne részem!

- Pedig magam is már évek óta élek Ferrarában - jegyezte meg Janus.

- Nagyon sajnálom, hogy nem volt erről tudomásom. De ha most összehozott a szerencse a diák urakkal, dehogy is engedem el egykönnyen földieimet! Már ezután el nem kerülhetik többé szerény portámat.

- Köszönjük a szíves meghívást.

- Legyen szerencsém ma estére.

- Elmegyünk örömest. Az úr művész?

- Igen. Kiváltképen festő volnék. Otthon majd megmutatom most készülő képemet. A Termékenység istennőjét ábrázolja. Azt hiszem, legjobb munkám lesz.

- Hogyan és mikor került Ferrarába?

- Régen itt vagyok már. Zsigmond császárt kísértem Rómába. Katonája voltam. Visszatérőben aztán lemaradtam. Volt egy kenyeres pajtásom, Hunyadi Jankó, az is itt maradt. Meg akart ismerkedni az olaszok hadakozási módjával és beállt condottierenek, zsoldos vitéznek. Engem meg a szép képek és a szobrok marasztottak; hogyan készülnek - ezt akartam megtanulni. Gondoltam magamban, hazatérek szép Magyarországra és ott festek majd képeket s szobrokat faragok remekbe. Hiszen már előbb is annyira szerettem tulipános ládákat festeni, istenfákat farigcsálni. Kitanulom az olaszok mesterségét és otthon sokra viszem, dehát minden másképp lett. Közbejött valami: az a feketeszemű pajkos kislány, aki ma az én öreg feleségem. Ez marasztalt itt végleg. Jankó azonban, amint hallom, utóbb hazament és nagyúr lett belőle. Én pedig itt maradtam, szegény művész lettem, mert a benfentes olaszok közt nehezen keresem kenyeremet. De most éppen magyar létemre kaptam ezt a munkát az őrgróftól.

- Hogyan?

- Hát a diák urak nem tudják? Városunknak nagy vendégei lesznek. Frigyes német király erre vonul át Rómába, hogy császárrá koronáztassa magát. Vele jön László úr is, a kis magyar király. Ezért bízott meg az őrgróf magyar embert a díszítéssel. Remélem, bemutatnak a királynak és ez talán meghozza majd szerencsémet...

A munkások festett drapériákat hoztak és odább diadalkapu felállításához fogtak. A mester ismét szorgalmasan igazgatni kezdte őket. Diákjaink sietve elbúcsúztak tőle és megbeszélték az esti találkozót. Aztán folytatták útjukat.

- Hová megyünk most?

- Én egy itteni orvoshoz vagyok keresztelőre hivatalos, - mondta János. Savonarola a család neve, a gyereket Girolamonak nevezik. Remélem, hogy lesz egy kis harapnivaló.

- Én meg a kereszteletlenekhez megyek, - jegyezte meg György. - Máris elfogyott a pénzem és zálogba csapom egyik könyvemet. Az egyetemen találkozunk.

Az ifjak elváltak. Ki-ki ment a maga útjára. János lassan sétált a széles utcákon. Gondolkodott. Mihály mester szavai szöget ütöttek fejébe. Jön a magyar király... Bizonyára bemutatják neki őt is. A király ugyan még gyerek, mert Jánosnál hat évvel fiatalabb s nem is foglalta el még a trónját, hanem Bécsben él. De azért mégis ő a király, ha helyette Hunyady János kormányoz is. Maholnap azonban haza térhet Magyarországra. Bizony, nem ártana megnyerni kegyét.

János az utolsó esztendőkben alaposan megnövekedett. Szabályos, hosszúkás arcú, álmodozó szemű, kissé sápadt ifjú lett. Időnként már borbélyhoz kell járnia, hogy serkedő szakállát borotváltassa. Már nem gyerek többé. Már gondjai vannak. Törődnie kell a jövőjével.

Csakugyan nem ártana, ha a király idővel kinevezné püspökké. Magára kellene irányítani a figyelmét. Valami verset fog írni a tiszteletére...

Hiszen írt ő már verset más nagyurak számára is. Gonzaga Lajos mantovai őrgróf is milyen szívesen fogadta a hódoló költeményt.

Ilyen elmélkedések közt ért az őrgróf mulató-háza, a Schifoja-palota elé. Odabenn nagy takarítás folyt. A kapu nyitva állott. Szolgák jöttek-mentek, bútorokat, szőnyegeket cipeltek. Úgy látszik, ide is a vendégeket várják. János besompolygott a palotába, felosont a lépcsőn és

belépett egy nagy terembe. A terem mennyezetét pompás festmény borította. A fal felülete tizenkét mezőre volt osztva, bennük tizenkét allegorikus kép. Az esztendő tizenkét hónapjának jelképe.

- Megvan! - kiáltott felvidultan. - Megvan a vers László királyra! - És elsietett, hogy megírja a költeményt.

10.

Üdv neked, ó, császár, császárok dísze, virága,
árva Itália nagy, nemes oszlopa, áldva köszöntlek!
Róma s a föld ura, üdv, kire istenek óva vigyáznak!
Vár epedőn e világ: bús gondjait űzzed el! Érted
sírnak a csillagok is, sóhajtoz a kék levegő-ég.
Jöjj, Frigyes, óhajt már sok város Itáliaszerte!

A nagy sürgéssel, készülődéssel várt nap megérkezett. III. Frigyes német király és császár bevonult Ferrarába. Itáliában ugyan már évszázadok óta senki sem engedelmeskedett a császárnak, de a tiszteletet úgy megadták neki, mintha még valóban Itália ura volna.

Húsz herold nyitotta meg a menetet. Egymás mögött, két sorban lovagoltak. Hosszú kürtjeikről aranyozott bársonylebernyegek függtek. Hangszereiken kétszólamú indulót harsogtak. Mögöttük lándzsás, alabárdos, majd íjász csapatok vonultak. Aztán jöttek a céhek, céhmestereikkel az élükön s magasra emelt jelvényeikkel. Szerzetesrendek, apácák égő gyertyával kezükben, egyházi dalokat énekeltek. Végül az egyházi ruhába öltözött papság, a fényes püspökökkel, prelátusokkal, majd az állami főméltóságok közt mennyezet alatt, lóháton a császár. Lárvaarcú, keselyűorrú, koravén ember. Nem mozdult, nem köszönt, nem szólt, olyan volt méltóságteljes mozdulatlanságában, mint egy díszbeöltözött báb.

A bevonulás útvonalát virágokkal, szőnyegekkel díszítették. A palota előtt Leonello, Ferrara őrgrófja fogadta a császárt. Térdre ereszkedett, kijelentette, hogy minden birtoka a császáré, kérte, hogy erősítse meg őt hűbéri tartományában. Az őrgróf kamarásai egyidejűen dús ajándékokat helyeztek a fösvény császár elé. A császár csak pislantott balszemével. Szólni nem szokott, helyette mindig udvaroncai beszéltek. Most is kancellárja bontott ki egy pergament tekercset és felolvasta, hogy a császár az őrgrófot megerősíti uralmában és hercegi rangra emeli. Nagy ujjongás tört ki a sokaságban.

Aztán előlépett az egyetem, majd a város szónoka és felköszöntötték a vendéget. Végül egy előkelő úr bársonykötésű, arany boglárokkal díszített könyvet nyújtott át, melyben költemény volt a császár dicsőítésére. A renaissance korában ez is hozzátartozott az ünnepségekhez.

Az ünneplő verset fiatal diák írta. Ferrarában kora legnagyobb latin költőjének tekintették: a mi Janus Pannoniusunk.

Ő is ott állt a sokaságban, közel Leonellohoz, az egyetemi diákok sorában. Kíváncsian fürkészte azt a vékony, beteges külsejű fiút, aki a császár baloldalán lovagolt. Hosszú, szőke haján korona. Ez V. László, a magyar király.

Galeotto megbökte Janust és a császárra mutatott, aki éppen néma fejbólintással köszönte meg az üdvözléseket:

- Nézd, a vén zsugorit! Előre salvus conductus-t kért, hogy betehesse a lábát Ferrarába, most meg úgy viselkedik a róka, mintha ő is volna itt valaki!

Délután nagy fogadtatás volt a palotában. Sorra mutatták be a császárnak a város előkelőségeit, nevezetességeit. Csezmiczeit is elébe vezették, mint az ünneplő vers szerzőjét. János térdhajtására csak pislantott a császár és tettetett szórakozottsággal fordult a következő úr felé. Félt, ha megmutatja, hogy észrevette Janust, akkor szokás szerint, illendően meg kell jutalmaznia a költőt. Már pedig ez nem fért össze zsugoriságával. Különben sem érdekelték a szép művészetek.

A második emeleti kisebb teremben szívesebb fogadtatás várt Jánosra. A kis magyar király nagyon örült, hogy alattvalót talált Ferrarában. Végre láthat egy magyart, akinek ő a királya! És ez az alattvalója híres költő, pedig alig pár évvel idősebb, mint ő! Örült, hogy barátkozhatik egy másik legénykével, hogy barátot szerezhet és nem lesz egészen egyedül, elhagyatva, idegenben, ha majd elfoglalhatja trónját. Most valakivel szemben királyként viselkedhetik, pedig eddig mindenki csak neki parancsolt.

Mikor Janus belépett, László felugrott trónszékéről és elébe sietett. Szeretettel üdvözölte és maga mellé ültette a székre. Kezében volt a kis vers, melyet Janus az ő tiszteletére írt.

Az év tizenkét hónapja versengett benne azon, hogy melyikük a legkülönb. Sorra mindegyik kiválóságait dícsérte. Egyik tavaszt hoz, a másik aratást, ismét más szüretet ad vagy a karácsony szent ünnepét. Utoljára szól a Február és csak annyit mond, hogy az ő havában született László király. És íme, a versengés bírája, Apolló, Februárnak nyújtja a győztes babérkoszorúját!

Lászlóról még sohasem írtak verset. És most ez a János költő úgy írt róla, mint egy igazi, felnőtt királyról!

- Ki vagy te? - kérdezte a király. - Főúr fia vagy?

- Egyszerű nemes vagyok - felelte a költő.

- Akkor miből élsz?

- Nagybátyám, Vitéz János püspök kanonoki javadalmat szerzett számomra.

Bizony a fiatal diáknak már ilyen szép állása volt. Akkoriban papi javadalmakat világi emberek részére is adományoztak, akik gyakran fel sem szenteltették magukat papokká és nem gyakorolták a papi hivatást, csak a jövedelmet élvezték. Sok baj származott ebből idővel. De Janusunk korában ezen még senki sem ütközött meg.

- Nagyszerű! - örvendezett a kis király. - Majd haza megyek Magyarországra, kinevezlek püspökké és mindíg a trónom mellett állhatsz.

János elpirult örömében. A jelenlevők sorain moraj futott keresztül.

- Gyere el este és holnap is, amíg csak itt vagyunk, - mondotta László. - Frigyes bácsi, tudod, a császár, a nagybátyám és gyámom. El kell kísérnem Rómába, pedig már belefáradtam ebbe a nagy utazásba és szívesebben maradnék itt.

- Megengedi felséged, hogy bemutassam a barátaimat? - kérdezte Janus.

A király boldog volt:

- Okvetlenül hozd el őket. Kíváncsi vagyok rájuk! Nagyon okosak lehettek ti, ferrarai diákok! Mennyit tudtok! Én csak a tanítóm segítségével tudtam elolvasni a versedet. Ti pedig még írni is tudtok ilyeneket!

Bizony meg kellett dolgozni érte - villant át Janus agyán. Mennyit kellett tanulni, jegyzeteket csinálni, gyakorolni! Sok fáradság volt, de hamar ment. Tizenöt éves korában már költőnek tekintették és most, tizennyolc éves korában már büszkén írhatott ilyen sorokat:

... már együtt emlegetnek
az antik nagy költőkkel engemet...

Hej, eljár az idő. Beteljesedik, amire vágyakoztam: Maholnap püspök leszek. - Így gondolkodott Janus, mialatt jókedvűen távozott a palotából és fogadta az olasz udvaroncok és a király kísérete szerencsekívánatait. Mire haza ért Guarino konviktusába, már társai is tudtak fogadtatásáról. Kitörő éljenzéssel vették körül és olyan hódolattal bántak vele, mint akiben a jövő emberét látják.

János kegyes volt hozzájuk. Este mindazokat bemutatta a királynak, akiket barátainak számított. V. László örömmel fogadta őket és igyekezett felségesen, királyi módon viselkedni.

Szegény kis király, akkor még nem került Cillei Ulrik körmei közé, aki elindította gyönge testét, lelkét a korai pusztulás felé...

Mikor Janus Pannonius és társai távoztak a palotából, az egész város fáklyafényben úszott. Az ablakokban gyertyák és mécsesek égtek. Éneklő tömegek jártak az utcákon. A hercegi palota előtt a városi kürtösök hangversenyt adtak. Nagy máglyán ökröket sütöttek és a Pannoniai Mihály által tervezett szökőkútból ömlött a bor. Mindenki annyit meríthetett és ihatott, amennyit akart.

Aztán elmultak az ünnepnapok. A császár és király tovább vonultak. Ismét rendes kerékvágásba tért az élet. Csak Janus tekintélye nőtt meg Ferrarában. Ismerősei minduntalan azzal a kérdéssel ostromolták, hogy kinevezték-e már püspöknek. Janus növekvő zavarral fogadta a zaklatást.

László király még abban az esztendőben hazatért Magyarországra és elfoglalta a trónt. De Janusból mégsem lett hamarosan püspök. Az új király tanácsosai gyűlölték Hunyadi Jánost és üldözték, háttérbe szorították híveit. Persze Vitéz Jánost is, mint a Hunyadi-ház emberét. Így természetesen Janus Pannoniusnak, Vitéz pártfogoltjának sem lehetett szerencséje ilyen körülmények között.

János csalódott fényes várakozásaiban és ez volt első szomorú találkozása a hatalommal, a közélet sivár viszontagságaival.

11.

Régi költők ajkán szólt szerelmes ének.
Én ehez vad vagyok, én ehez nem értek.
Harcos Marcellusról énekeim szállnak,
első dicsősége, én magyar hazámnak.

Ismét múltak az évek. Őusztól tavaszig Ferrarában folyt a tanulás. Nyáron Janus kisebb utazásokat tett, meglátogatta ismerőseit. Volt két testvér, akikkel jó barátságot tartott, diáktársai voltak, ha nem is laktak Guarinonál. Falusi birtokuk volt Ferrara közelében. Ezeknél sok boldog hetet töltött Janus. A város falaihoz és az örökös írás-olvasáshoz szokott

szeme itt ismét felüdülhetett a mezők, erdők, tájak láttára. Gyakran éledtek fel itt benne a régi emlékek, szülőföldjének képei. Itt gyakran gondolt haza. Vajjon mit csinál édesanyja meg Birike húga? Már alig emlékszik az arcukra...

Guarinonak meg a ferrarai Múzsáknak továbbra is büszkeségük volt. Volt azonban egy féltve őrzött titka. Ki is hitte volna a komolyképű fiúról, hogy órákig elleskelődik a konviktus lépcsőházában, hogy pillanatra láthassa Libera Guarinot. És ha meghallotta a felső emeleten a lányka lépteinek kopogását, mégis szégyenlősen bújt el. Sokat sétált az utcai ablakok alatt, hátha kinéz Libera! Közben sok verset írt róla. Költött neveken persze, észre ne vegyék, hogy egyvalakiről van szó és ki ne találják, kire gondol, mert azt el nem viselné.

Gyakran elábrándozott. Be jó lenne itt maradni Ferrarában. Tanár lehetne az egyetemen és boldogan élhetne - Liberával! Aztán eszébe jutott Mihály mester, a festő, akinek gyakran eljárogat házába és eljátszogat unokáival. Milyen szomorú, milyen küzdelmes egy ilyen idegenbe szakadt magyarnak az élete. Senkije sincsen, aki közel állna szívéhez. Még a tulajdon gyerekei is idegent látnak benne. Aztán félretette a gondot. Istenem, hiszen még olyan távoli, bizonytalan kérdés, hogy mit fog, mit kell tennie: hogy valóban pappá szentelteti-e magát vagy nem! Mégis valósággal mélabús lett, mikor egyik napon levelet kapott nagybátyjától, a püspöktől, hogy már elég sokat tanult Ferrarában és a Múzsákat végre cserélje fel komoly tanulmányokkal. Készüljön jövő feladataira és menjen át Padovába, hallgasson kánonjogot.

Az álmodozásnak és tétovázásnak egyszer aztán végleg Guarino vetett véget. Elégedetten közölte tanítványaival, hogy Libera leánya menyasszony. A vőlegény művelt, gazdag nemes ember, Salamone Sacrata. Megkérdezte Janust, akinek érzelmeiről sejtelme sem volt, hogy írna-e verset az esküvőre.

A költő elsápadt, de nyomban megemberelte magát. A megtisztelő kérelem elől nem lehetett kitérnie. Meghajolt és kissé érdes hangon késznek nyilatkozott a feladatra. De lelke mélyéig fel volt kavarva.

- Rossz verset fogok írni, ez lesz a bosszúm - gondolta magában és ez az ötlet mindjárt kissé megvigasztalta, felderítette: - Az én versem nem fogja ezt a nászt halhatatlanná tenni!

Több mint hét esztendő élményei fűzték Ferrarához. Megsajdult a szíve a válás gondolatára. De tisztában volt azzal, hogy mit fog tenni. Liberát látni sem akarta többé.

Az egyik konyhaszolgálótól megkérdezte, hogy nem tudna-e számára valami jóravaló inast. Az felcsillanó szemmel ajánlotta unokabátyját. Derék fiú, megbízható és nagyszerűen lovagol. Raccacinonak hívják. Janus felfogadta. Aztán csomagoláshoz, búcsúlátogatásokhoz fogott.

A következő egyetemi félév már Padovában találta. Az egyetemen buzgón nekilátott a kánonjog tanulásának. A Múzsákhoz itt sem lett hűtlen és szorgalmasan írta a verseket. Nagyon sok ismerőse akadt. Híre már előtte járt és megbecsülték a már hírneves költőt. Legértékesebb barátja egy öreg velencei szenátor, Antonio Marcello volt, ki az év egy részét rendszerint Padovában töltötte és kinek házában valóságos otthont talált Janus. Sokat elbeszélgetett a nagyműveltségű politikussal, aki fiatalkorában maga is verselt. Beszélt ifjúkorában tett utazásairól. Járt Egyiptomban, Szíriában, a Földközi-tenger szigetvilágában; áthajózott Spanyolországba és Afrika partjaira, volt Angliában és Északeurópában. Résztvett a velence-milánói háborúban is.

Élményei feltüzelték Janus képzeletét. Titokban hozzáfogott egy nagy hősköltemény írásához, melyben elbeszélte öreg barátja kalandos életét.

Nagy volt a csodálkozás Marcelloéknál, mikor egy napon átnyujtotta művét. Az öreg úr csóválta fejét:

- Halhatatlanná teszel, te fiú! Felét se vittem véghez annak, mint amit itt összeírtál!

- Ez a költői szabadság - védekezett Janus. - Pegazusomat még a hála is sarkantyúzta!

- Nagyon is messze rugaszkodott az igazságtól - nevetett a szenátor.

A költeménynek hamarosan híre járt. Marcelloék is büszkén segítették elő, hogy minél több másolatban terjedjen a városban és az egész Velencei Köztársaság területén. Váltig röstelkedett Antonio úr a túlzott magasztalásért, de ettől fogva éppenséggel tejbe-vajba fürösztötte a fiatal magyar költőt.

Előkelő és jövedelmező összeköttetést is köszönhetett Janus Marcellonak. A velencei urat régi barátság fűzte Anjou Renéhez, a volt nápolyi uralkodóhoz, kit királyságából Arragoniai Alfonz űzött el. René most Alpokon túli kis országában, atyai örökségében uralkodott, a provánszi tengerparton. Marcello a király figyelmébe ajánlotta a költőt s Janus hosszú magasztalást írt René tetteiről s elküldte neki a verset.

Különös idegen jelentkezett egy napon a költő padovai szállásán. Tengerészruhát viselt: magas csizmát, bőrnadrágot és bőrsapkát. Bársony kabátja övében tőrt hordott. Magastermetű, olajosbőrű fiatalember volt, horgas sasorral.

- Kolumbusz Kristóf kapitány vagyok - mutatkozott be. - René király, az én uram megbízásából ezt a tekercs aranyat hoztam a nemzetes tudós úrnak.

Janus persze örömmel fogadta az ajándékot és a hozóját is. Leültette, bort és hideg sültet hozatott, megvendégelte.

Beszélgetni kezdtek.

- Hogyan talált rám, kapitány?

- Marcello tanácsos úrnál voltam először. Ott tudtam meg a lakását - felelte a fiatal hajóskapitány.

- Uraságod René királyt szolgálja? - érdeklődött a költő.

- Csak szolgáltam - mondotta Kolumbusz, miközben jó étvággyal fogott a sülthöz. - Most váltam meg tőle, hogy máshol keressek szolgálatot.

- Bizonyára jó egyetértésben szakítottak, ha őfelsége kapitány úrra bízta a nekem szóló ajándékot - kérdezősködött Janus, kit egyre jobban kezdett érdekelni vendége. Még sosem beszélt tengerésszel. És ebben a Kolumbuszban volt valami különös, izgató, idegenszerű.

- Nem lehet panaszom. Ő felsége mindig megbecsült - felelt a kapitány. Felhajtott egy pohár bort. Nagy ádámcsutkája fel-alá futkározott, míg ivott. Aztán vágyódva nézett a maradék sültre. Kissé szégyenlősen elmosolyodott, aztán mégis beleszúrta kését és feláldozta egészséges, fiatal étvágyának. Közben tovább beszélt:

- A király már ismerte híremet, mikor szolgálatába fogadott. Genova Velence ellen viselt háborúja idején alig nőttem ki a gyerekcipőből, de már egy hadigálya parancsnoka voltam. René király három hajóval az északafrikai kalózok ellen küldött, kik kereskedőit zaklatták. Sikerrel jártam. De ez a munkakör nem elégít ki, működésem számára nagyobb lehetőségeket keresek...

- Kapitány úr tengerész családból származik? - kérdezte Janus.

- Nem, nem - jegyezte meg sietve az idegen és elpirult. - De gyermekkorom óta élek-halok a tengerért...

Felhajtott még egy pohár bort. Eltette kését és megköszönte a vendéglátást.

Majd a kapitány hirtelen Janusra emelte csillogó, éles tekintetét és megjegyezte:

- Olvastam René király magasztalását...

- Ó - szólt kellemesen meglepődve Janus. Nem gondolta volna, hogy egy tengerész elég művelt legyen ahhoz, hogy latin költeményeket olvasson.

- Igen - folytatta Kristóf kapitány, mintha olvasott volna Janus gondolataiban. - Atyám taníttatott és rövid ideig egyetemre is jártam. Nos, költeményében feltűnt nekem ez a két sor:

> Tudatlan nép megtudja, hogy lábaink alatt a
> Nap mily ellenlábas népek fölé halad...

Nemes uram tehát azt hiszi, hogy a föld gömbölyű?

- Természetesen - viszonozta Janus. - Hiszem és tudom, mert már az ókorban is tiszteletreméltó írók vallották ezt - ámbár nagyrészük még a kezdetleges elképzeléshez ragaszkodik, mely szerint földünk kerek lap, amelyet körülfoly az Óceán. Tanulmányaim folyamán csillagászattal is foglalkoztam kissé s újabban ez a tudomány is azt kezdi vallani, hogy földünk gömb alakú. Ismeri uraságod Dante művét, a Commediát?

- Hallottam róla, de olvasni még nem volt alkalmam. Magamfajta szegény hajósember ritkán jut könyvhöz.

- Dante is azt vallja, hogy a föld gömbölyű. Dante a régi írók műveiben és az antik tudományokban felette jártas férfiú volt.

A kapitány szeme mind lázasabban csillogott. Keze az asztalon görcsös ökölbe szorult.

- Hej, ha alaposan tanulmányozhatnám ezt a kérdést és tudományos érvekkel is felvehetném a harcot azokkal a hájfejűekkel szemben, akik ezt tagadják. Mert én hiszem egész lelkemből. Mi következik ebből az igazságból? Az, hogy gyáva birkák vagyunk mi, tengerészek valahányan! Hiszen milyen könnyen el lehet jutni Indiába. Egyenesen nyugat felé hajózva... - tördelte lihegve.

Megragadta Janus karját és titokzatosan suttogta:

- Erről beszéltem Marcello úrral is. Ő is hiszi, hogy a föld gömbölyű. De ő már öreg ember. Kinevette tervemet. Azt mondta, hogy a Köztársaság nem fektethet pénzt bizonytalan üzletekbe, kalandos vállalkozásokba... Ó, csak időm, nyugalmam és anyagi lehetőségem lenne, hogy pontos tanulmányokkal előkészíthetné tervemet!

- Miféle tervről beszél?

- Tudós uram - válaszolta ünnepélyesen Kristóf kapitány. - Segítse elő tervem megvalósulását és hazájának nagy hasznára lesz. Az ön királya hatalmas. Adjon nekem hajókat és én nyugat felé Indiába hajózom, kincseket hozok neki a török háborúhoz... Sőt tovább megyek. Indiában sereget szervezek és hátba támadom a törököt!

Janus elhúzta a karját. Egy pillanatra lázba hozta az idegen nagyszerű képzelődése. Aztán gyanakodni kezdett. Kolumbusz okos embernek látszik. De olyan újszerű, emberfeletti dolgokról ábrándozik, hogy talán mégis kételkednie kell a józan eszében.

A kapitány sürgette:

- Mutasson be királyának! Vagy írjon érdekemben barátainak, hogy a magyar király elé juthassak.

- Gondolkodni fogok ajánlatán - felelte tétovázva a költő és elbúcsúzott. - Talán lehet valamit csinálni...

Örvendezve René király kegyén és az idegen kapitány zavaros beszédén gondolkodva, látogatta meg Marcelloékat.

Az öreg ünnepélyes arccal fogadta:

- Fogadd, fiam, részvétemet. Nagy veszteség ért téged és hazádat. Most vettem Velencéből a hírt: meghalt László király.

Janus megdöbbent. Eszébe jutott az a vézna fiúcska, akivel szép órákat töltött a ferrarai császárlátogatás napjaiban. Mennyit várt tőle - és várakozásaiból semmi sem lett. Milyen fiatal volt még és már vége...

Marcello eltalálta gondolatait; így folytatta:

- Az uralkodók kegye szeszélyes és a szerencse forgandó. A király ismert téged és szeretett. Bár rövid uralkodása alatt nem nyilt alkalma feléd fordulni - ami késett is, bekövetkezhetett volna idővel. Búsúlj, fiam, de vértezd fel szívedet az elkövetkezendő s még bizonytalan jövendőre!

A székesegyház harangtornyában megkondultak a harangok. A Velencei Köztársaság városai elgyászolták a szövetséges magyar királyt...

A látogatás folyamán Janus megemlítette Kolumbuszt. Marcello nevetett.

- Fantaszta a fiatalember, nagy fantaszta - mondotta kézlegyintve és nem akart tovább beszélni a dologról.

Janus nem értett a hajózáshoz, a kereskedelemhez. Elkedvetlenítette, hogy a tapasztalt, tudós velencei patricius nem akart foglalkozni a fiatal kapitány tervével.

Kapóra jött László király halála. Mikor másnap Kolumbusz meglátogatta, Janus közölte vele, hogy a magyar király meghalt. Mire új királyt választanak, kinek személye még bizonytalan s az elfoglalja és megszilárdítja trónját, addig sok idő telik el. Addig Magyarországon aligha próbálhat szerencsét szándékaival...

Elkövetkezett végül az a nap is, mikor doktor úrnak szólították Janus Pannoniust. Díszes sokaság gyűlt össze az egyetem aulájában, hogy jelen legyenek doktorrá avatásán. Ott volt az egész Marcello család és ott volt természetesen Galeotto Marzio is. Hiszen ő már évek óta a padovai egyetem latin tanára volt és az ideköltözött Janusszal ismét felvehették a régi jó barátság fonalát.

Az ünnepség elmult, a szerencsekívánó ismerősök oszladoztak. A költő felkereste a sokaságban Marziot és a nyakába borult.

- Marzio, gyere velem Rómába!

Galeotto szabadkozott:

- Szívesen mennék, barátom, de lapos az erszényem, beszőtte a pók.

- Nem baj. Dagadt az enyém. Nagybátyám küldött jó magyar aranyakat. Jut is, marad is, még ha ketten ruccanunk is Rómába!

Marzio a tenyerébe csapott.

- Egyet azonban kikötök. Ellátogatunk útközben szülővárosomba, Narniba is és ott a vendégem leszel!

- Ejnye, hát még tied a szülői ház? Nem is tudtam, hogy ilyen vagyonos ember vagy! - tréfált Janus.

- Kissé roskadt a ház, de még áll és az enyém. Kis szőlőm is van mellette - felelte Galeotto.

- Szóval: lesz hová visszavonulnod, ha megcsömörlöttél a világ hiúságaitól, hogy felszítsad a családi tűzhelyet és felneveld a Galeotto ház örököseit? - csípkelődött Janus Pannonius, nem is sejtve, hogy érzékeny húrokat pendített meg.

A víg barát arca most elkomolyodott. Zavarodottan vakarta az üstökét.

- Hát ami ezt illeti, erről már gondoskodtam - mormolta.

- Ne mondd! - nevetett és várta, hogy minő tréfásat fog mondani Marzio.

De Galeotto bizony komolyan folytatta:

- Tudod, még úgyszólván kölyökfejjel szerelmes lettem. Szerencsém volt. Diktum-faktum: nekem adták a lányt, megnősültem. Dehát ambróziából és nektárból nem lehet megélni. Olyan a családi fészek a magamfajta tudósnak, költőnek, aki tetejébe még világlátásra éhes ember is, mint a madár fészke. Kirepül belőle. Már csak azért is, hogy eleséget vihessen haza. Viszek is, ahogy tudok. Hiszen az asszonynál két zálogot is hagytam otthon. Ezek gyakran ugyancsak visszahúznak ám! Ezért üres mindig az erszényem és ezért megy el annyiszor kedvem a tréfálkozástól. Öreg barátom vagy, Janus; neked bevallom. De másoknak nem igen híresztelem!

Most Janus nyujtott neki kezet.

- Őszintén szólva, örülök ennek a kis utazásnak - folytatta az olasz. - Már magam is szerettem volna haza látogatni kis házi puliszkára... Igaz is, majdnem elfelejtettem! Mantegna Andrea, a híres festő ma reggel szólt nekem, hogy vigyelek el hozzá. Szeretne arcképet készíteni rólad.

Janus ráállott. Elmentek Mantegnához, a híres padovai festőhöz.

Karonfogva lépett műtermébe a két jóbarát. Láttukra a festő elébük sietett és kezét dörzsölve mindjárt azzal fogadta őket, hogy lefesti mindkettejüket. Amint beléptek hozzá, eszébe jutott a régi görög feljegyzés, mely szerint Apellesz, a nagy festő több ízben lefestette Nagy Sándor királyt, de vele egy képre mindig rátette valamelyik barátját is. Két ilyen jóbarát, mint Janus és Marzio méltán szerepelhetnének közös képen. Legyen ez barátságuk örök jele.

A gondolat nagyon tetszett a két tudós fiatalembernek. A festő elhelyezte őket egy kis emelvényen és szaporán munkához látott.

- Örülök, hogy ilyen híres mester lefest - udvariaskodott Janus.

- Én pedig örülök - szólt a mester - hogy ilyen nevezetes egyéniségeket festhetek. Gazdag embert, fejedelmeket, vitézeket festettem már eleget, kik busásan megfizették munkámat. De a dal és az írott szó fenntartja majd nevemet. Ezt még az aranynál is többre becsüli az alkotó művész...

A két barát egymásra nézett - mindkettő elértette a mester szavait.

- Viszonzásul írok egy epigrammát a mesterről - jegyezte meg Galeotto.

- Én pedig ódát írok - tette hozzá Janus.

A festő hajlongott:

- Hálásan köszönöm. Ehhez képest méltányosabb árat fogok szabni a képért!

- Micsodát! - pattogott megsértődötten Galeotto. - Hát nem elég, ha mi versben örökítjük meg a Mestert?!...

- Végtelenül lekötelezneck - ismételte a festő. - Mint mondottam, ezt igen nagy mértékben méltányolom...

- Azt hittem - súgta fanyarul Marzio Janusnak - hogy ingyen fest le. Már pedig nekem pénzem nincs!

- Alighanem meg kell kurtítanunk az utazást - hümmögött Janus - hogy teljék az aranyakból. Mindenesetre megírjuk a verseket és eljuttatjuk Mantegnának. Lehet, hogy mégis felmelegszik azoktól...

- Vagy ellenkező esetben elutazunk és nem térünk egyhamar vissza Padovába - nevetett Galeotto.

Eközben Andrea Mantegna végzett az első vázlattal. Megkérte látogatóit, hogy jöjjenek délután újból és másnap reggel is. A többit már nélkülük is elvégzi. Elbúcsúztak.

- Meglátjuk, hogy melyikünk csalódik számításában - mondotta vidáman Galeotto, mikor az utcára léptek. - Vagy kifizetjük a versekkel és felkopik az álla vagy te nyúlsz mélyen a tarsolyodba. Mert egyet büszkén mondhatok magamról. Én következetes, jellemes ember vagyok: és még soha életemben nem fizettem!

Janus azonban már álmodozva ütemezte készülő költeményének verseit:

- Mantegna, mondd, hogyan köszönje lantom,
hogy ünnepelje meg jóvoltodat?
Te műved az, hogy túl a síri hanton,
arcunk immár örökre fennmarad!

- Készüljünk az útra, doktor uram! - kiáltotta vígan Galeotto és a két jóbarát nevetve, tréfálkozva és izgatottan sietett haza.

12.

Harmatozó szemmel nézz körbe, megérted ezekből
egykori nagylétem, mostani romjaimat!

Pirkadatkor keltek Janus és Marzio. Rómába érkezésük előtt az utolsó éjszakát útszéli fogadóban töltötték. Korán felcihelődtek, hogy mielőbb a városba érjenek. Izgatottak is voltak, hogy végre megláthatják vágyaik városát, melyről már annyi költeményt olvastak és amelyet olyan elevenen varázsolt eléjük a régi történelem. Hányszor látták képzeletben a Forumon átvonuló diadalmeneteket és hányszor sétálgattak Horatiusszal a Tiberis hídjain!

Két szolgájuk felkantározta a lovakat, felszíjazta az öszvérek hátára a poggyászt. Eközben a két fiatal tudós az ivószobában forralt falernumi borral melegítette magát.

A reggel hűvös volt. Sárgás köd feküdt a campaniai síkságon. Lassan kezdett belőle kirajzolódni a római vízvezeték hosszan vonuló hatalmas romja.

Nyeregbe ültek. Mire az ég kiderült és a nap sütni kezdett, már a Rómát környező dombvidékre értek. Egy csalitosból kibontakozva, a magaslatról végre megpillantották az ősi Várost.

Előttük húzódott a Via Appia. Sötét ciprusfák szegélyezték, melyek közül régi síremlékek sora kandikált elő. Távolabb a város, körülvéve a fekete, évezredes fallal.

Janus felágaskodott a nyeregben és csillogó szemmel nézte az előtte elterülő képet.

- Ott a Colosseum! - kiáltotta lelkesedéssel. Galeotto a Tiberis sárga, keskeny csíkjára mutatott, melyet hidak szeltek át:

- És amott túl a vizen Hadrianus síremléke, az Angyalvár. Nem messze attól az a nagy templom, a Szent Péter bazilika, mellette a Vatikán, ahol a pápa lakik...

Janus álmélkodott: ez volna a híres, hatalmas örök város? Csak elszórt házcsoportok látszanak. Ha ezeket összetömörítenénk, ugyancsak kis városka lenne, melynek nagyon is tágasak az ősi körfalak!

- Bizony, barátom - sóhajtotta Marzio - Róma már nem a világ hajdani fővárosa. Mikor a birodalom metropolisa Konstantinápoly lett, Itáliáé pedig Ravenna, Róma hanyatlásnak indult, elnéptelenedett. Régi épületeit, elhagyott palotáit romhalmazokká tették vandálok, gótok. Ami megmaradt, megrágta az idő vasfoga. Lakosai szegény söpredék voltak. A megmaradt erősebb épületekbe, templomokba, színházakba lovagok vették magukat, várnak használták és ezekből harcoltak egymás ellen. Mikor a pápák Avignonban laktak, gazdátlan faluvá lett Róma, ahol minden ház független volt és minden család ostrom alá foghatta a másikat...

Ilyen beszélgetésbe mélyedve közeledtek a városhoz. Egy csapszék előtt a kocsmárosné álldogált és hivogatta befelé az utasokat.

- Ne búsuljunk, pajtás - szólt felvidulva Galeotto. - Él még Itália ősi népe. Ez a csaplárosné is van olyan, mint az, akit Vergilius megénekelt. A bor sem lett azóta rosszabb!

Betértek és megreggeliztek. Majd átlépték a város kapuját.

Ismeretlenek voltak a városban. Útjuk tehát először Vespasianohoz, a könyvkereskedőhöz vezetett, akivel Janus már régebben összeköttetésben állott. Kis csapatuk megállt a ház előtt. Mikor Janus violaszín köpenyegében belépett a boltba, a kereskedő felugrott:

- Nemde magyar vagy? János Padovából?

Megölelték egymást.

- Már hallottam híredet és a leírásokból nyomban rád ismertem - mondotta a kereskedő.

Tekintélyes úr volt. A könyvkereskedés akkor jött divatba Itáliában. Más országokban még nem ismerték. Tudás és nagy műveltség kellett ahhoz. Fel kellett kutatni a ritka kéziratokat és gondoskodni kellett pontos másolatokról. Hiszen a könyvnyomtatás még nem divatozott.

Vespasiano megmutatta és megmagyarázta Janusnak és Marzionak egész üzemét. Az egyik szobában írnokok ültek és szorgalmasan görnyedtek másoló munkájuk fölött. A másik szobában két festő ült. Az egyik rajzoló-ónnal a kezében kedvtelve tervezgette a szebbnél szebb lapszéli díszeket, növényfüzéreket, címereket, képeket, míg a másik tarka festékekkel színezte ki a rajzokat. Végül a hátsó szobában volt a könyvkötőműhely. Itt fűzték egybe a megírott, feldíszített pergamentlapokat; bekötötték fatáblákba, melyeket bevontak selyemmel,

bársonnyal, bőrrel s a táblákat felszerelték rézből, ezüstből, sőt aranyból készült kapcsokkal, boglárokkal, finom ötvösmunkákkal is.

- Hetekig, hónapokig, néha esztendeig is eltart, míg egy-egy könyv elkészül - mondotta Vespasiano. - De nagyúri rendelők számára néha évekig eldolgozunk díszes kódexek befejezésén. Így nem szabad csodálkoznotok, ha a könyv nem olcsó portéka.

Majd hozzátette:

- No de azért készítek népszerű, olcsó tömegkiadásokat is a diákok és a nagyközönség számára. Ezek egyszerű, dísztelen kéziratok, olcsó papíron, olcsó munkaerők írásával. Tanulók, szegény papok a másolók, akik néhány hónapig dolgoznak nálam, hogy előteremtsék továbbtanulásukhoz a szükséges összeget. Ezek az emeleten dolgoznak.

Felvezette vendégeit az emeletre. Tágas, világos teremben valami negyven írnok ült hosszú asztaloknál. Előttük emelvényen ült és diktált az egyik, míg a többi egyszerre írta ugyanazt a szöveget.

A jövevények pillanatig hallgatták a diktálót és a tollak fürge percegését. Vespasiano a háttérben állt és mosolyogva dörzsölte kezét. Janus csodálkozva felkiáltott.

A fal melletti asztalhoz sietett, ahol a könyvkötőinas válogatta csoportokba a teleírt lapokat. Megnézte. Csakugyan! Az ő epigrammáinak kötetét másolták éppen.

- Az első kész példánnyal megajándékozlak, doktor uram - mondotta a kereskedő.

Visszatértek a boltba és gyönyörködve mélyedtek a raktáron levő könyvek tanulmányozásába. Janus legszívesebben megvette volna az egész üzletet. De alkalmazkodnia kellett erszényéhez és nagybátyja megbízásaihoz, akinek számára szintén vásárlásokat eszközölt. Órákat töltöttek el hibátlan kéziratok kiválogatásával.

Eközben benézett néhány római humanista, kik már hírét vették a két padovai érkezésének. Vespasiano bemutatta egymásnak az urakat. Barátkoztak és tudós beszélgetéseket folytattak. A könyvkereskedő megigérte, hogy elviszi Janusékat több ismert író házába. Ebédre is ott tartotta őket.

Délután a két fiatal tudós elindult megnézni a várost.

Most közelről látták a házcsoportokat, melyeknek elszórt fekvése már reggel is a szemükbe tűnt. Tágas rommezők és omladozó épületek között álltak. Az erősebb épületeket, többnyire a hajdani középületeket szállották meg a régi Róma nyomorúságos utódai. Befészkelték magukat a romokba, mint a fecskék. Kövekből, vályogból szobákat ragasztottak maguknak a templomok, színházak, paloták romjaiba és ezekben éltek évszázadokon keresztül. Soha sehol nem látott még Janus hasonló toldott-foldott, lehetetlen alakú, de festői külsejű, rút épületeket.

Elvetődtek a Colosseumhoz. Különböző kapuiban különböző színű ruhákba öltözött fegyveresek őrködtek. Több nemes család fészkelte be magát a hatalmas épület különböző részeibe, éltek mint hangyák a hangyabolyban, mint kiskirályok a maguk megvívhatatlan kis birodalmában.

Látták a Pantheont és lelkük áhítattal telt meg. Megálltak a kupolás, kerekfalú, sötét templomban. A hajdankor már ebben tisztelte az isteneit, ma pedig az egy igaz Isten imádatát szolgálja.

Forró nap volt és utasaink elbágyadtak. Már alkonyodott, mikor a Campo Vaccinora értek. A nyugvó nap fénye vöröslött a térségen. Rombadőlt nagy épületek, magányosan ágaskodó, gyönyörű korinthusi oszlopok közt koldusok heverésztek és süttették rongyaikat a napon.

Néhány kikötött kecske legelészett a gazos pázsiton, mely alól itt is, ott is előtűntek a teret kikövező, régi márványlapok. Ledőlt oszlopok lábán egész macskacsaládok gunnyasztottak.

Janus és Marzio leültek egy kőrakásra. A térség szélén diadalkaput vettek észre és a távolból betűzgetni kezdték feliratát.

- Te, Janus, - szólt fojtott hangon Galeotto, - ez Titus diadalíve!

- Nagy ég! - kiáltott fel Janus Pannonius, - hiszen akkor mi most a Forumon vagyunk! Hát ez lett belőle?!...

Suhancok a közelben azzal szórakoztak, hogy köveket tördeltek szét és darabjaikkal macskákra vadásztak. Egy éles ködarab el is talált egy menekülő macskát s az törött gerinccel, felsikoltó nyávogással hullt el.

Az egyik fiú röhögve felemelte farkánál fogva a szegény állatot és elindult azzal. Mikor utasainkhoz ért, megkérdezték tőle:

- Meg tudnád mutatni a Capitoliumot?

Mikor a gyerekek észrevették az idegeneket, pokoli zsivajjal özönlötték körül őket.

- Un soldo! Un soldo! - kiáltozták.

A macskás fiú szétcsapott köztük macskájával, mire tágultak.

- Majd elvezetem excellenciátokat - mondotta aztán.

Követték.

Két magaslat közé értek.

- A Palatinus! - magyarázta a suhanc. De a zarándokok nyomát se látták rajta a Caesarok ragyogó palotáinak. A másik oldal felől meredek sziklafal emelkedett.

- Alighanem a Tarpéji szikla - mondotta nézelődve Janus.

Megkerülték a sziklát és alig kivehető, mohos, ősrégi lépcsőn felfelé indultak. A domb tetejéről pompás kilátás nyílt az egész városra. De magán a hegyen semmi látnivaló sem volt. Hamu, szemét, ócska edények zavaros piszka fedte az egészet és állati hulladékok bűze terjengett. Itt-ott alacsony falmaradványok álltak ki a rengeteg szemétdombból.

- Itt vagyunk. Ez a Capitolium! - mondotta a fiú. Megcsóválta feje fölött a macskát és a többi hulladék közé vetette.

Galeotto pedig, a bikaerejű, tréfáskedvű Marzio lerogyott egy ottfelejtett oszloptöredékre és elsírta magát keservesen...

- Un soldo! - szólt vigyorogva a macskás fiú és maszatos markát nyujtotta...

13.

Köszöntelek Feronia, ki véded
e forrást, melynek örvend Narnia! -

- Mindjárt meglátod szülővárosomat, - bíztatta Galeotto Janus Pannoniust, miközben lovaik hegynek fel kocogtak az izzó napsütésben.

Kétoldalt magas kőfalak mögött kertek húzódtak. A hegyoldalban szőlők zöldültek, leveleik közül kikandikáltak a bíbor- és aranyszínű szőlőfürtök. Szerte féloldalt dőlt, kékes olajfák sáppadoztak.

A lovak tikkadtan poroszkáltak, bizonytalan léptekkel megkapaszkodva a köveken, melyek néha ki is mozdultak helyükből és néhány lépésnyire visszagurultak.

- Inni szeretnék; átkozottul szomjas vagyok! - szólt a költő.

- Várj még egy kicsit! Forrásunk páratlan messze vidéken. Mindjárt ott is leszünk.

- Miféle forrás az?

- Gyógyvizű kénforrás. Kristálytiszta, hideg víz. Feronia nimfáinak szentelték a régiek és eredetéhez szép monda fűződik.

- Micsoda monda?

- Midőn párharcban Herilus elesett Evander kezétől, anyja kétségbeesett zokszóba tört ki. Panaszra járult Jupiter isten elé. Ő megszánta és megigérte, hogy fiát feltámasztja. De hogyan? - Mossátok meg a halottat egy patak vizében - parancsolta Jupiter. - De melyik patak alkalmas rá, hogy vizében egy halott feltámadjon? - kérdezte az anya. - Nos, e célra valóban külön forrást kell teremtenem - mondotta az istenek atyja és megalkotta Narnia forrását. Ezért van vizének gyógyító ereje, mely elűzi a halált... De íme már fel is értünk a tetőre, itt a forrás!

Leugrottak lovaikról és a forráshoz siettek. A sziklafalból három vascsövön át ömlött a víz. A két utas mohón nyelte az üdítő italt. Tenyerükből ittak, megmosták benne kezüket és arcukat.

- Mintha kicseréltek volna, - örvendezett Janus. - Most már körülnézhetek szülőföldeden. Eddig ugyancsak megviselt az út!

Barátjával felkapaszkodott a forrás fölötti sziklára. Körülnéztek.

A déli verőfényben átlátszó pára fedte a környező hegyormokat. Nem messze, náluknál magasabban vár koronázta a hegyormot, tornya a sugaras kék égbe csillogtatta bádogtetejét. A forrás mormolva futott le a hegy másik oldalán, míg eltűnt a meredeken épült városka házai közt.

- Ez Narni - mondta meghatottan Galeotto. - Kicsi város, de nagy a multja. Brennus, a gallok vezére alapította. Benne született Nerva császár és XXIII. János pápa. És itt születtem én!

Marzio ágaskodott, forgatta fejét, végre diadalmasan mutatott egy emeletes házra a városvégi zöld lombok között:

- Ott az én házam!

Türelmetlenkedni kezdett és sürgette Janust, hogy induljanak.

- A nagyapám építette a házat - beszélte Marzio. - Azaz, csak akarta építeni. Már össze is hordta a köveket és a vályogot. Akkoriban a patak medrében még rengeteg szúnyog tanyázott. Nos, éjszaka jött egy hatalmas, nagy szúnyog és úgy megcsípte a vályogot, hogy reggelre házzá dagadt. Olyan is az én házam, mint ami szúnyogcsípésből lett! De azért remélem, jól érzed magad benne!

Janus örömmel vette észre, hogy a város mellett római vízvezeték omladékai vannak és a patak fölött két római munkájú híd boltozódik. Szép templom is áll a város közepén.

- A székesegyház a 13. században épült, - magyarázta barátja. - Jó harangok vannak a harangtoronyban. De azért én gyerekkoromban egyszer mégis úgy rágyujtottam a sírásra, hogy a plébános ijedten rohant anyámhoz: Galeottoné asszony, az istenért, csitítsa le már azt a gyereket, mert nem hallani tőle a harangszót és a hívek elkésnek a szent miséről!

Ismét lóra szálltak és leereszkedtek Narniba. Házához közeledve, Galeotto egyre nyugtalanabb lett. Izgett-mozgott, sóhajtozott.

- Mi baj, öreg? - tudakolta jószívűen Janus.

- Vajjon hogy vannak a kicsikék? - sóhajtotta a másik. - Már féléve nem kaptam hírt felőlük!

A szolgákkal utazó urak nagy feltűnést keltettek a városkában. Egész sereg gyerek lepte el mögöttük zsivajogva az utcát. Az ablakokból kinéztek az asszonyok, a boltosok, iparosok ajtaik elé csődültek.

Mikor Galeotto házához közeledtek, két maszatos, virgonc kisgyerek futott ki az utcára. Mindketten erősek és kövérek voltak, akár Marzio. Nyomukban egy piroskép̃ű, feketeszemű, vidéki asszony futott elő, köténnyel, fejkendősen.

Galeotto zavartan elmosolyodott:

- Itt jön a professzorné asszony. Nem volt alkalmam előre értesíteni jövetelünkről...

A gyerekek megismerték apjukat és sivítva kapaszkodtak kengyelébe. Alig tudott leszállni a lóról. Itáliában, falun a családi életet nem rejtik véka alá. Galeotto cuppanós csókokkal üdvözölte családját a szomszédasszonyok elégedett megjegyzései közepette. Aztán nagy hangon parancsot adott, hogy vendégét, Janus Pannoniust szállásolják el.

A csinos fiatal asszony frissen perdült és mosolyogva kalauzolta Janust az egyik emeleti szobába. Pofonvágta a cselédet és szapora intézkedései közt még arra is időt szakított, hogy hamarjában megmosdassa két csemetéjét.

Míg a gazda lent pénzt adott az asszonynak és megbeszélték a legsürgősebb teendőket, Janus inasa segítségével elhelyezkedett a szobában. Ablaka a kertre nyílt, hol veteményes ágyak közt fügefák bólogattak. Az egyik fa ága éppen ablakába hajolt és rajta húsos, pirosbélű gyümölcs illatozott. A faleveleket enyhe szellő mozgatta, a ház falára sütött a nap, a szoba azonban kellemesen hűs volt. Mindenből frisseség, béke és csend áradt.

- Milyen jó lenne itt megtelepednünk és bölcs könyvek olvasása közben távol élnünk a világ zajától - mondotta Janus belépő házigazdájának.

- Igen - viszonozta amaz - ha közben az asszony nem pörölne a cseléddel, nem abajgatna egyre pénzért és nem akasztaná az ember nyakába a gyerekek ezernyi gondját! Mindezt bölcs könyvek olvasása mellett elviselni, több lenne, mint bölcseség... Nemsokára pompás est-ebédünk lesz.

- Addig is verset írok Feronia forrásáról. Már dél óta motoszkál a fejemben - szólt Janus.

Kopogtattak az ajtón. „Az Arany Olajbogyó”-hoz címzett fogadó kocsisa lépett be.

- Janus Pannonius doktornak hívják a most érkezett urat? - kérdezte.

- Igen. Miért?

- Mert nálunk már két napja lakik egy úr. Azért jött, hogy Pannonius doktort megvárja.

Janus izgatottan pattant fel:

- Hogy hívják azt az urat?

- Ivanics Pál főtisztelendő úrnak!

- A Pali bácsi! - kiáltotta Janus.

- Ki az? - kérdezte Marzio.

- Pál kanonok. Püspök nagybátyám titkára. Rohanok hozzá!

Sietve követte a kocsist a fogadóba. Odaérve az idős pap nyakába borult:

- Mi járatban van itt, Pali bátyám? Csak nincs valami baj?

Az öreg megölelte az ifjút.

- Semmi baj, kedves öcsém! Padovában kerestelek. Ott hallottam, hogy utazni mentél, de megszállasz Narniban, hát idejöttem, hogy bevárjalak. Hadd lássalak már. De megnőttél!

- Mit csinál János bácsi? Hogy van édesanyám?

- Mind jól vannak és tiszteltetnek. Anyád Váradon lakik a bátyjánál. Már alig várja, hogy fia-urára viselhessen gondot.

Jánosnak könnyes lett a szeme:

- Szegény anyám, be rég nem láttam! Biztosan sokat sír utánam!

- Nem sír már sokáig - mondotta a kanonok. - Egy-kettő jössz haza!

- Magam se bánom már. Rómából jövet az úton úgyis hallottam, hogy odahaza új világ készül...

- Csakugyan nagy dolgok, igen nagy dolgok történtek. Új királya van Magyarországnak! Éppen én vittem meg a hírét Velencébe! Bátyáduradnak nagy része van benne. László király halála után a nemes ország legnagyobb része úgy gondolta, hogy az idegen királyoknak nem volt hozzánk igaz szívessége. Ezzel szemben példaképül lebegett előttünk Hunyady János kormányzónk dicső emlékezete. Vérünkből való vér legyen a királyunk, mint Árpád szent törzsöke idején...

- Aztán hogyan lett?

- Püspök urunk megérttette ezt az országgal. Szilágyi Mihály uram is helyt állott. Erzsébet asszony sem maradt hátra...

- Hát így volt?

- Így bizony - folytatta Pál. - Így lett Hunyad fia, Mátyás, a király!

- Éljen! - kiáltotta Janus és örömében megölelte Galeottot. Ez csodálkozva állt mellettük, egy szót sem értett eddig, mert magyarul beszéltek.

Az öreg pap lelkesen folytatta:

- Most mindnyájunknak ki kell állnunk a gátra, akik boldogemlékezetű János vajda táborához tartoztunk. Rajtunk múlik az ország épsége, boldogsága. Jönnöd kell neked is szaporán. Bátyád már türelmetlenül vár. Hadd lássuk, mire lesz jó mindaz, amit annyi évig tanultál Itáliában.

Janus kezet nyujtott:

- Egyenesen Velencébe megyek, hogy elköszönjek öreg Marcello barátomtól. Aztán a horvát hegyeken át Várad felé sietek, venni bátyámuram parancsait - mondotta. - Tudom, mi a kötelességem iránta és a haza iránt!

Pál kanonok megszorította a kezét:

- Előre, bátran, kedves öcsém! Isten segítsen!

HARMADIK RÉSZ

14.

... olasz földről hogy most hazámba értem,
a visszatérést szinte átkozom.

A költő meredek hegyoldalban állott. Mögötte és körülötte karsztos, kopár sziklafalak meredeztek. Alatta, tán egy órányira, az Adria tükre kéklett. A nap éppen nyugovóra hajolt és kerek, vörös tányérja a tenger színe fölött lebegett.

Janus Pannonius verset morzsolgatott magában. A Napisten rohanó szekeréről, melyet tüzes paripái nyugatra ragadnak, megpihenni éjszakára. De mi lenne, ha elvétnék útjukat s égi pályájukról lezuhannának a tengerbe! Micsoda loccsanás lenne az! A rendülés, vízáradás elpusztítaná a világot!...

Álmodozásából vállára nehezedő, durva kéz riasztotta fel.

- Esteledik már, diák uram, menjen a barlangba!...

Három marcona alak állt mögötte, homlokukba húzva vörös pamutsapka. Oldalukon rövid kard, övükben kések. Egyiknek vállán keresztbe íj és nyilakkal telt tegez, másiknak kezében lándzsa.

- Gyerünk aludni! - dörmögték.

Janus mosolyogva nézett végig őrein és lemutatott a tengerpartra, ahol egy kis halászfalu házacskái húzódtak.

- Hogy hívják azt a helyet?

- Fiume - felelte az egyik alak.

- Hát azt ott, az öbölben?

- Buccari.

Horvátul beszéltek. Janus jól tudta ezt a nyelvet is, hiszen gyerekkorát határmenti faluban töltötte.

Az egyik ember rámordult:

- Hiába kérdi a falvak nevét az úrfi, megszökni amúgy sem lehet!

- Nem szököm én meg. Eszem ágában sincs - felelte derüsen Janus. - Hiszen ha kitudódik, hogy elfogtatok, katonaság fog kiszabadítani!

A költő csupán tréfának tekintette, hogy Itáliából hazautaztában horvát útonállók kezébe esett. Délután egy sziklaszorosban megtámadták. Alighanem hajcsárai maguk játszották a rablók kezére. Gyáva szolgája pedig az első csatakiáltásra úgy elszelelt, hogy színét se látta többé.

- Ohó, nagyon tévedsz, diákocskám - hencegett az egyik rabló.

- Miért tévednék?

- Mert itt éppen Magyarország és Németország határán vagyunk. Bajos volna megmondani, hogy milyen földön állunk. Bécs messze van ide, Buda is. Ha valahol szükülnek érted, akkor innen vagy onnan, de legfeljebb levél jönne Frangepán uraimékhoz. Attól pedig nem vásik a fogad. A tersattoi kapitány a mi emberünk. Nem is próbált itt vagy nyolcvan esztendeje senki parancsolgatni Lajos király halála óta. Vagy megfizetik rokonaid a váltságdíjat vagy sose látod őket többé! Úgy ám, diák uram! Mert ugyebár deákos ember kegyelmed?

- Az volnék. De éppen, mert szegény diák vagyok, nem tudok fizetni - próbált alkudni a költő.

Az egyik gyapjúsapkás a szikla szélén kémlelődött a meredek ösvényre.

- Jön a vezér! - kiáltotta hirtelen.

Csakugyan közeledett is egy kis csoport. Lassan másztak fölfelé a meredek kapaszkodón. Az élükön haladó alaknak sisak volt a fején, egyébként úgy öltözött, mint a többiek. Ez volt a vezér.

Felértek. A vezér - húsosképű, zömök ember - még zihált a mászástól. Gőgösen fogadta emberei köszöntését, pislogva vizsgálgatta a költőt. Megnyugodva látta, hogy minden rendben van.

Janus őrei beszámoltak kalandjukról. A foglyot nyomban idehozták. Drágaságai nem voltak. Az elvett pénzt átnyujtották a vezérnek.

- Mennyit loptatok belőle, gazemberek? - förmedt rájuk a vezér.

A rablók esküdöztek, hogy az utolsó fillérig mindent átadnak.

A rablófőnök most Janushoz fordult:

- Mennyi pénzed volt, uram?

- Hallod-e - felelt haragosan a költő, - engem ne faggass! Nem érdekel, hogy megloptátok-e egymást vagy sem! Bocsáss szabadon, még pedig azonnal!

A rablófőnök fényes, zsíros ábrázata csodálkozóra változott:

- Ejnye, de nagyon parancsolgatsz! Hol tanultad?

- Pedig azt mondja, hogy szegény diák - röhögött az egyik horvát.

- Alig hiszem! - dörmögte a főnök. - Hozzátok elő a holmiját!

Két ember előcipelte Janus ládáját. Kinyitották és egymás után szedegették ki tartalmát. Sorra napfényre kerültek a fatáblába kötött kéziratos könyvek. A vezér egyenként kezébe vette, kinyitogatta, bele-belenézett, de csak csóválta fejét:

- Nem lehetnek ezek jóféle könyvek. Nem tudok belőlük olvasni!

- Hát tudsz te egyáltalában olvasni? - kérdezte nevetve Janus.

- Bizony tudok - sértődött meg a rabló. - De nem ilyeneket, hanem a szent glagolita betűket!

Janus megértette:

- Eszerint félhitű vagy?

- Bogumil vagyok - felelte büszkén amaz.

- Nem tanított meg papod, hogy lopni, rabolni nem szabad? - ripakodott rá Janus Pannonius.

- Nekünk nincsenek papjaink - vigyorodott el a vezér. - Nálunk az a pap, akit megszáll a Szentlélek. Miközöttünk én vagyok a megszállott...

- És tisztességet nem sugall neked a Szentlélek?

- De igen. Most éppen azt sugallotta nekem, hogy ilyen szegény diáktól valóban nem lehet váltságdíjat követelni. Könyveidet fogjuk eladni, téged pedig szélnek eresztünk!

Janus gyorsan meggondolta magát.

- Mennyi váltságdíjat követeltek? - kérdezte szelídebben.

Esze ágába se jutott, hogy könyveitől elszakadjon. Vagyont értek. Évekig tartó fáradsággal vásárolta össze kis könyvtárát. Egy-egy példányért néha egész Itália könyvkereskedőivel kellett leveleznie. Ritka, értékes portéka volt akkor a könyv. Ezért alkuba bocsátkozott a főnökkel.

- Mennyi váltságdíjat követelsz tőlem? - kérdezte már szelídebben.

A rablóvezér leült egy sziklára. Gondolkodott. Számolta embereit és kinek-kinek kiszámította jutalékát. A számolás nehezen ment. Közben sóhajtozott, laposakat pislantott.

- Ötvenkét forint, - mondta végül. - De visszakapod a ruháidat, lovaidat és könyveidet is. A pénzedet azonban nem adom vissza. Alku nincs! - tette hozzá ordítva.

- Megkapod - mondotta szárazon Janus. - Hozzatok tintát, papirost!

A rablók egyszeribe nagyon udvariasak lettek. Rohantak a költő ládájából a kívánt eszközök kicsomagolására. Az egyik Janus előtt négykézlábra ereszkedett. Ennek a hátát használta íróasztalnak s így írta meg a költő Vitéz János püspöknek, hogy mi történt vele és kérte, hogy váltsa ki az útonállók kezéből.

- És ki biztosít, hogy álljátok szavatokat? - kérdezte végül, mielőtt lepecsételte volna a levelet.

- A zsiványbecsület! - felelte büszkén kiegyenesedve a rablófőnök.

Janus Pannonius visszavonult a barlangba, melyet szállásául, helyesebben börtönéül jelöltek ki. Ruhadarabokból rögtönzött kemény vackon hált. A barlang ürege előtt tüzet raktak a zsiványok. Juhot sütöttek és egész éjjel váltakozva őrködtek.

Így teltek a napok.

Janus a nyirkos üregben lakott. Egyik reggelen nem sütött ki a nap, az eget ólmos homály borította. Megérkezett a bóra. Egy teljes hétig dühöngött az északi szélvihar. Süvöltött, dörgött, csattogott a sziklák közt. A barlang nyílását kőhalommal és néhány állatbőrrel csak nagyjában tudták elzárni. A szél és a hideg keresztül-kasul járta. Meleg ruhával sem volt a fiatal doktor felszerelve, hiszen Itália meleg ege alatt nem volt erre szüksége.

Olajmécses mellett virrasztotta át a napokat, dideregte át az éjszakákat. Olvasgatott, de a légáramlat minduntalan elfojtotta a mécsest. Őrei káromkodtak, hogy miatta kell a hegyekben ülniök ilyen ítéletidőben. Mintha bizony ő tehetett volna arról, hogy a zsiványok fogva tartották!

Végre megenyhült az idő. Lent az Adria még szürke hullámokkal zúgott, de a fiumei halászok már a parton tatarozgatták a viharban megrongált bárkáikat. Csakhamar feltűntek a tengeren a lehorgonyzott vitorlás bárkák, melyek himbálódzó fedélzetéről kivetették a hálókat.

János keresztül-kasul átfázott. Köhögött és a láz gyötörte, mikor húsz napi fogság után megérkezett a váltságdíj. Szolgája is megjött. A támadás után egy napig a közelben bujkált és kérdezősködött utána, majd hanyathomlok nyargalt Váradra a vészhírrel.

Nagyon csöndes és alázatos volt. Válla közé húzta a fejét, mikor Janus leszidta, hogy miért hagyta magára három emberrel szemben.

Aztán felcsomagolták a lovakat és elindultak. Két útonálló kísérte őket a legközelebbi faluig, mert nem tartották volna zsiványbecsületnek, ha kiszabadult foglyuk másik banda karmaiba esnék...

15.

Mellembe mintha tőrök éle vágna
és vért kell köpnöm szűnös-szűntelen.
Szegény tüdőm is kapkod csak zihálva
s a láz örökké birkózik velem.

Hajnaltól estig nyargalt Janus Várad felé. Éjszakára megpihent valamelyik útbaeső úriházban, falusi kocsmában, tanyán, de hajnalban már megint nyeregbe ült, hogy mielőbb haza kerülhessen és kipihenhesse az út izgalmait. Harmadnapra kilelte a hideg. Falun haladtak át, ahol éppen állt a vásár. Meleg szűrt vásárolt és abba burkolódzva folytatta útját.

Fárasztó lovaglás után kimerülten érkezett meg Nagyváradra. János bácsit nem találta Váradon. Budán volt a királynál, ahol nagy szava volt az ország dolgaiban. De az anyja Váradon volt. Minden erejét összeszedve futott fel a püspöki palota lépcsőjén. Anyját kereste. Az egyik szolgáló útbaigazította. Anyja már napról napra várta, de mikor berontott a szobájába, bizony nem ismerte meg a barnabőrű ifjút. Hiszen a képzeletében úgy élt a Jani, mint kurta fiúcska, aki alig nőtt ki a pendelyből. János azonban kitárt karral rohant az évek folyamán megőszült, meggörnyedt édesanyjához, megölelte és csókjaival halmozta el. Nagyot sikoltott örömében a jó asszony, mikor fia felkapta és végigtáncolt vele a szobán.

A sikoly hallatára beperdült az ajtón egy szép leányka, aki csókkal borult a költő nyakába. Janus fülig elvörösödött. Gyengéden elhárította magától a leánykát.

- Hát nem ismersz rám? - méltatlankodott a leány. - Hisz én vagyok Birike, a te húgod...

- No nézze meg az ember, miből lesz a cserebogár! Ilyen szép leány lett belőled?...

És testvéri szeretettel ölelte magához megbántott húgát.

Térül-fordul a nagyasszony, forró, fűszeres bort hoz a fiának. Füstöl a kémény, sül a pecsenye hétféle lével fia tiszteletére... Kérdésekkel ostromolják egymást, alig bírják feleletekkel.

Másnap azonban már nem bírt felkelni az ágyból János költő. Az utolsó hetek megtörték erejét, egészségét. Magas láz öntötte el, napokig eszméletlen volt. A jeges borogatások sem használtak. A váradi felcser csóválgatta a fejét, amikor az érvágás is hiábavalónak mutatkozott.

Hetekig lebegett élet és halál között. Végre mégis győzött fiatal ereje és túlvergődött a veszélyen. Napról napra csökkent a láza, de még fojtogatta a köhögés, hasogatta a mellét, a torkát.

Csontig soványodott. Lassan megjött az étvágya is.

Már őszre járt az idő, midőn bágyadtságából egyik napon utcai lárma verte fel.

A ház előtt csapatostul rohantak el a gyerekek. Mindenfelől léptek kopogtak. Ablakok csapódtak. A palota és a székesegyház előtti teret embersokaság árasztotta el. A távolból éljenzés morajlott.

János megrázta a csengőt. Inasa belépett.

- Miféle lárma van odakünn? - kérdezte.

- Jön a király, Mátyás, seregestül. Mennek az oláhok ellen.

- Felkelek, - mondta a költő, összeszedte minden erejét és felöltözött. Inasa az ablakhoz vezette. Sarokszobájának ducos ablaka volt, mögötte emelvény, melyre két lépcső vezetett. Az emelvényen karosszék állt, ebben szokott anyja naphosszat ülni és kötögetni. Innen kényelmesen ki lehetett látni a térre.

Városi darabontok alabárddal olyan rendet teremtettek a nép közt, hogy a téren tágas járás esett a közeledő menet számára. Minden ablak tele volt kíváncsiakkal. Az egyház előtt álló aranyos Szent László lovasszoborról fürtökben lógtak a gyerekek. Szent István és Szent Imre szobrainak talapzata is népes volt.

Az utcán már kopogtak a gyalogosok csizmái. Zászlóik alatt, élükön lovas tisztekkel, sötét páncélba öltözve vonultak a szabad királyi és a bányavárosok katonái. Kezükben vastag, kétöles lándzsák. Fejük felett úgy ingott a sok fenyőszál, mintha egész erdő állt volna lábra.

Most vörös ruhába öltözött lovasok következtek. Ütemesen verték lovuk két oldalán az üstdobokat, miközben az utánok lovagló síposok indulót fujtak. Mihelyt a síposok verse véget ért, a kis közre mögöttük következő kürtösök emelték fel hosszú trombitájukat és zengőbben ismételték meg a dalt. Ehhez a mögöttük léptető rézdobosok verték zörögve az ütemet.

- Jönnek a zászlósurak! - zúgta a tömeg. Kitörő riadallal üdvözölték az ország főméltóságait, amint páncéljuk alól kitűnő színes bársonyruhákban, vállukon drágábbnál drágább kacagányokkal léptettek el. Mellettük sodronyba öltözött, leeresztett sisakrostélyos tisztek vitték az ország zászlóit.

Nyomukba végtelen patkócsattogással taposták Várad köves utcáit az állig felfegyverzett jászok és kúnok lovasai. Az utcanép rivallgása nőttön-nőtt.

- Jön a király! Éljen a király!...

Ezüstvértű testőrök között jött Mátyás, az ifjú király.

Páncél nélkül ült hófehér lován. Fehér az aranysujtásos ruhája, fehér a kócsagtollas süvege. Mellette lovas apródok léptetnek, mögötte egy vitéz viszi a királyi zászlót.

Az ifjú Hunyadi erős, vaskos embernek látszik. Természetes méltósággal, de mosollyal az arcán fogadja a tömeg ujjongásait. Alig mozdult nyergében, de nincs benne semmi gőgös feszesség.

Pár lépésnyire halad el János ablaka alatt. A költő is felemelt kézzel köszönti. Mátyás pillanatra ráemeli elevenen csillogó szemét. Élesszemű, gyorseszű embernek látszik, aki hirtelen mindent meglát, mindent megjegyez. Alig észrevehető mosollyal és szemvillanással viszonozza az ismeretlen fiatalember köszöntését. S már el is haladt.

Mögötte eldübörögnek a királyi dandár páncélosai. Aztán egymás nyomába csattognak az úri bandériumok, mindegyiknek élén egy-egy főnemes saját zászlaja alatt. Aztán végeláthatatlan menetben vonulnak a megyénként felült nemesek és könnyű fegyverzetű, rendetlen, de daliás felkelő csapatok.

- A moldvaiak elűzték vajdájukat, aki szorongatott helyzetében a magyar királyhoz futott, mint hűbérurához, hogy segítse vissza trónjára. A király visszavezeti Moldvába már azért is, mert az új vajda a lengyel királlyal cimborált - magyarázta az inas az utolsó hetek politikai eseményeit. - Míg doktor uram beteg volt, sok országos dolog történt.

Borbála asszony lépett a szobába. A konyhából jött, ahol tengernyi dolga volt. Meglepetéssel és örömmel látta, hogy fia már talpraállt. Most már bátorságot vett magának, hogy elmondja neki az újságokat, melyekkel eddig nem akarta a beteget zavarni és izgatni.

Szaporán beszélte, hogy bizony már ideje is lesz meggyógyulni, mert Vitéz János püspök időközben szép hivatalt eszközölt ki a számára. Püspöki helynökké neveztette ki, hogy vezesse egyházmegyéje dolgait, mert ő többnyire székhelyétől távol van országos ügyekben.

János még jó ideig nyomta az ágyat. Most sokat, zavartalanul lehetett együtt az édesanyjával és jóleső megadással viselhette kényeztetéseit. Birike is a szobájába hozta rokkáját és a költő mosolyogva, szórakozottan hallgatta friss fecsegéseit mind azokról a rengeteg nagy eseményekről, melyek abban a kis világban lezajlottak, melynek Nagyvárad a neve.

De Janus Pannonius már lábbadozott. Mind gyakrabban kelt fel, elfoglalta hivatalát a püspök dolgozószobájában, megtanulta az egyházmegye kormányzásának csinját-binját, betekintést kapott az országos dolgokba is. Örült új hatalmának. Élvezte a kényelmes karosszéket, a széles íróasztalt, melyen egyebek közt olyan jól lehetett leveleket és verseket írni itáliai barátainak.

Sok nyugalmas, boldog órát töltött a püspök gazdag könyvtárában, melegen fűtött szobában, tanult emberek társaságában. Szép volt, jó volt a diákélet után révbe érnie, megemberesednie...

16.

Arany páncélzatú lovag,
bárdot villogtató kezű,
kinek kősírban illatos
verejtékcsepped gyöngyözött:
Segíts az úton, légy velem!...
Hajtsunk, fiúk, sietve hát!

Még nem állt helyre teljesen egészségi állapota és alig melegedhetett meg hivatalában, levél érkezett Budáról Vitéz püspöktől, mely az udvarba szólította. A költő elszomorodott. Hát nincs vége az örökös ideiglenességnek, nem lehet megpihennie és csendes szemlélődésben tölteni az életét?

El kellett búcsúznia Várad magasfedelű házaitól, melyek kéményeit annyira megszokta. Fájt a szíve, hogy el kell hagynia a könyvtárt, a főtéren álló szép, aranyos királyszobrokat.

Már tél volt. A költő szánon kelt útra. Meleg prémekbe burkoltan és lábánál forróvizes kulacsokkal röpítette hat ló lombtalan erdők között, behavazott rónákon keresztül, fehér hegyszorosokon át. Mögötte lóháton szolgák nyargaltak, akik gondoskodtak nagyúri kényelméről. Minden állomáson váltott lovak várták.

A kényelmes, gyors utazás és a száraz, tiszta hideg levegő felfrissítette a költőt.

Hamar felért Pest szegényes városkájába. Lucskos, piszkos havon zötykölt a szán az utcákon keresztül a Dunapartra.

Az átkelés Budára kompon történt. A jég zajlott. Az egyik hajóslegény félbenmaradt toronyra mutatott a parton:

- Néhai való Zsigmond császár itt akart függőhidat építeni a vizen át. Istenkísértés volt ilyet gondolni is! Aztán hová lett volna a komposok kenyere! De nem is lett belőle semmi... - mondotta.

A fővárosba ért Janus. A Vizivárosból kanyargós úton, a falak alatt haladtak fel a csengetyűs lovak a Várhegyre. Az út két oldalán kisebb-nagyobb házak sorakoztak. Behavazott ablakaikból kíváncsi fejek bukkantak elő, megnézni, ki az előkelő jövevény. A Vizikapun, a Boldogasszony temploma mellett fordultak be a Várba. Innen a szán balra tért s a tágas Szent György-téren siklott végig.

Janus elmélázva nézte. Alig két éve itt hullott le Hunyady László feje... A királyi palota külső kapuján, alabárdos őrök közt akadálytalanul futott tovább a szán. Mögötte dobogtak a havon a kísérők lovai. Áthaladtak a második kapun is és a palota belső udvarán állapodtak meg.

- Hol a nagyobbik kancellária?

Vitéz püspök ősz szakálla reszketett az örömtől, mikor meglátta a gyereket. Úgy megölelte, hogy még a csontja is ropogott. Nézegette előlről, hátulról, vállát veregette, mintha nem hinne a szemének, hogy végre láthatja kedves öccsét, akire annyira büszke, akibe minden reményét vetette.

A püspök Janus leveleiből ismerte összes körülményeit. Így mindjárt ismerősen, meghitten beszélgethettek. Az első negyedóra elteltével a püspök királyi pecséttel ellátott pergamentet nyujtott át a költőnek:

- Olvasd el ezt! - mondotta elégedett mosollyal.

Janus csodálkozva betűzte ki, hogy ebben nem kevesebbről van szó, minthogy a király Budáról távozása előtt, őt nevezte ki personálissá, királyi személynökké. Ő lett tehát a kisebbik kancellária vezetője.

- Ne csodálkozzál, édes öcsém - mondotta Vitéz. - Új trónust biztos alapokra kell felépíteni. S kikben bízhatna inkább őfelsége, mint atyjafiaiban! Hiszen jómagam meg anyád vérszerinti atyafiságban vagyunk Szilágyi Erzsébet asszonyommal.

A fiatal doktor kezet csókolt nagybátyjának. Nem tudta hirtelenében, hogy öröm vagy félelem szorítja-e össze szívét. Fiatal jogász még, országos dolgokban sem forgott s most egyszeribe mégis ő lett az ország első bírája, a király személyének helyettese az igazságlátásban.

- Jer - szólt Vitéz - ne vesztegessük az időt. Vedd át azonnal új hivatalodat, mielőtt mások kontárkodnának a dolgodba.

Fekete tógába öltözött ősz öregúr lépett a szobába és mély meghajlással terített Vitéz főkancellár asztalára egy pergamentet.

- Levél Frigyes császárhoz. Szószerint kegyelmességed utasítása szerint készítettem - mondotta.

- Most más dolgom van, de mindjárt át fogom nézni. - felelte amaz barátságosan, de kimérten.

Mikor a hivatalnok távozott, Vitéz így oktatta öccsét:

- Főkancellár létemre is magam intézem a legkisebb ügyiratot. Én választom ki a külföldre menő követek személyét, én adom meg utasításaikat. A nagyobbik kancellária - én vagyok. Te se engedj beleszólást a dolgaidba, különben irígyeink hamar a fejedre nőnek!

Janus meghajolt. Az ősz püspök folytatta:

- Láttad, ez az öreg is az én utasításom szerint írta ezt a pár sort. Pedig tudod, ki ez?... Pier Vergerio!

- A nagynevű humanista - kiáltott fel boldogan Janus. - Utána megyek és megölelem!

Nagybátyja visszatartotta:

- Humanista, még pedig híres és kiváló - jegyezte meg. - Hiszen meg is becsülöm. Én azonban felettese vagyok. Ő már Zsigmond császár ideje óta nótáriuskodik a kancelláriában, de ma is csak kisebbrangú tisztviselő. Ezt el ne feledd. Ez nem Guarino iskolája. Ez a hatalom iskolája.

Kiléptek a folyosóra és drága szőnyegekkel bevont lépcsőkön indultak a következő emeletre. A kisebbik kancellária termébe lépve, Janusnak mennyezetig érő polcok tűntek szemébe. A fal mellett létrán állt a conservator, az irattáros és a polcokon levő iratcsomók közt keresgélt. Az íróállványoknál egész sor fiatal jegyző dolgozott. Deszkafal választotta ketté a termet. Mögötte, a kisebbik részben két íróasztal és vaskos könyvekkel rakott állvány. Az egyik íróasztal üres volt, a másiknál idős férfi dolgozott.

- Turóczy János nagyuram - mutatta be Vitéz - protonotárius, királyi ítélőmester.

Mogorvaképű, őszes hajú, szakállas úr volt Turóczy. Bőrujjasa rendetlen, pecsétes. Ujja tintás. Úgy volt öltözve, csinytalanul, kopottan, avult divat szerint, mintha nem is a királyi palotában hivatalnokoskodnék, hanem falusi birtokán, vadászat közben lepték volna meg.

Mereven meghajolt. Látszott rajta, hogy nincs kedve a bókokhoz.

- Tudományos, deákos ember Turóczy uram - folytatta Vitéz. - Kisujjában vannak az ország törvényei, szokásai. Törvényjavaslatokat fabrikál, hogy a mutatkozó hiányosságokat pótolhassuk. De a hazai történelemben is felette járatos. Krónikát is ír a magyar nemzet viselt dolgairól...

- De a régi, egyenes krónikások nyomdokain - dörmögte mogorván az öreg úr. - Nem aféle színes újmódi, talján fecsegéssel!

Janus szívélyesen nyujtott kezet:

- Kérem urambátyám szíves segítségét. Remélem, jól megértjük egymást.

Az öreg igyekezett barátságosabb arcot vágni. Aztán visszaült helyére. Kócos bajusza alatt olyasmit morgott, hogy az ember itt vénül meg a szolgálatban, aztán ilyen anyjuk szoknyája mellől szabadult gyermekeket küldenek a fejére, akiknek egyéb érdemük sincs, minthogy jól választották meg bácsikájukat!

Vitéz mosolyogva intett Janusnak. Keze mozdulatából azt lehetett érteni, hogy derék ember az öreg, de csinján kell vele bánnod!

Janusnak a szomszédos kisebb szoba jutott. Alig ült le asztalához, belépett titkára, aki mosolyogva hajolt meg. Janus nem hitt a szemének:

- Te volnál az, Gyuri? - kiáltotta meglepetten.

- Bizony, én volnék, Georgius Polycarpus Kosztolányi, szolgálatodra, personális uram!

A költő ajkára már a kérdések egész tömege tódult volna: Mi újság Itáliában? Mikor jöttél el onnan? Mit csinálnak barátaink? Mi szépeket írtak a költők, mióta eljöttem?... De elértette nagybátyja szeme pillantását, sóhajtva fojtotta vissza kérdéseit és tartózkodó hangon mondotta:

- Örülök, hogy együtt dolgozhatom veled, kedves barátom. Lássuk, minő aktákat hoztál?

Az ősz püspök távozott.

A költő átvette az iratcsomókat, meghallgatta a titkár előadását, majd maga elé rendelte a kisebbik kancellária egész személyzetét.

Kosztolányi sorra bemutatta a hivatalnokokat.

Janus magára maradt. Munkába merült. Gondosan tanulmányozta két vidéki nemes úr végtelen birtokpörét, melyben neki kell ítéletet mondania.

A pergamentlapokból por szállt a levegőbe. Az ablakon halvány téli napsugár csíkja szűrődött be és rövid percekre megaranyozta az iratcsomókat.

Janus sóhajtva állt fel és az ablakhoz ment. Kitárta ólomba foglalt vastag üvegkarikákból álló szárnyaikat.

Alatta csendben feküdtek a Viziváros hófedte házai. A Dunán kavarogva siettek a zöldes jégtáblák. Túlnan a körfallal kerített városka - Pest... Milyen kihalt, szegényes, szürke itt minden! Ez hát a hatalmas Magyarország székvárosa! Itáliában bármelyik jelentéktelen őrgrófocska székhelye is ragyogó, pompázó világváros ehhez képest. Ott tudósok, költők vetélkedtek egymással; buzdítják, pisszegik egymást; hallgatják egymás műveit és munkára ösztönződnek... Itt? Az aktafogalmazásban megkopott Vergerio és a szarvasbőrkabátjában dörmögő, mogorva Turóczy!...

Mennyi verőfény van már ilyenkor Itáliában! Itt hatalmas fahasábok lobognak a kandallóban és a Dunáról csípős szél áramlik. Köd szemerkél.

A költő megborzongott. Becsukta az ablakot. Köhögés fogta el. Kendőjét szája elé tette és mikor megnézte, a kendő megint véres volt. Betegsége még egyre kísértett...

Bágyadtan ült vissza székébe. Kis ideig elgondolkodott. Aztán hirtelen előkapott egy kisebb pergamentlapot és szaporán írta meg első versét Mátyás királyról:

Dühöng a tél s te nem hátrálsz, királyom.
Nyílzáporban jársz és vad hófúváson.
Hüvelybe fagyva már a hősök kardja,
melyből a dermedt kéz ki nem ragadja.
S te mégis harcolsz, várakat ledöntve,
Marsnak s atyádnak méltó nagy szülötte!
De most pihenj meg, szedd fel már a tábort,
jobb, hogyha majd az új tavaszt bevárod!

17.

Drága kicsiny cseh királyi leány,
két szüle könnye s a csókja után,
immár a magyar föld vár tereád,
más lesz a nyelved és más a hazád;
más lesz a neved hangzása is ím:
Légy Kunigunda helyett - Katalin!

Karcsú, vékony, leányos alak járkált a királyi palota termeiben, végigsuhant a folyosókon és gyakran váratlanul, hirtelen szökkenéssel bukkant fel egyik vagy másik hivatali szobában. Két kezével kedvesen integetett a székeikről felugráló hivatalnokoknak, hogy csak üljenek le, nem akarja zavarni őket munkájukban.

Katalin volt, a tizenhat esztendős királyné. Mátyás felesége. Olyan törékeny, olyan fiatalka volt. Sápadt, hosszúkás arcában csak két nagy barna szeme világított. Csodálkozó, ártatlan nézése volt. Gyönge, beteges lányka és alig bírta felfogni, hogy ő most asszony, egy ország királynéja. Olyan hirtelen, olyan váratlanul jött az egész!...

Visszafojtott lélekzettel hajolt Janus Pannonius püspöki helynök és királyi személynök úr válla fölé, mikor ez verset írt a tiszteletére. Reszkető kézzel vette át a papírlapot és izgatottan olvasta a latin sorokat. Ahol tudománya cserben hagyta, a költő segítette át a nehezebb szavakon. A kis királyné nagyon meghatódott a verstől. Főtisztelendő úrnak szólította a költőt és kezet akart csókolni neki. Janus alig győzött szabadkozni. Hiszen ő még nem is felszentelt pap és őfelsége csak nem csókol kezet egy alattvalójának!

Múltak a téli hónapok. Mátyás király még mindig túl a Kárpátokon, Moldvában harcolt. Katalinka arca pedig egyre jobban sápadt, egyre soványodott. Szeme bánatos volt és mind nehézkesebben vonszolta magát a lépcsőkön, a folyosókon.

Aztán nagy-nagy csend borult a palotára. A királyné megbetegedett, ágynak esett. Szobájába ki-bejártak a tudós asszonyok. Szilágyi Erzsébet nagyasszony is a közelében maradt éjjel-nappal. A folyosókon lábujjhegyen jártak, suttogva beszéltek. Nagy eseményt vártak. Még a kancelláriákban is elakadt a munka. Mindenki aggodalommal beszélt az elkövetkezendőről.

Egyik délután futkosás, ajtócsapkodás támadt a királyi lakosztályban. A nyíló ajtókból időnként zsivaj szűrődött.

Egy fiatal kancelláriai jegyző lesbe állt a folyosón. Sikerült is elfognia egy komornát. Bárhogy szabadkozott, futott is, addig el nem engedte, míg ki nem faggatta, mi újság. Aztán ajtóstul dőlt be a kancelláriába:

- Kis herceg született!

A hír végigszállt a palota épületein, ki a városba. A várkapu előtt néptömeg csődült össze és éljenezte a királyi párt. A Boldogasszony templomában meghúzták a harangokat ünnepélyes könyörgésre. Janus buzgón ült neki, hogy verssel köszöntse a nevezetes eseményt. A vár-kapitány is jelentkezett az udvarnagynál, hogy parancsot vegyen, örömet lőjjön az ágyúkból.

De az öröm korai volt. Estefelé fekete varjúként szállt ki a bús hír a belső termekből, végig a városon:

- Meghalt a királyi asszonyka, meghalt a kisfiú!

A tornyokon megcsilingeltek a lélekharangok s éjfél után az összes templomokban az öreg harangok is megkondultak. Gyászmisére.

Ebben az órában kaptatott fel egy kis lovascsapat a hegyre a fejérvári kapu felől.

- Honnan tudta a város, hogy most érkezem? - kérdezte az élen lovagló ifjú.

A kapuőr, aki beengedte, tisztelgett és zavartan motyogott valamit. A kérdező bosszúsan elfordult tőle és ügetve fordult az utcákba. Mátyás volt, az ifjú király. Azt hitte, neki szól a sok harangszó, mert győzelmesen, sok zsákmánnyal tért meg moldva földről. Seregét visszhagyva előre vágtatott, hogy mihamarabb hazaérjen.

És íme, mi várt rá!... Katinka, a jó kis pajtás, aki a prágai fogságot kedveskedve enyhítette és akit szabadulásakor eljegyzett... meghalt!

Fekete gyászba öltözött a király. Úgy fogadta másnap az udvar, a főváros, az ország küldöttségeit. Szerencsét kívántak neki győzelmes hazatérése alkalmából és egyben részvétüket tolmácsolták fájdalmában.

A király széke mellett Vitéz főkancellár állt. Halk szóval adott felvilágosítást a tisztelgők személyéről, tapintatosan megjegyzéseket fűzve hozzá, amiből a király megérthette, hogyan beszéljen kivel-kivel. Gyorseszű ifjú volt Mátyás király. Tapasztalt öreg nevelőjének ügyelt minden szavára és hasznára is fordította.

Janus Pannonius is ekkor állt először szemben a királlyal. Vitéz bemutatta. A király szeretettel fogadta.

- Örvendek, hogy ilyen jeles tudós és hírneves költő szava és szolgálata támogat - mondotta. - Udvarom díszének számítlak.

- Mindent megteszek, hogy kiérdemeljem felségednek már eddig is irántam tanusított kegyelmességét - felelte meghajolva Janus.

- A magam részéről továbbra is biztosítlak királyi és atyafiságos jóakaratomról - tette hozzá Mátyás. Búcsúzóul még megkérdezte:

- Lehetséges-e, hogy Váradon átmentemben egy ablakban állni láttalak?

Janus igenlő válaszára nagyon meg volt elégedve és élvezte udvarnépe elismerését, melyet éles szemével aratott.

Páncélos, marcona öregúr is volt a király körül. Nem húzódott tisztességtudóan a háta mögé, mint Vitéz, hanem minduntalan elébe lépett és hangoskodva maga fogadta az érkezőket, nem törődve a király bosszús pillantásaival. Az öregúr mérgesen fogta meg a királytól elbókoló Janust. Hogy őelőtte miért nem tisztelkedik? Vitéz János alig tudta elrejteni gúnyos mosolyát, mikor neki is bemutatta öccsét. A marcona hadfi Szilágyi Mihály volt, a király nagybátyja, akit az ország kormányzójaként rendelt a fiatal Mátyás mellé. De a király távolról sem volt olyan gyönge ifjú, mint amilyennek Szilágyi képzelni szerette volna. Vitéz tudta, hogy az öreget el kell távolítania és már szőtte is ügyesen számára a hálót, melyben megfoghatja...

Ezekben a napokban az udvar sokat templomozott. Szilágyi Erzsébet, aki már olyan repesve várta kis unokáját, különösen előljárt a kegyességben. Ajándékokat adott a budai benignák klastrának is. Magahímezte szép miseruhát a kápolna számára és egy legendáskönyvet a testvéreknek. Hadd gyarapodjék a benignák szép kis könyvtára.

Szilágyi Erzsébet nagy kísérettel látogatta meg a kolostort, mikor elvitte az adományt. Janus Pannonius is ott volt a csoportban.

Tisztelettel fogadták a jámbor asszonyok a király anyját és örültek az ajándéknak. A fiatalabbak a díszruhán kaptak, lelkendezve dícsérték skófiummal varrott aranyos rajzait. Néhány idősebb nővér azonban a könyvet kezdte lapozgatni. A két lectrix-nővér, a felolvasók

ugyancsak furakodtak, hogy megismerkedjenek az új szöveggel, melyet ők olvasnak fel étkezés közben és magyaráznak a többieknek.

- Kegyelmes nagyasszony - szólalt meg most az egyik - nem lehetne-é magyar nyelven írott könyveket is kapnunk?

Mindnyájan elcsodálkoztak a kívánságon. A lectrix-soror megvilágosította kívánságát:

- Lám, a deák nyelven írott legendát előbb felolvassuk, aztán népünk nyelvén magyarázzuk meg testvéreinknek a magunk együgyüsége szerint. Vajjon nem szebb lenne-é, ha mindjárt tudós fráterek magyarítanák meg az legendákat és mi úgy olvashatnánk fel magyarul a sororoknak!...

A sororok egy pillanatra megfeledkezve az ünnepélyességről, örömmel felzsivajogtak:

- Az lenne ám a szép! Az lenne jó! Ha magyarul lehetne olvasni, magyari könyvet!...

Szilágyi Erzsébet is felderülve méltányolta a benignák kérését.

- Szólok ez iránt a domonkos testvéreknek, írnának néktek magyar könyveket - igérte az apácáknak. Azok hálásan csókolták a kezét.

Janus Pannonius a háttérben állott. Szólni nem tudott, csak csodálkozva tapasztalt valamit, amit eddig lehetetlennek gondolt. Hogy magyar könyveket kívánjon valaki Vergilius zengő nyelve helyett. Érezte, hogy itt valami új, eddig nemlétező világgal találkozott. Mit jelent ez, mire jó ez - nem tudta felfogni. Azzal azonban tisztában volt, hogy ilyen kívánság olyan erőt jelent, mely egykor el fogja söpörni a deáknyelvű humanista irodalmat... az ő műveivel együtt.

Aztán elmultak a gyász napjai. Eljött a tavasz. Sürgés-forgás támadt az udvarban, összeült az országgyűlés. Jöttek a főurak, főpapok, akikkel Janusnak meg kellett ismerkednie. Tömegestül özönlöttek a nemesek és hozták pereiket a király elé s ez ismét Janus dolgát szaporította.

Az országgyűlés a török elleni háborúról tárgyalt, adót, katonát ajánlott meg a királynak. A király egész lelkével azon volt, hogy trónját megszilárdítsa és az országot magához láncolja. Bizalmas híveit szívesen választotta ki a fiatalságból, hiszen az öregek kevésbé szívesen engedelmeskedtek neki. Janust különösen kegyelmébe fogadta. Mikor az országgyűlés alatt meghalt a pécsi püspök, János költő új méltóságot kapott. Mátyás mindjárt őt nevezte ki pécsi püspökké.

Kosztolányi György se titkárkodott sokáig a kisebbik kancelláriában. A király Rómába küldte követségbe a pápához, hogy segítséget kérjen a török ellen és eszközölje ki Janus Pannonius megerősítését a pécsi püspöki székben.

18.

... még ifjú fővel püspök lettem én.
- -
Nem járok máskép, csak sodronyruhában,
vas ellenségre vasban rontanék...

- Mit szólnak ehhez olasz barátaim! - gondolta első örömében a költő. - Esztendeje sem vagyok itthon és már egyik méltóságot a másik után nyerem. Be jó lenne, ha Galeotto Marzio most mellettem volna és megcsodálna! De bizonyára meg is róna: ennyi elfoglaltság között bizony fogyatkozást szenved a Múzsák tisztelete. Keveset írok. Nincs idő, mikor és nincs ember, akinek...

Budán nem volt még régen, de már kezdte megszokni az udvari életet. Antik írók nyomán csapongó képzelete már a római császárok palotáját képzelte a budai palota termeibe. Augustus udvara nagyjainak a szerepét ruházta a főméltóságokra s úgy érezte, hogy maga is régmult történelem színpadán mozog. Csak az hozta zavarba, hogy a budai rómaiak nem tudták általa nekik szánt szerepüket s a dolgok sem úgy mentek, ahogyan az Rómáról meg volt írva.

Most azonban változtatnia kellett működésének színhelyét. Távoli provinciába költözik helytartónak. Pécsre.

Megint betegeskedett. Az első tavaszi napsugarakkal újra elővette a hideglelés. Sorvadt, köhögött, vért köpött.

- Majd meggyógyít a szép idő! - vigasztalta magát, miközben szekerét hat ló röpítette Székesfehérváron át Pécs felé. Három kocsi is hozta utána ruháit, könyveit, eszközeit. Előtte fullajtárok nyargaltak. Mögötte egész csapat huszár, kik pajzsukon az ő címerét viselték. Lándzsáik zászlócskái vígan lebegtek a szélben.

Így vonult be most újra Pécs városába. Oda, ahova egykor ismeretlen diákgyerekként hozta a döcögő fuvarosszekér.

Most a városbíró fogadta a kapu előtt. Mély meghajlással nyujtotta át a város kulcsait. A felvonóhídon és a kapu alatt végig sort állt az őrség. Pergették a rézdobokat és felemelt fegyverrel tisztelegtek. Túl a kapun elébe vonul a főiskola. Jön a sok kisdiák, nagydiák, fújják a kántust. Előlép egy professzor és ékes dikcióval kéri a főtisztelendő püspök úr pártfogását a főiskola számára. A fiatal püspök mosolyogva nézi a sok ifjú Janus-jelöltet. Megnézi a professzort is. Hát valóban az öreg Özséb atya az, éppen csak hogy most még öregebb lett.

Megnevezi magát és magához öleli az öreget. Ennek a könnyei folynak, mikor megtudja, hogy a hírneves latin költő az ő növendéke volt.

- Az én nevelésem, az én nevelésem - motyogja, miközben a diáksereg egetverő vivát-ot kiált...

A püspöki vár előtt a várnagy fogadja a tiszttartókkal. Így lép a palotába. Még az ablakból is fogadja a város összesereglett lakosai éljenzését.

Aztán elfoglalja új otthonát. Végigvezetik a szobákon, termeken, tárházakon, istállókon. Mutatják a leltárakat a berendezésről, a felhalmozott készletekről, jószágokról. Mindezt most már őneki kell igazgatnia. Betelepszik dolgozószobájába. Poros, pókhálós, barátságtalan hely. Látszik, hogy öreg gazdája volt és az már elhagyta. - Ugyancsak munkához kell látnom, míg ebből Itáliához méltó fészket csinálunk - gondolja magában.

Sorra fogadja a jószágigazgatókat, tiszttartókat, várnagyokat, akik jelentést tesznek, bemutatják lajstromaikat, rovásaikat a püspökség várairól, birtokairól, erdeiről, falvairól, jobbágyairól és a csűrök, pajták tartalmáról, a lábon álló termésről, a kazlakról.

Így megy ez napestig. Eközben Budáról előkelő vendég érkezését jelentik a püspöknek. Janus kiparancsolja a szobából embereit és meghagyja, hogy vezessék fel hozzá a vendéget.

Egy szolga fáklyát hoz és nyomába karcsú fiatalember siet fel a lépcsőn. Térdig bekecsbe van gombolva, kucsmája a kezében; hosszú, szőke haja még kócos a lovaglástól.

- Laki Thuz János vagyok - mutatkozik be könnyed meghajlással.

- Isten hozott! - szorítja meg a kezét örvendezve Janus püspök. Már hallott róla; tudja, hogy szintén művelt, egyetemet járt, humanista ifjú.

Az első üdvözlések után a fiatal püspök engedelmet kért, hogy tisztjeinek jelentését még befejezze. Ennek megtörténte után felhordatta a vacsorát. A tiszteknek a földszinten tálaltatott, ma vendégül látta valamennyit.

A két János kettesben vacsorázott. Két egykorú, egyműveltségű, tisztalelkű fiatalember. Hamarosan úgy összebarátkoztak, mintha világéletükben együtt lettek volna. Pedig mindegyik más világból származott. Janus püspök mezítlábas falusi gyerek, szűk erszényű diák volt, élete javát eddig külföldön töltötte és hajlandósága a szemlélődéshez, az irodalomhoz vonta. Thuz János apja kalmár volt, idegenből származott Magyarországra. Itt megnemesedett és a gazdag ember fia dús pénzzel folytathatta tanulmányait, járhatta Itáliát; aztán vagyonával és eleven eszével mindjárt maga törekedett arra, hogy a közéletben elhelyezkedjék. Kora ifjúsága óta mindíg itthon volt, belenőtt a politikába és most szorgalmasan adta új barátjának a komoly és tréfás felvilágosításokat a haza nagyjairól, az egymást keresztező, vagy rokon pártérdekekről. Mindezt közvetlenebbül megértette Janus az ő beszédéből, mint nagybátyja magasröptű fejtegetéseiből. Nagyokat kacagtak kettesben és Janus hálás volt a magyarázatokért.

Szilágyi Mihály is szóba került. A király Világos várába csukatta az öreg urat.

Így ért véget a vacsora. Az üres asztalon már csak ezüstkancsók álltak mecseki borral. A két barát óvatosan koccintgatott, mikor Janus házigazdai kötelességének megsértése nélkül, elérkezettnek látta az időt, hogy megkérdezze:

- Hát most már megmondhatod, mi szél hozott a portámra!

Thuz János nagyot nevetett:

- Csodálkozni fogsz, pajtás! Engem bizony őfelsége küldött mindjárt a sarkadba, hogy új szolgálattal terheljelek!

Ezzel kigöngyölt egy cifrán írott pergamentet, melyből Janus álmélkodva látta, hogy alig tette ki a lábát Budáról, a király őt Laki Thuz Jánossal egyetemben kinevezte szerémi bánná. Mozgolódik a török, nosza, vigyázzanak ők ketten errefelé a határra!

János püspök nem vette tréfára a dolgot.

- De Jánoskám - mondotta - a deák iskolákat kijártam, jogot is tanultam, de lovagláson kívül katonadologhoz nem értek. Hiszen jóformán csak most lettem püspöki mivoltomban zászlósúr s még nem tanultam bele ebbe a hivatalomba se. Hát hogyan legyek én holnapra már hadvezér?

- Ne búsúlj. Majd te is bele tanulsz. Magyarországon minden úrnak értenie kell a kardforgatáshoz. Deák beszédre kevésbé van szükség. Látod, én is bele tanultam. Majd segítek neked!

Nagyot nevetett arra a gondolatra, hogy ő fogja a híres költőt katonává tanítani.

- Neked megvan a püspöki jövedelmed és a saját bandériumod. Parancsolhatsz a szomszédos úri zászlóknak is és a határmenti nemességet is lóra ültethetjük. Vezér ugyan még én sem voltam, de hadakban már forgolódtam és jártas vagyok benne. Annyi szent, örülnünk kell ifjú királyunknak, aki magas lóra ülteti az ifjakat. És akinek hivatalt ád Isten, észt is ád hozzá. Nem igaz? Éljen a király!

Erre koccintottak.

Korán nyugvóra tértek és másnap korán keltek. Janus Pannonius lovas embereket küldött összes várnagyaihoz, porkolábjaihoz és a körülfekvő megyék alispánjaihoz: Jöjjenek sietve!

Míg ezek begyűltek, a két János összeült és tanulmányozták a tegnap beterjesztett jószágtiszti jelentéseket. Számbavették, mennyi pénz, mennyi eleség áll a püspök rendelkezésére. A

várnagy segédkezett. Írni-olvasni ugyan nem tudott az öreg, de nagy tapasztalata volt az efélében. Megmondta, hogy hány embernek mennyi kenyér, vágómarha, paszuly és más kell egy havi táborozáshoz. Tudta, mennyi zsoldért lehet katonát kapni, mennyi foglalót kell előre leszámolni a markukba és tudta, hogy merről lehet most új vitézeket kapni a püspöki bandériumba. Ki is nyitották a vasalt ládát és kiszámolták a pénzt az öregnek, hogy menjen tüstént katonát fogadni.

Sürgős parancs ment a tiszttartókhoz, hogy szedjék be a dézsmát a parasztoktól és minden eleséget, szénát hozzanak fel a székvárosba. A pásztorok hozzanak marhát, disznót. A paraszt fuvarosok meg úgy jöjjenek, úgy rakják meg a tarisznyájukat, hogy nem fordulnak menten vissza, hanem úgy lehet, hadakozni mennek.

Az egyik vártoronyban öreg katonák vezetésével legények és leányok állottak szaporán munkába. Üzembe helyezték a lőpormalmot és kis zsákokba csomagolták a készülő fekete port.

A várfalakon homokkal, kőporral sikálták fényesre a rozsdásodó öreg ágyúkat, a kazamatákban a kisebbeket. Javították, igazították a fészerekben álló gerendás szekereket, melyek az ágyúk vontatására valók.

Három nap mulva mustra volt a várudvaron. Begyűltek a pécsi várnépek, de kijöttek a pécsváradiak is, meg a többi kisebb püspöki vár őrsége, nagybajuszú, mogorva, őrségen penészedő katonák, porkolábjaikkal az élen. Külön álltak a lovasok, külön a gyalogok. Janus és Thuz sorra nézdelték a csapatokat, minden egyes embernek megvizsgálták a fegyvereit. Aztán fegyvereik szerint osztották be a csapatokat. Számbavették a kipróbált tizedeseket, újakkal szaporították az altisztek számát és megállapították, hogy mennyi új katonát lehet fogadni, hogy kiteljenek mind a tizedek.

Thuz rekedtre kiabálta a torkát. A katonák sorakoztak, szétfutottak, különféle formákba álltak fel. Thuz meg volt elégedve a mustra eredményével. Tanult, jó katonák, akiket szép, használható kis sereggé egészíthetnek ki a toborzással.

Gyakorlatokkal, a toborzott újoncok betanításával telt el két hét. A szekereket is útra készítették. Felrakták azokra az ágyúkat, a robbanó port, a faragott kő- és öntött vasgolyókat.

Janus nyilt szemmel járt mindenütt és igyekezett mielőbb beletanulni zászlósúri méltóságába. Megjelent a gyakorlatokon és hamarosan maga vezényelt egy-egy csapatot.

Bent a várterembe zárkózva eközben szorgalmasan folytak a vívóleckék a két barát között. Thuz tanította Jánost. Nagyokat dobbantva, éles rikkantásokkal forgatták a kardot. Reggelenként kilovagoltak a közeli erdőkbe s ott egy tisztáson körbenyargalva tanulta Janus a lovasharcot karddal, lándzsával. Fáradtan és farkasétvággyal érkezett delenként haza. Betegsége szinte eltűnt. Felfrissült, megerősödött.

Nagy gonddal fegyverkezett. Előbb csak a fegyvertárból válogatta össze a darabokat, de mikor már többet értett a dologhoz és kezdte értékelni a fegyver használhatóságát, órákig eltanácskozott a fegyverkováccsal egy páncél, egy pajzs, egy kardmarkolat átalakítása végett. Kényelmes, új sodronyinget csináltatott. Mikor felvette, mosolyogva gondolta magában, mit szólna az öreg Guarino, ha látná! - A rokonok is kitettek magukért. Szívesen jártak nagyúri öccsük kedvében. Innen is, onnan is küldöztek ajándékul szép darabokat a családi fegyverekből. Nehéz volt testének a páncél- és fegyverhordozás, de szoktatta magát. Naphosszat eljárt páncélban.

19.

Közben Ali bég, kit a gőg megszállott,
a Száván át a Szerémségre tört,
szemem láttára dicsőségre vágyott
s határaimban dúlt és öldökölt...

Ily készülődések közt jött híre, hogy Ali bég, Rácország helytartója, átkelt a Száván és betört a Szerémségbe.

Már esteledett, mikor tajtékos lovon benyargalt a hírmondó legény a pécsi várba.

Janus és Thuz, a két szerémi bán, azonnal intézkedtek. Szolgák száguldottak a várakban tanyázó katonákért, hogy azonnal induljanak Pécs felé. A püspöki székvár nyüzsgő hangyabolyhoz hasonlított. Most kell kiderülnie, mit használ a több hetes készülődés. A báni parancsra a baranyai és a környékbeli megyék alispánjai is nyeregbe ültették a nemeseket. Mind siettek a gyülekező helyre.

Ment minden, mint a karikacsapás. Reggelre már valóságos hadsereg élén indultak ki a bánok. Útközben egyre csatlakoztak hozzájuk a falvanként érkező, távolabb lakó nemesek, szabad parasztok és az úri bandériumok. Volt munka mindezek rendbeszedésével, megmustrálásával, fegyvereik szerint való csoportosításával!

Négy, hat, sőt nyolc ökör is vonta a tarackokat, mozsarakat. A mozgó tábor nyomában a szekerek végtelen sora nyikorgott, elemózsiával rakva.

Már az éjszaka tűzfény látszott a távolból. Mind riasztóbb hírek érkeztek a török perzseléseiről, sarcolásairól. Ezért Thuz János a lovascsapatokkal előre sietett, míg Janus a talpasokkal és ágyúkkal követte.

A magyar had közeledése hírére, a török gyorsan húzódott vissza. A Száva felé terelték a rablott marhákat, az elhurcolt foglyokat, hogy ott csónakon, dereglyén a szerb partra szállítsák és biztonságba helyezzék. Thuz lovasai nyomon követték őket és a szétszórt török portyázókat hamar a vízpartra szorították. A vidék megtisztult a rablóktól, de rengeteg kárt okoztak.

A törökök nem mertek támadni, mert nem tudták, mennyi magyarral állanak szemben; Thuz Jánosnak pedig valóban kevés embere volt s nem kezdhetett hamarjában ütközetet. Be kellett várnia, míg Janus Pannonius megérkezik a talpasokkal és az ágyúkkal.

De minden perc drága volt. A tavaszi sárban az ágyúk és társzekerek olyan lassan haladhattak csak előre, hogy Janus - Thuz ismételt sürgetésére - elhatározta, hogy ágyúit hátrahagyva, gyalognépét sietve egyesíti Thuz hadával. A szomszéd falvakból összetereltetett egy csomó szekeret és arra ültette embereit. Így másnap estére utólérte Thuz Jánost.

Ennek seregéhez közben több ezer paraszt csatlakozott. Kirabolt falvak elkeseredett lakosai, kik rabságba hurcolt családjukat, elhajtott lábasjószágukat, felperzselt falvaikat siratták. Bottal, kaszával, cséphadaróval fegyverkezve jöttek és üvöltöttek a bosszúvágytól. Alig lehetett őket tartóztatni, hogy vaktában, azonnal a törökre ne rohanjanak.

A hosszabbodó tavaszi napok szép, derüs ideje volt. Már későn esteledett. A nap már éppen lebukott a horvát hegyek mögé, de az egybegyűlt urak rögtönzött haditanácsa elhatározta, hogy nyomban támadnak. Hiszen reggelre a pogány zsákmányostul átkel a folyón és akkor már bottal üthetik a nyomát.

Thuz János volt a vezér. Csupa lelkesedés, büszkeség volt. Janus püspök is mindenütt elől járt, de tapasztalatlanabb volt még, semhogy vezérkedni akart volna. Megelégedett a balszárny vezetésével, mely a Száva partjára támaszkodott. Ebben volt a gyalogság zöme és a parasztok. Jobbról és középen tömörültek a lovasok. A magyar sereg félkörben vette körül a vízparton álló törököt.

Ali bég a szürkületben észrevette, hogy körülvették. Sietve parancsot adott a zsákmány átszállítására; elrendezte seregét és ellenállásra készült. Ágyúk egyik részen sem voltak.

Kétfelől a magyar lovasság támadott. Janusnak az volt a feladata, hogy visszaverje az ellenséget, ha arra akarna kitörni, vagy kellő időben nyomja is meg.

A magyar kürtök megharsantak és a lovasok szélvészként rohantak az ellenség soraira. - Allah! Allah! - rivalgott a török had; verték bivalybőr-dobjaikat és nyílzáporral árasztották el a támadókat.

Janus kivont karddal állt tisztjei társaságában csapatai előtt. Amennyire a szürkület engedte, nézte a kibomló ütközetet.

A janicsárok hadsora nyugodtan fogadta a magyar támadást. A roham megtört ezen a vasfalon. A megritkult, elfáradt zászlóaljak fegyelmezetten és jó rendben cseréltek helyet a pihentekkel és így várták a következő támadást. Az nem is késett, de ismét megzavarodva kavargott össze a török harcvonalon. A török gyalogság sora most két helyen megnyílt és a résből lándzsás spahik nyargaltak elő, összekavarva, öldökölve a magyarokat.

- Jézus! Jézus! - kiáltozták egyre a magyarok, hogy a beálló sötétségben el ne tévedjenek és együtt maradjanak. A spáhikat trombitajel szólította vissza, hogy el ne vágják őket seregüktől.

A magyar részen percekig tartott a zűrzavar a visszavert támadások után. A sötétben Janus már nem látott tisztán. Fáklyás lovasok száguldoznak ide-oda, vezényszavak, ordítás hangzanak, majd a felerősödő Jézus-kiáltás és viharzó lódobogás jelezte, hogy az árnyéktömeg ismét rázúdult a pogányra.

Ezernyi torok ordított. De mindenen túlsüvöltött a sebesültek és haldoklók jajveszékelése. Janus újonc volt a hadban és még sose hallott ilyen hangokat. Ha magányos emberként hallaná, bedugta volna a fülét és elmenekülne irtózatában. De most érezte, hogy fegyveres férfiak állanak mögötte és őrá néznek. Mozdulatlan maradt lován és erejét edzve, meredt előre a sötétbe. Thuztól kellett utasítást várnia, hacsak a török nem kezd ellene támadást.

A csatazaj a tetőpontját érte és Janus nem tudott tájékozódni a zűrzavaros kavarodásból. Nem tudta, mi a helyzet. Türelme fogytán. És nem várt tovább.

Maga sem tudta, hogyan történt; egyszerre felemelte a kardját.

Ebben a pillanatban robbanásként szabadultak fel a szenvedélyek. A századosok vezényeltek, hogy a talpasok lándzsát szegezve, rendben induljanak. Az íjászok csapatonként futottak előre és magasba lőtték nyilaikat, hogy a törökök közé hulljanak. A parasztoknál azonban felbomlott a rend.

- Üsd-vágd, nem apád! - ordítottak. Megköpték markukat és előre özönlöttek. Egyszerű fegyvereikkel vakon neki, a janicsárok sorainak. Nem nézték, hol kit érnek és nem védekeztek. Egymást nyomták neki az ellenséges fegyvernek, rakásra hulltak, de nem tágítottak. Végül betörtek a sorokba és vagdalkoztak, mint az őrültek.

Janus is egyszeribe észrevette, hogy forró emberi pára csapja meg az arcát. Közvetlenül előtte az ellenség embertömege és ezernyi torokból Allah-kiáltás harsog.

- Hát ilyen a csata! - gondolta magában és pillanatra visszarántotta lovát, hogy körülnézzen. Két oldalán két páncélos tiszt nyargal s védik magasra emelt pajzsukkal. Szinte csak ebben a pillanatban eszmél rá, hogy mögötte Jézust rivallganak és az öt sorba állított gyalogos rohamoszlop mellette elhullámzik és a törökre veti magát. A mögötte levők megtorpannak. A püspöki zászlót vivő pécsi várnagy majdnem nekimegy a lovával. - Rajta! Rajta! - hallja a várnagy rekedt kiáltását.

És Janusnak most eszébe jutott, hogy mit is tanult az elmult hetekben. - Jézus! - kiáltja ő is és a körülötte levő lovasokkal előre ugrat. A kardok lecsapnak, a lovak előtt kavarodás támad. Janus nem tudja, hogy ő vágott-e meg valakit. Lova fájdalmas nyerítéssel térdrebukik. A szügyébe szúrtak. A mellette lovagló tiszt megfogja Janust, hogy le ne zuhanjon a nyeregből, a másik leugrik saját lováról és átadja parancsnokának.

A harcvonal közben előretolódott.

- Futnak már! - ordítja boldogan, egész képével Janus mellett egy fiatal parasztlegény. Visszamaradt a többitől, mert elszakadt bocskorszíját kötözte meg. Aztán cséphadaróját forgatva előre rohan. De néhány lépésnyire kihull kezéből a rúd, a melléhez kap, melyet nyíl fúrt keresztül. Elvágódik és kínlódva hempereg a földön.

A török tényleg futott. A magyarok diadalkiáltásaiba vegyült a törökök kiabálása: volt, aki kegyelmet kért, voltak, akik a folyónak mentek és most fuldokolva segítségért kiáltoztak.

A szekérsánccal körülvett török táborba betörtek a magyarok. A foglyok kiszabadultak. A katonákkal együtt zsákmányolni kezdtek. Több helyen tűz gyulladt ki és most már vöröslő fény világította be a tájat. Látszott, hogy a vízparton törökök menekülnek. Nyomban mindkét irányban üldözésükre indultak.

Aztán a magyar sereg kürtjei mindenfelől gyülekezőt fújtak.

- Erdődy, haj!

- Beriszló, haj! - kiáltozták innen is, onnan is a zászlóaljak nevét.

Thuz a török tábor körül helyezte el seregét. Csapatonként lepihentek, tüzet gyujtottak és pecsenyét sütöttek. Sisakból itták a bort a fáradt vitézek. Egész éjjel készenlétben voltak, hátha támad valahonnan a török.

De teljes győzelmet arattak. Ali bég átkelt a Száván és elmenekült. Serege nagyrészt elhullt, mások a vízbe fúltak, fogságba estek.

Mire hajnalodott, tisztázódott a helyzet. A sebesülteket összeszedték. Két sírt ástak. Egyet a törököknek, mást a magyaroknak. A tömegsír körül négyszögben sorakozott az egész had. A táborban levő papok beszentelték. A kürtök háromszor megharsantak, a rézdobok peregtek, az üstdobok döngtek és földig hajolt minden lándzsa és zászló. Így adták meg a végtisztességet.

Mátyás királyhoz futár vitte a nyert csata hírét.

A felkelt nemesek és a parasztok haza széledtek. De Janus és Thuz a bandériumokkal a határszélen maradtak. Falvakban tanyázva őrködtek, hogy a török be ne üssön.

A király urakat küldött a táborba, akik díszkardot hoztak a két vezérnek. Azt is hírül adták, hogy a király felkerekedik és egész hadseregével jön a török ellen.

20.

Most végigzsákmányoltuk Rácországot
és tűzzel-vassal háborúskodánk...

A Dunán feltűntek a sajkások hajói. Nehézmozgású bárkák, melyeket kis vitorla és evezők lassan hajtottak lefelé a vizen. Hozták a hajítógépeket, a faltörő ágyúkat és a sereg élelmezését.

Janus Pannonius bámulattal szemlélte. Sose látott még ilyen hatalmas hadi készületet.

Laki Thuz naphosszat lovagolt erre-arra. Ellenőrizte, hogy helyükön vannak-e a határmenti portyák, rendesen viselkednek-e a falvakba szállásolt katonák. Kitűzte a királyi tábor helyét. Egymástól nyíllövésnyire, négyszegletre négy tábort épített; ezek között középre a királyi dandárét. Itt vonatta fel dombtetőre a király sátrát. Be lehetett onnan látni az egész vidéket, le a Dunáig, ahol szintén tábort vertek a hajókikötő oltalmára. A környék népét robotra hajtották. Pengtek az ásók, vágták az árkokat, mögéjük magas földsáncot hánytak megtüzdelve sűrűn karókkal.

Egyik napon hírnökök jelezték a király közeledését. Éjszaka sorra gyulladtak ki a jelzőtüzek, amerre a király elhaladt.

Virradatra összetrombitálták a báni csapatokat. Teljes díszben, hadi rendbe sorakozva, várták a királyt.

Mátyás király jött. Most is fehér lovon ült aranysujtásos fehér ruhában. Arcát, nyakát - magyar lovas szokás szerint - úgy kendőbe burkolta, hogy csak a szeme látszott. Mögötte jöttek az ország nagyjai. Még nem öltötték fel a hadi öltözetet. Egyedül Giskra, ki cseh rablólovagból lett Mátyás király katonája, járt fekete páncélban.

A király lóháton fogadta a bánok jelentését. Derüs arccal köszönte meg fáradozásukat és melegen kezet szorított velük. Aztán Janus Pannonius és Laki Thuz a király mögé álltak és úgy nézték végig a sereg bevonulását a táborba.

Napról napra érkeztek még a vármegyék csapatai. A sok hadban jártas úr között Janus háttérbe szorult. Lelkesedésének első heve lecsillapodott és félénken figyelte, hogyan tanakodnak, parancsolgatnak az idősebbek, gyakorlottabbak. A báni és püspöki zászlók vezetését is teljesen Thuz Jánosra hagyta. Ő inkább verseken gondolkodott. Eddig csak könyvekből ismerte a fegyverek zaját, most naphosszat saját füleivel hallotta. Még éjszakai álmát is meg-megzavarták a táborőrök jelkiáltásai, a jövő-menő csapatok kardcsörgése, trombitái. Szeme előtt most megelevenedett a történelmi könyvekben megcsodált hadi élet.

Miről is írhatott volna most méltóbban, mint a törökverő Hunyadi Jánosról. Annyira elmerült munkájába, hogy elvonultsága szemet is szúrt némelyeknek. Egy este, mikor a király sátrában haditanács volt, a nagyhangú Országh László csípkelődött is vele. A költő szelíden mosolygott, szóval nem válaszolt, de mikor a tanács már oszlóban volt, egy frissiben költött versikét csúsztatott a király elé:

Ha táborozni láttatok,
urak, ne csúfolódjatok!
Nem rontok bár elől csatán,
nem kúszom várak sáncfalán:
de költőtől ez így okos:
nem gyáva ő - csak óvatos.

Mert hírnév több, mint életünk.
Halált, bajt érte szenvedünk.
S a harcon hogyha én halok,
ki zengi el, hogy haltatok...

- Ali béggel szemben már megmutattad, hogy tudsz elől is rontani csatán - mosolygott Mátyás. - Reméljük azonban, hogy Múzsád méltó hírnöke lesz ennek a hadjáratnak. Mert valóban, semmi sem illendőbb a királyhoz, mint hír és dicsőség. S ehhez nemcsak tettek kellenek, hanem toll is, mely feljegyezze azokat a halhatatlanság számára...

Janus beszámolt készülő munkájáról. Mátyás felcsillanó szemmel kérte, hogy mutassa meg művét és lelkére kötötte, hogy vigyázzon az életére és az egészségére.

A figyelmeztetés el is kelt. A táborozás csakhamar megártott a költő törékeny egészségének. Megint elővette a láz. Így a további hadműveletekben nem is vett személyesen részt.

Még össze sem gyűlt az egész ország hadi ereje, midőn híre jött, hogy Ali bég Temes felé csapott be magyar földre, de ismét visszakergették.

Mátyás azonnal haditanácsot tartott.

- Szégyen és gyalázat tovább tűrnünk a török kihívó fenyegetéseit! - pattogta. - Mi támadunk és pedig nyomban!

Másnap megkezdődött a sereg felvonulása. A sajkák egymás mellett vetettek horgonyt, míg elfoglalták a folyó szélességét. A leúsztatott tutajokat úgy fektették keresztbe a hajókon, hogy hidat alkottak egyik partról a másikra. Ezen átnyargalhatott a lovasság és rendben átlépdelhetett a gyalogság. Még a könnyebb ágyúk és társzekerek is áthaladhattak rajta.

A sereg szerb földön állt és két részre osztva megkezdte előrenyomulását.

Janus bágyadtan követte a tábort.

Csakhamar özönleni kezdett a zsákmány. Arany- és ezüstedények, lábasjószág és sok más egyéb. Éjszaka innen-onnan égő falvak tüze világított az égre és a nép jajveszékelése hallatszott mindenfelől.

Mátyás egy ízben meg is jegyezte:

- Úgy viselkedünk, mintha ellenséges földön állnánk, nem pedig koronánk egyik melléktartományában.

A mellette álló Szilágyi Mihály megsodorta hatalmas ősz bajúszát és így szólt:

- Hja, öcsémuram, régi katona-szabály, hogy a háborúnak önmagát kell táplálnia!

Vitéz püspök Janus Pannonius mellett állt és a fülébe súgta:

- Az öreg úr kezesebb, mióta megülte Világos várát. Egyenest onnan engedte ki őfelsége, hadd jöjjön seregével a háborúba!

Mátyás ily szavakkal fordult az egybegyűlt főurakhoz:

- Úgy látszik, a török nem mer elénk kerülni, hiszen bejártuk már egész Szerbiát anélkül, hogy török csapatokkal találkoztunk volna. A pogány kiürítette Szerbiát s az ismét a kereszténység hatalmába került. Ennélfogva hűbéri jogomnál fogva ismét királyt állítok Szerbia élére és pedig szeretett rokonunk és hívünk, Szilágyi Mihály személyében.

Mihály nem tudta, hová legyen örömében. Összevissza ölelgette öccsét. Aztán - mint hűbéreshez illik - szertartásosan, de sugárzó arccal csókolta meg a kezét. Hát király lett belőle is.

Vitéz felvilágosította öccsét:

- Tegnap beszéltük meg ezt a királlyal. Meg kell békíteni az öreg Mihályt. A fiatal sas nem tűri ugyan, hogy szárnyába akaszkodjanak, de a vén hősnek tisztességet kell adni. Az urak is jónéven veszik őfelségétől.

Janus mosolygott. Kezdte érteni, mi a magas politika. Mihály vitéz katona és vagyonos úr. Tartsa magát Szerbiában - ha csikorgós a csizmája a budavári márványpadlón...

Lóhalálában érkezett a hírnök, hogy a szultán kiürítve Szerbiát, egész erejével Boszniára támadt. Nagyhamar elfoglalta fővárosát, Jajczát és elüttette a bosnyák király fejét.

Nagy volt a felzúdulás a táborban. - Így bánni a magyar király hűbéresével! - Összeparancsolták a szertekalandozó csapatokat. Egy hadosztály nyomban Bosznia felé indult, a sereg dereka pedig visszafordult magyar földre és onnan csapott be Boszniába.

Szilágyi Mihály már úgyis szűknek találta Mátyás táborát. Most saját csapataival egyedül maradt vissza, hogy Szerbiában királykodjék.

De a szultánt Boszniában sem találták. Amilyen gyorsan jött, úgy is távozott. A várakban török őrségek maradtak, de ezek a magyarok jöttére sorra meghódoltak.

Janus Pannoniusnak jutott a feladat, hogy bandériumával kerítse kézre Szerajevó városát. Ismét fegyverbe kellett állnia. Csapatával elszakadt a főseregtől és félnapig nyargalt egy hosszú völgyben. Hegyoldalba vágott keskeny úton, egyes sorban kígyóztak fel. Hágón át leereszkedtek a túlsó völgybe. Az előörsök nem találtak ellenséget. Janus megállt a várossal szemben.

Szerajevó városkája völgye öle közepén a Miljoka rohanó vize vágott át. Falak és tornyok övezték, de sehol se voltak ágyúk, se más készülete a háborúságnak.

Janus áttekintette a terepet. Látta, hogy kis hadával is körül tudja zárni a városkát. Aligha lehet benne tetemes őrség. Két ágyú elég lenne a fal megtöréséhez...

De erre nem került sor. Még a gyalogosok sem érkeztek meg. Csak a lovasok száguldoztak a falak körül és gyujtottak fel néhány kazlat, már ki is tűzték a falra a fehér zászlót. Fegyvertelenül maga a várparancsnok jött ki és mély hajlongással lépett a pécsi püspök elé. Egy törökké lett bosnyák vitte mellette a tolmács szerepét.

Az alku hamar megtörtént. Janus engedékeny volt és gyors sikerrel akarta megbizatását befejezni. Szabad fegyveres elvonulást engedett, csak a lófarkas zászlót követelte magának. Ezt meg is kapta és nagyhamar elküldte a királynak.

A török vitézek szép rendben vonultak ki és fegyverükkel köszöntötték a felsorakozott magyarokat, akik viszonozták a köszöntést.

- Most kellene felaprítani őket - dörmögte az öreg pécsi várkapitány. - Sok kárt fognak még tenni. Rablóbanda lesz belőlük, nem hogy a szultánhoz sietnének, ahol leütnék a fejüket, amiért ilyen gyorsan elléptek...

De Janus szigorúan nézett rá, mire az öreg elhallgatott.

- Hiszen csak úgy mondtam - mentegetődzött.

A városka jól tartotta a magyarokat, de a lakosság tartózkodó volt. Hiszen nem lehet tudni, mikor tér vissza a török. A püspök csak egy lovas tizedet hagyott vissza őrizetül, hogy legyenek baj esetén híradással. Maga a bandériummal harmadnapra visszatért a királyhoz.

21.

Sok dörgő számszert állíték a falnak,
de ártalmára mindaz nem lehet;
a tornyokról nyílzáporral fogadnak...
Miért is szóljak minderről neked! -

Így ért a sereg a bosnyák főváros, Jajcza alá.

Meredek hegykúp oldalában terült el a város. Magas várfal kerítette, fent a hegy tetején pedig hirtelen emelkedő, erős fellegvár volt. A hegykúpot kétfelől magas hegylánc közelítette meg, melyeket szűk völgy választott el a várostól. Ott tábort verni, onnan ostromot indítani lehetetlen volt. Csak a harmadik oldalon, a nyitott völgy felől lehetett a tábort felvonni.

Ekkor csatlakozott Mátyáshoz Koszacsics László hercegovinai fejedelem. Vad gyalogosai harcedzett hegyi vitézek, ismerték már a hegyek közt való hadakozás módját. A szűk völgyek felől, a meredek hegyoldalakban, sziklák között fészkelték be magukat és a természetadta sáncok közt éjjel-nappal őrködtek, hogy a török ki ne törjön a várból és oda segítséget, élelmet be ne vihessen.

A magyar tábor is kiépült a maga helyén. Árkok, földhányások vették körül. A táborból rohamárkok vezettek ki az ágyúállásokig. Ezeken az ostromárkokon keresztül közlekedtek a katonák a tábor és az ostromvonal között. Cölöpökkel megtámasztott földsáncok mögött helyezték el a rövid, de szélestorkú mozsarakat, melyekből apró kő- és vasdarabokat szórtak az ellenségre és a keskenyebb hosszúcsövű ágyúkat, melyekből a kő- és vasgolyókat vetették a falakra. A földsánc tetején minden ágyú előtt két-két gyékényből font és földdel megtömködött sánckosár védte a tűzmestereket. Az ostromárkokban mozgalmas élet folyt. Naphosszat heverésztek a katonák, égtek a kis tábortüzek, melyek lángjánál szalonnát pirítottak, zsiványpecsenyét sütöttek. Tréfálkoztak a markotányosokkal. Sisakból itták a bort; beszélgettek, aludtak, míg a sánc tetején fel-alá jártak az őrök.

Ősz volt már, a fű sárgult és hulló falevelek takarták a földet, mire az ágyúkat a szekerekről az ágyúállásokba hordták, felállították és megkezdődött az ostrom. Reggeltől estig, de még világos, holdfényes éjszakákon át is egyre lobbant a csövekből a tűz, vastag füstfelhő ülte meg az ostromvonal és a tábor környékét és a hegyek visszhangzottak a dörrenésektől.

Haram bég vitézül védekezett. A falakról is szüntelenül dörögtek az ágyúk. Nem sok ágyúja volt a töröknek, de olasz tűzmesterei jól értették mesterségüket. Nem egy magyar ágyút tönkrelőttek.

Janus püspök csodálkozott. Hát keresztény olaszok képesek rá, hogy a pogány barbárt szolgálják! Társai kinevették és azt mondták, ha Mátyás többet fizetne az olaszoknak, azok szívesen szolgálnák őt a török ellen. - Úgy látszik, más a világ, mint ahogyan az erényt magasztaló könyvekből és szónoklatokból gondolná az ember...

A város megrongált falai ellen többször rohamra indultak a magyarok. Létrákat támasztottak egyes pontokon a falnak és felrohantak. De a fali őrtornyokról a török íjászok olyan nyílzáporral fogadták őket, hogy hátrálniok kellett.

A török se volt rest. Alig mult el éjszaka, hogy valahol ki ne csapott volna a várból. Lerohantak a magyar sáncokig, feldöntötték a sánckosarakat, felgyujtották a palánkokat és viadalt kezdtek az őrséggel. Ha szerét ejthették, kóccal és szurokkal betömték az ágyúk torkát, másnap aztán mesterség volt a kitisztításuk.

Harminc napig tartott ez így. A magas hegyek közt hamar beköszöntött a tél. Csípős szél fújt és az éjszakák dérrel vonták be a talajt.

Majd beállt a fagy. A katonák káromkodva melegedtek a tábortüzeknél. Ki látott már téli-időben háborúskodást? Ez megint Mátyás király rossz szokása!...

A király azonban erős fegyelem alatt tartotta népét. Mindent szemmel tartott és mindenütt jelen volt. Jó példával is előljárt. Már két nyíl is fúródott a testébe, de sebei sem lankasztották el.

Minden nap végigjárta az ostromvonalat és maga adta ki a napi parancsokat.

Egyik reggelen néhány úr kíséretében, szokása szerint, ismét az első vonalban járt. Vele volt a pécsi püspök is, mint a táborőrség parancsnoka. Aznap a pécsi bandérium volt szolgálatban.

Janus gyöngén állt a lábán. Az Ali bég elleni csata megviselte szervezetét; a tavasz beteggé tette, a nyár nem gyógyította meg és állapota ősz óta egyre rosszabbra fordult. Melle fájt, köhögött, egyre vért köpött és küszködött a lázzal. Minden nap azzal ébredt, hogy beteg, nem kel fel. De az élet zajlott körülötte, hol tanácsba kellett mennie, hol más egyebet intéznie. Így napról-napra halogatta szándékát, hogy ágyban marad. Meg a vitézkedő sok egészséges ember közt szégyelte is magát. Sovány volt, sápadt, olyan, mint az árnyék. De ragaszkodott méltóságához és szeretett volna méltóvá lenni a régi római hősökhöz, hazafiakhoz.

Most észrevette, hogy Jajcza fala egy helyen omladozik. Felhívta rá a király figyelmét. Mátyás nyomban szólt egy német tűzmesternek:

- Franz, oda célozz!

A tűzmester szavára néhány ember nyomban nekiáll, megfelelő irányba fordítják az ágyút, a tűzmester olyan magasra állítja az ágyú csövét, hogy éppen a célra nézzen. Aztán beletömködték a csőbe a puskaport, leszorították kenderfojtással, majd beleemelték a hatalmas kőgolyót.

A tűzmester átvette a fáklyát és keskeny végét belenyomta a tűznyílásba. A csőből kicsapott a láng, az ágyú ugatva dörrent és hátraszaladt. Mialatt a hegyek közt ugrándozott a visszhang, mind előrehajolva lesték a golyó becsapódását.

Talált. A rongált fal megrendült, a kövek hullani kezdtek, majd az egész falrész leomlott.

A magyarok örvendező rivallgásba törtek ki. Az egész tábor fegyvere után kapkodott. Készültek a rohamra.

A király a sánc tetejéről visszanézett kíséretére:

- Táborőrség?

- A pécsi várnép, felséged szolgálatára!

Mátyás intett Janusnak:

- Előre!...

Janus megemelte prémes süvegét. Kiugrott az árokból és a lováért sietett. Lovásza, aki nem messziről követte, már hozta is. A költő felöltötte a hideg páncélsisakot, átvette pajzsát és nyeregbe pattant.

A táborkapu felé nyargalt.

- Előre! - adta ki a parancsot embereinek.

A pécsi lovasok és gyalogosok két oszlopban rohantak a rés felé, hogy áthágjanak az omladékon. Élükön János költő. Felemelkedik nyergében és csodálkozva látja, hogy a török nem áll a résre, nem is igyekszik gerendával, földes zsákokkal eltorlaszolni, amint az ilyenkor szokás. Senki sincs a résen...

- Jézus! Jézus! - kiáltják a rohanó pécsiek.

Janus meglóbálja a kardját és kiáltani akar. De hirtelen úgy érzi, mintha egész belseje felfordulna. Elejti kardját és lova nyakára omlik. Csak annyit lát, hogy szájából ömlik a vér...

Aztán elvesztette eszméletét...

Mikor magához tért, sátrában feküdt. Este volt. Fejénél égett az éjjeli mécses és lábánál serpenyőben parázs melegítette a sátrat. Mihelyt megmozdult, két fiatalember állt fel a ládáról és hozzá léptek.

- Maradj nyugodtan, János; Isten majd megsegít - suttogja az egyik; unokaöccse, Garázda Péter.

Hideg vízzel itatták, megmosták az arcát. Homlokán és mellén megújították a jeges borogatást. Felfrissült, majd csakhamar ismét kábulatba merült. Szinte félálomban hallja Garázda szavait:

- A török kiürítette a várost és visszavonult a fellegvárba. Embereid már üresen találták az alsóvárost...

Multak a hetek. János költő súlyos beteg volt. Nem törődött többé semmivel. Már arra is csak bágyadt mosollyal válaszolt, mikor az ágyúk örömet lőttek: Jajcza vára meghódolt. Az egész tábor zsongott a vigalomtól. Haram bég szabadon elvonulhatott lefogyott csapatával, idegen zsoldosai, olasz tüzérei valóban Mátyás szolgálatába álltak.

Karácsony szent napján történt. A megfáradt emberiség ünnepnapját kétszeres örömmel ünnepelte a fáradt hadnép.

Jókedvű, fiatal hadfiak felöltöztek három királynak, angyalnak és a zörgő láncos botú „regős" kíséretében sorra járták, verset mondva, a sátrakat. A pécsi püspökhöz is beköszöntöttek. Jöttek énekszóval bosnyák gyerekek is Jajczából, koledálni.

Egyre-másra nyílott a sátor függönye. Egymás nyomába jöttek az úri látogatók. Délután még a király is benézett hozzá.

- Talpra, János, talpra! - bíztatta vidáman. - Megyünk haza!

Ponyvás szekéren készítették el a költő fekvőhelyét. Meleg bundákkal bélelték meg a kocsi derekát és így szállították a tábor nyomán hazafelé - hegyeken, vizeken, kátyús utakon, zökkenő köveken át.

22.

Te is tudod, hogy harcunkon sehonnan
segítségünkre nincsen senki sem.
Spanyol s a frankok - alszik mind nyugodtan
s Britannián dúl testvér-küzdelem.
A német csak gyűlésezik szűntelen,
olasznak meg kereskedés a fő;
csupán Velence buzgó szent ügyünkben,
jó frigyestársként oldalunkra jő.

Pécsi palotájában töltötte a telet, a tavaszt. Ágyban feküdt. A szoba ablakai állandóan zárva voltak, mert azt tartották, hogy a friss levegő árt a betegnek. Csak lassan kapott erőre.

Eközben jött híre, hogy a pápa megerősítette püspöki méltóságában és hogy nagybátyja, Vitéz János az esztergomi érseki székbe emelkedett.

A pécsi püspöki palota már nem volt olyan bagolyvár, mint Janus beköltözésekor. Anyja, Borbála asszony vette át az uralmat. Birike is mellette lótott-futott. A pókhálók eltűntek, a kandallókban vígan pattogott a tűz és a lompos cselédséget is friss, új erőkkel cserélték fel. Tisztaság, rend uralkodott a barátságos otthonban.

A beteget minden fáradságtól megkímélték. A püspökség ügyeit Janus titkára intézte, a jószágok kormányzását szintén Borbála asszony vette kézbe.

Mikor János költő lábadozni kezdett, elővette kedves könyveit és vértelen kezével azokat lapozgatta. Nyugodalmában Plutarchos műveit kezdte görögből latinra fordítgatni. Ügyes íródeákja akadt. Ágyában felkönyökölve ennek mondta tollba a fordítást.

Már közeledett a nyár, mire végre felkerekedhetett, hogy tisztelegjen a király előtt.

Budán nem találta a királyt. Éppen Esztergomban időzött a primásnál. Janus utána ment.

Még sohasem volt Esztergomban. Kocsija a Duna partján haladt. Már messziről a szemébe tűntek a hegytetőn álló falak és a székesegyház négy szép tornya.

Tíz órakor érkezett fel az érseki palotára. Azonnal jelentették a primásnak, aki a királlyal éppen asztalhoz készült. Ez volt az ebéd órája abban az időben.

A vendégség már éppen rendbe állt az ebédlőteremben, mikor János költő belépett. A primás, mint házigazda, engedelmet kért a királytól és szeretettel köszöntötte öccsét. A király is hozzá lépett, megölelte és gyöngéden kérdezősködött betegségéről.

Azután előállott egy inas, ezüstmedencét tartott a király elé. Az udvarmester ezüstkancsóból vizet öntött a kezére és törülközőt nyujtott át.

- Mosdjék, uram kegyelmetek - fordult azután a gazda sorra vendégeihez, kik rang szerinti rendben kezet mostak.

A primás megáldotta az asztalt, majd mindnyájan letelepedtek. A főhelyen ült a király, az asztal alján a házigazda. Belépett a konyhamester, térdet hajtott a király előtt és a nyomába jövő étekhordók kezében levő tálakról levette a födőt. Az inasok elvitték a födőt és a tálak az asztalra kerültek.

A király háta mögé állt fegyverhordozója, karján kardot és buzogányt tartva. A főemberek inasai átnyujtották uraiknak a kést. Néhány kanonok, ki szintén az asztalnál étkezett, inasa nem lévén, maga vonta elő háta mögött, övén függő étekkését.

Janusnak inasa villát is nyujtott át. A költő Itáliában tanulta meg ennek az evőeszköznek használatát, míg a többiek, a királyt is beleértve, még csak ujjaikkal ettek. Mátyás érdeklődve nézte és megjegyezte, hogy ezt az ügyes szokást ő is bevezeti udvarába. Ámbár ő evőeszköz nélkül is olyan ügyesen eszik, hogy ujjai tisztán maradnak.

Mindenki tetszése szerint vett az előtte álló tálakból.

- Egyék, uram kegyelmetek, - biztatta vendégeit a primás. Csípős újbort ittak; óbort inni abban az időben nem volt szokás. Mikor a király ivott, mindenkinek innia kellett.

Ebéd közben tudós dolgokról beszéltek. Vitéz János lelkesen dícsérte a német Regiomontanus csillagászati tábláit, melyeket a tudós nemrégiben küldött neki. Ezek segítségével kitűnően kiismeri magát a csillagos égen. Semmi fontos vállalatba nem kezd, míg tanácsot nem merít a csillagok állásából.

Mátyás nagy figyelemmel hallgatta, János költő is helyeslően bólogatott: bizony, ügyelni kell a csillagok járására!...

Thuz János, ki időközben horvát bán lett, szintén jelen volt. Enyelegve szólt közbe:

- Én bizony nem hiszek a csillagjóslásban!

Többen felzudúltak és le akarták torkolni, de a király tréfára vette a dolgot.

- Te bizonyára más csillagokból olvasod ki a szerencsédet. Nemde? Földi csillagból. Páros csillagból...

Nevetés támadt. Thuz elpirult és zavartan dadogott valamit mentségére: hogy őneki eszeágában sincs...

- No, akkor meg bizonyára papnak készülsz. Most is csupa pap közé ültél!

Újra nevettek. Mátyás szeme most megakadt Thuz szomszédján, egy barnabőrű ferences baráton, aki nyugtalanul izgett-mozgott a helyén, mint aki mindenképen magára akarja vonni a király figyelmét.

- Gatti János professzor, sziciliai hittudós, - mondotta Vitéz. - Már régen meg akar ismerkedni felségeddel. Azt hirdeti magáról, hogy töviről hegyire ismeri az egész hittudományt és nincs oly kérdés, melyre meg ne felelne.

Gatti nem tudott magyarul, de megértette, hogy róla van szó. Örült, hogy bemutathatja a királynak szertelen nagy tudományát. Mátyás komoly arccal fordult feléje:

- Már sokat gondolkodtam egy kérdésen. Meg tudnád-e nekem fejteni, doktor uram, ezt: Krisztus urunk miért tette meg *Pétert* földi helytartójává, noha Péter elárulta és megtagadta őt és miért nem *Jánost*, aki mindvégig hű maradt hozzá? Vajjon igazságos lenne-e, ha én egy hűséges vitézemről megfeledkeznék és egy áruló katonát kitüntetnék?

Jól tudta Mátyás, hogy a tudósok mindíg csak a bonyodalmas kérdésekkel szeretnek foglalkozni, az egyszerűeket azonban mellőzik.

Az olasz tudós valóban elvörösödött. Körülményes, latin beszéddel nagy hosszasan megismételte a király kérdését. Dícsérte és nagyon talpraesettnek találta. Végül azonban kijelentette, hogy erre a kérdésre nem ad választ a hittudomány. Isteni titok ez és Isten szándékait ne firtassa a véges emberi elme.

Mátyás látta, hogy sikerült megfognia a magahitt Gattit. Rendületlenül folytatta:

- Már pedig én azt hiszem, hogy ez a kérdés nem is olyan nehéz, és nem is olyan titokzatos, hogy feleletet ne lehetne találni rá...

A társaság izgatottan figyelte a vitát. Kényes tárgy volt és a király komoly képéről nem vették észre, hogy csak kötekedik. De a hevesvérű délolasznak már a bor is a fejébe szállt és ingerülten válaszolt:

- Kérlek, uram, hagyj fel ezzel a kérdéssel, mert csak bajba kevered magadat. Nem a te dolgod, hogy kiszabd a hittudomány határait. Én alaposan ismerem a tudományt és állítom, hogy erre az egyháztanítók nem felelnek!

- Bebizonyítom neked, hogy van rá válasz - mondotta a király.

Gatti pattogott és haragudott, mert nem tudott megfelelni. Arca belevörösödött és csapkodta az asztalt, hiába ráncolta szemöldökét az érsekprímás. Közben Mátyás magához intette Vitéz titkárát, kihozatott a könyvtárból egy könyvet, fellapozta a megfelelő helyet és így szólt:

- Íme szent Jeromosnak Jovianus elleni vitairata. Ez megoldja a kérdést, melyet te, doktor uram, isteni titoknak állítasz: Péter élemedett, nős ember volt, aki ismerte az emberi gyöngeséget és maga sem volt ment a botlástól. János ellenben ifjú volt és tapasztalatlan. Ezért bízta az Úr Péterre a mennyország kulcsait, mert ez ismerte a tökéletlenséget és a megbocsájtást, míg egy fiatal embert könnyen elragadhatott volna a keménység, a dölyfösség.

A vendégek tapsoltak a királynak. Az olasz hallgatott, majd alig várta, hogy megszökhessék a társaságból. Vitéz intésére most sípos, dobos és trombitás lépett a terembe és vidám nótát muzsikáltak. Utána egy lantos pengette hangszerét és énekelt Jajcza vívásáról.

Asztalbontó imádság után a vendégek ismét rendbe állottak és kivonultak a teremből. Utolsónak haladt a király. A szomszéd szobában térdet hajtottak Mátyás előtt és köszönték a vendéglátást az érsekprímásnak.

Majd átvonultak a tanácsterembe. A király a török veszedelmet terjesztette hívei elé.

- Utolsó hadjáratunkban az ország minden erejét latba vetettük. Rácországban és Boszniában szerencsével harcoltunk a török ellen. És mi az eredmény? Beigazolódott, hogy porszem vagyunk a török teméntelen hatalmával szemben! Birodalmát hatalmunkba nem ejthetjük. Rengetegségében támadásunkat csak csipkedésnek veszi. Megvettük Boszniát, de távoztunkkal visszatért a török. A hercegovinai fejedelmet szolgálatai jutalmául zászlósuraink közé emeltük, de ismét behódolt a pogánynak. Reménységünk még Mihály bátyánk, Rácország királya, de ez a reménység vajmi gyönge...

Vitéz János ekkor átnyujtott a királynak egy levelet.

- Ebéd közben vettem kézhez, de nem akartam vele idő előtt felséged és az urak kedvét megzavarni - mondotta.

A levelet a nándorfejérvári kapitány írta. Tudatja, hogy Szilágyit elnyomta a török és a szultán a fejét vétette.

Mind felálltak és rövid imát mondottak. A király egy ideig megindultan hallgatott. Aztán nyomatékos hangon tovább beszélt:

- A most hallott szomorú hír is megerősíti meggyőződésünket, hogy a magunk erejéből nem bírunk végezni a törökkel. Ehhez egész Európa összefogása szükséges...

Mátyás szünetet tartott és végignézett tanácsosain. Azok tüzesen kapták fel a fejüket.

- De hol van Európa? Hol a kereszténység? - kiáltotta Újlaki Miklós. - A német csak gyűlésezik szüntelen és rosszabb indulattal van ellenünk, mint a pogány!

- A frank hízlalja magát. A spanyol még a mórokkal is békél, nemhogy minket segítene! - tódította Thuz János.

- Az olasz meg sajnos, csak kalmárkodik és apró testvérharcokban őrli fel erejét - jegyezte meg Janus. - Velencét kivéve...

- Nincs más hátra, mint segítségért az ángliushoz menni - morogta Országh. - Az legalább messze van, túl a tengeren.

- De legalább ráér - tette hozzá az öreg Gara. - Egyéb gondja sincsen, minthogy fehér rózsa vagy piros rózsa üljön-e királyi székébe!

Mátyás és Vitéz egymásra pillantottak. A prímás felállt:

- Békesség, nagy uraim! - mondotta. - Mindezeket őfelsége is felette jól eszébe vette s megvannak bölcs tervei és dícséretes szándékai. De mindent rendjén, a maga idejében! Apáink jó

vitézlő kardját bizonyára nem fogjuk hagyni, hogy a hüvelyben rozsdásodjék. Segítünk magunkon, hogy Isten is segítsen. De most a legközelebbi teendőkön tanácskozzunk!

Mátyás befejezte szavait:

- Pénzre, pénzre és ismét pénzre van szükségünk, hogy a végvárakat jó szerrel tarthassuk, legyen bőségben fegyverünk és minél nagyobb hadat minél hosszabb ideig tarthassunk zászló alatt. Evégből először is hozzátok fordulok. Teljesítsétek kötelességteket a haza és a hit irányában.

- Ami határaink biztonságát másfelől illeti, szomszédaink közül a lengyellel jó békességünk vagyon. A cseh király, György ipamuram ugyan minap megholt s így reméljük, hogy szándékaink a csehekkel is hamarost jó végre jutnak. Kiváltképen ha Frigyes császárral egyességre jutunk ezenképen, hogy a császár feleségül adja hozzánk egyik leány-unokáját, fiává fogad engem, hozzá segít a cseh koronához és szorgalmazza, hogy holta után a császári trónra emeltessünk...

Az urak éljenzésbe törtek ki. Mátyás folytatta:

- Mindezekre a császár őfelsége már igéretet tett; a megvalósulás Isten kezében van.

- Addig is a pápa őszentségéhez és Itália egyéb országaihoz követséget küldünk, hogy a mindnyájunknak közös török veszedelem ellen vizen, fegyverrel és pénzzel támogassanak.

Mátyás végzett. Az urak egymás után állottak fel és jószágaik terjedelméhez képest ajánlották fel áldozatukat a haza céljaira. Hátra volt még az Itáliába menő követség kérdése. A király végignézett hívein, mintha keresné, ki a legalkalmasabb erre a tisztségre. Szeme Janus Pannoniuson állapodott meg.

- Te fogsz elmenni - mondotta csendesen.

23.

Az ég elhalmoz számtalan javával
s hírünk bejárja majd a földeket.
Hazánk, hitünk is fennmarad ezáltal...
hát jöjjetek már és segítsetek!

Mikor egy dombtetőről ismét elébe tűntek Róma tornyai, lelkét végigsimogatták a mult kedves emlékei: a boldog, ifjú diákévek. Emlékezetébe ötlöttek utolsó itáliai utazásának mozgalmas, tarka élményei. És azóta milyen viharos évek múltak el!...

Mennyire megörült, mikor a király őt jelölte ki a követjárásra! - Újra Janus Pannonius leszek! - gondolta magában. De a bohó ábrándot hamarosan elnyomták Vitéz János komoly szavai:

- Még pappá se vagy szentelve, édes öcsém. A pápa elé már felszentelt püspökként kell járulnod. Holnap vasárnap van. Őfelsége is még körünkben időzik. Megragadjuk ezt a díszes alkalmat, hogy felszenteljelek.

Így is történt. Most hát igazi pap és felszentelt püspök. Országos dologban fárad és vállán hordja a haza gondjait. Hiába! Nem lehet többé Janus Pannonius, a csodagyerek, az ifjú költő. Elmúlt már az az idő és vele a gondtalan ifjúság!...

Milyen más volt most érkezése, mint mikor Galeottoval egyszerű utas emberekként jöttek Rómába!

A városi tanács fogadja. Harsognak a kürtök. A keskeny utcák két oldalán nyüzsgő sokaság áll sorfalat. A házakon zöld lombdíszek. Az ablakokból zászlók, szőnyegek, tarka drapériák lógnak.

- Evviva! Evviva! - zúg a tömeg. Bámulják a deli magyar vitézeket, akik drágaköves ruhákban ficánkolnak a szebbnél szebb paripákon. Egész öszvérkaraván hordja utánuk a poggyászt, az ajándékokat a pápának, a bíborosoknak. A menet élén sápadt, fiatal úr lovagol.

- Evviva il ré Matteo! - kiáltozzák egy helyen az éljenző sokaságból.

Egy kordont álló katona rájuk szól:

- Ez nem Mátyás király! Ez János püspök, a követség vezetője!

- De mikor olyan erős orra van! - feleselt egy varga. - Hallottam, hogy a magyar királynak erős orra van!

- Igen, úgy van - kiáltozzák mások is. Hiszen Mátyás király hírét minden olasz ismeri.

- Szamarak vagytok - inti le őket a katona. - Hát nem látjátok, hogy ennek a kegyelmes úrnak aranykereszt van a nyakában. A magyar király nem püspök!

Ez hatott. Megnyugszanak, hogy nem a magyar királyt látják, de azért mégis lelkesen lengetik a kendőket, süvegeket a küldöttség felé. Sokan letérdelnek az út szélén, mikor megértik, hogy püspök lovagol az élen és Janus finom mozdulattal osztja az áldást.

A menet lassan végigvonul a Corson, át a Tiberis hídján, el az ódon Angyalvár tövében, míg a Szent Péter templom elébe érnek.

Itt a legidősebb bíboros és az Egyházi Állam főkapitánya fogadja a lováról leszálló követséget. Nagy tisztességgel felvezetik a vatikáni palotába.

Oszlopos tágas terembe érnek. Mennyezetes trónon ül a pápa. Kétoldalt félköralakban faragott magas támlás székeken a bíborosok és más egyházi főméltóságok színpompás gyülekezete.

A főpapok felállással tisztelik a magyar király képviselőjét, midőn II. Pál pápa elé járul, illően köszönti és lába elé helyezi az ajándékokat.

Azután leülnek, míg a magyarok csoportozata a középen megáll és Janus püspök beszédbe kezd:

- Meglehet, Szentséges Atyánk, hogy fontos közügyek intézésében háborgatunk és hosszas beszédünkkel tovább tartóztatunk, mintsem szívesen vennéd. De küldetésünk oka olyan fontos és olyan ékesen-szólásra érdemes, hogy méltó előadása igyekezetünket meghaladja...

Janus püspök beszélt. Hangja zengett és megfogta a szíveket. Beszélt Magyarország küzdelmeiről a török ellen. De magában a magyar nem bír az ellenséggel. A pogány minap Konstantinápolyt foglalta el s most mihamarabb Róma kapui ellen törekszik. Mátyás király életét ajánlja fel a szent ügyért, de minden hiába, ha a pápa nem áll a keresztény fejedelmek élére...

Beszédét így fejezte be:

- Ha hatalmadat erőinkkel egyesíted, úgy biztos, hogy Szentségedre és az egész kereszténységre örök dicsőség hárul.

A pápa megáldotta a szónokot.

- Úgy beszél, hogy Cicero sem beszélt különben - súgják egymásnak a művelt bíborosok.

Szegény Magyarország, mi jó hárul rád a szép beszédből?!...

A követek meghajolnak és elhagyják a Vatikánt. Kint ismét ujjongó sokaság fogadja őket. Elvonulnak a tágas palotába, mely szállásukul van kijelölve. Az utcán egy testes úr öklözi magát keresztül a tömegen, de mielőtt Janushoz érne, a menet már elhaladt előtte.

Szállásán sok ember verődik össze. Egykori iskolatársak, régi ismerősök. Tudósok és fűzfa-poéták ostromolják a gazdag püspök ajtaját, mert mecenásul akarják megnyerni. Festők ajánlkoznak, hogy megfestik arcképét.

De Janus fáradt. Kimerült az úttól, az izgalomtól. Most senkit sem fogad.

- Gőgös nagyúr lett - mondja az egyik várakozó csalódottan.

- Hja, amice! Honores mutant mores! - sóhajtja egy volt iskolatársa és mikor távoztukban a lépcsőn találkoznak Galeotto Marzioval, elmondják szomorú tapasztalatukat.

Galeotto elszoruló szívvel hallja. - Hát így megváltozott volna az én barátom? - gondolja magában. De azért ő is megpróbálkozik. Bejelenti magát.

És íme, pillanat mulva kitárul az ajtó. Janus felugrott pihenő kerevetéről és ölelő karokkal siet Marzio elé.

Nagy az öröm.

- Hogy kerültél Rómába, Marzio? Milyen szerencse!

- Kisebb csoda, hogy én idejöttem Padovából, mint hogy te értél ide magyar földről! Megvallom, hozzád jöttem.

- Okosan tetted!

- Egy kis szívességre kérnélek. Mutass be a magyar királynak. Nálatok bizonyára elkel egy ilyen magamfajta tudós, akinek úgyszólván a világ minden bölcsesége a kisujjában van. Hallom, tudós úr a királyotok és bizonyára meg fog jutalmazni. Meg aztán követségem is van hozzá. Az elmult hetekben megfordultam a Padova melletti karthauzi klastromban. Fák közé rejtett épületeivel, ligetre néző tornyával olyan békességet áraszt, hogy szinte kedve lenne az embernek visszavonulni a világ zajától. Itt élnek csendességben a karthauzi barátok. A prior földid, Pannoniai András. Hunyadi János katonája volt, aztán az égnek szentelte magát s most Istennek és a Múzsáknak egyaránt embere. Könyvet írt a királyi erényekről s ezt a ti Mátyás királyotoknak, hajdani vezére fiának ajánlotta. Rám bízta a könyvet, hogy adjam át a királynak. Képzelem, hogy kétszeres lesz az öröme: küldője és hozója egyaránt értékessé teszi az ajándékot...

Janus mulatott Galeotto változásán. Nagyokat mondó és hencegő lett. Ámbár most sem lehet tudni, hogy komolyan gondolja-e, amit beszél vagy csak tréfál.

- Mit kezdenél a királyi ajándékkal, Marzio? - kérdezte tőle.

- Hozományul kell a leányomnak - felelt komoly képpel az olasz.

- A leányodnak? - csodálkozott János költő. - Hát mekkora leányod van neked, hogy már hozományra van szüksége?

- Két hónapos - felelte Galeotto. - De az ember legyen előrelátó. És addig is, míg felnő, majd én használom a hozományát...

Jókor jött Marzio. Tréfás beszédeivel elűzte Janus aggodalmait, enyhítette izgalmát. Hiszen folytonos látogatások, kihallgatások, tanácskozások közt teltek a napok.

A császár követe erélyesen tiltakozott a pápánál, hogy Mátyást megsegítsék. Hátha ő ellene fordítja a magyar a segítséget! A francia király azt üzente, hogy ő megbékélt és jó barátságot tart a törökkel. Az olasz fejedelmek sorra hírül adták, hogy őket nem érdekli a török, nem hisznek a veszedelemben. Különben is egymásra kell vigyázniok; a pénzükért pedig palotákat építenek...

A pápa buzgólkodott az ügyben, de igéretekkel ő is fukarkodott. A püspök több ízben megfordult a pápai kancelláriában. Végigjárt számos termet, melyekben csupa fiatal humanista görnyedt római és görög kéziratok másolása, magyarázata mellett.

- Ha ezeket mind fegyverbe állítaná őszentsége, bizony olyan légió telnék belőlük, hogy meg lehetne vele szalajtatni a törököt - mondta egyik nap keserűen Marzionak...

Ismét itt volt tehát János költő Itália napfényes ege alatt, de nem sok öröme telt benne. Látta a sürgő-forgó népet, látta az épülő templomokat; szobrokat állítottak fel, képeket festettek, tudósok, írók alkottak és vitáztak. De Janus lelkét már megülte a hazai halványkék ég és szeme előtt lebegtek a zsupfödeles falvak, melyek lakóit rabláncra fűzi a török...

Egyik napon Galeotto fiatal költőt mutatott be a püspöknek. Azt mondta, nagyon tehetséges és méltó a pártfogására. Angelo Polizianonak hívták. Janus Pannonius örült, hogy elbeszélgethet egy ifjú múzsafival, aki olyan idős lehetett, mint ő volt, mikor Padovába költözött. A fiatalember okosan beszélt és nagy műveltségről tett tanuságot. Mikor beszélgetés közben Janus néhány saját epigrammáját idézte, a kis poéta udvarias csodálkozással kiáltott fel:

- Nem is tudtam, hogy excellenciád versírással is foglalkozik!

Nagyon lehangolta ez Janust. Hát már ennyire elfeledték őt Itáliában!

Most már csak küldetésével foglalkozott. A pápa pénzt adott. Tizedannyit, mint amennyire szükség lett volna.

Firenze és Velence szintén pénzbeli támogatást ajánlottak fel. A magyar követség haza indult és mindkét városban hosszas tárgyalások után átvették az aranyakat, hogy fegyvert kovácsoljanak belőlük a török ellen...

24.

De mit kesergek? Hol van ír sebemre?
Terítve fekszik íme jó anyám!...

Sietve igyekeztek vissza Budára. Janus egy napos egérúttal lekerült Pécsre, hogy meglátogassa édes anyját.

Borbála asszony ágyba feküdt. Csendes örömmel fogadta fiát. Halkan, nyöszörögve beszélt. Fia alig ismert rá. Megsoványodott. Megváltozott az arca, amióta nem látta.

János aggódva kérdezte, mi baja van.

- Öreg vagyok már, édes fiam, öreg vagyok, az az én nagy bajom, semmi egyéb - mondotta Borbála asszony. Aztán mégis, beteg öregemberek szokása szerint, keserves panaszba tört ki. Részletesen elmondta, hogy mije fáj és hogy ővele már igazán senki sem törődik.

- Az a Birike is más lett. Nem olyan, mint volt. Az esze soha sincs itthon. Folyton a vicekapitányról álmodozik. Hiszen jóképű, derék fiú, meg nemesember is, de még az öregapjának se volt egy kapanyomnyi földje. Bizony nem értem a mai fiatalságot, hová teszik az eszüket...

Aztán elhallgatott. Mintha belátná, hogy hiába itt minden: öreg embernek kifelé áll a szekere rúdja és semmi akadékoskodással, zokszóval nem teheti magát többé se fontossá, se nélkülözhetetlenné.

A püspök nehéz szívvel búcsúzott. Lóra szállt és másnapra utólérte a követséget.

Mátyás király bosszúsan fogadta a beszámolót.

- Szép szavak és aprópénz! - pattogta. - Tudtam, mindíg tudtam és már édesapám példája is ezt tanítja, hogy a magyar senkitől sem várhat segítséget. Európa végvára vagyunk. A mi dolgunk, hogy vérezzünk a boldog többiekért. Talán ha elpusztulunk, majd észbe kapnak.

Látva, hogy Janus elszomorodik, sietve ölelte meg:

- Félre ne értsd szavaimat! Nem téged illet a vád. Emberül végezted dolgodat és nem marad el a jutalmad se.

Fel-alá járkált a szobában, majd így folytatta:

- De nem várhatunk Európa lelkiismeretére és arra, hogy megjöjjön az esze. Amíg elpusztulunk. Ha Nyugat nem csatlakozik hozzánk szépszerével, magunkhoz kell csatolnunk Nyugatot erőnek erejével!

A költő csodálkozva nézett a királyra.

- Nem érted? - nevetett idegesen a király. - Bátyád már érti. Majd szólunk róla bővebben is, de még inkább tenni fogunk róla!

Más alkalommal Janus engedelmet kért, hogy bemutassa olasz barátját. A király jó kedvében volt és szívesen fogadta Galeotto Marziot. Öröme telt szellemes csevegésében, sokoldalú tudásában.

- Csodálom, hogy ilyen hatalmas termetű ember, nem fordult a vitézi pálya felé - csípkelődött a király.

- Valóban, felséges uram, diákéveimet megszakítottam a fegyverviseléssel. Közel két esztendeig voltam zsoldoskatona, de visszavágyódtam a Múzsák szolgálatába. Ne gondold azonban, hogy gyáva vagyok. Az imént ismerkedtem meg egy öles testőröddel. Versengeni kezdtünk és én birokra hívtam. Ha megengeded, holnap itt az udvarodban fogunk ölre menni...

A király vidáman fogadta a gondűző tréfát.

- Végig fogom nézni - mondotta és kegyesen elbocsájtotta a tudóst.

Janus Pannonius azonban nem látta a viadalt. Már akkor nem volt Budán. Pécsre szólította a hír édes anyja halálos ágyához.

Este ért oda. A ravatal körül már égtek a gyertyák.

Sötét, kietlen lett az otthon. Janus költő borzongva feküdt ágyában. Milyen rideg is lett most a püspökvár! Nem töltötte meg többé melegséggel édes anyja gondoskodása.

Ropogtak az ajtók, pattogtak a szúrágta bútorok. Kint kísértetiesen zúgott a szél és zörgette az ablakokat.

A költő nem tudott aludni. Hajnalig égette mécsesét és Plátót olvasgatta. Vajjon, van-e lélek? S hová lesz a test halála után? Járja-e a világot s költözik-e emberből emberbe? Száll-e vándorútján oktalan állatokba, rideg kövekbe, hervadó növényekbe?...

Kábult lélekkel kelt fel reggel. - Milyen jó is az élet - gondolta magában, mikor törődött testében pezsegni érezte az életet. Szégyelte magát, hogy él és örül az életnek, míg szülői már halottak. Fájó szívvel sajnálta őket. Milyen nagy lépés átlépni az életből a halálba, bármi vár is a halál után!...

... A székesegyház sekrestyéjébe alázatos főhajtással léptek be Janushoz a káptalan tagjai. Hozták az egyházi díszruhát, hogy felöltöztessék püspöküket. A költő megrendült lélekkel fogadta ezt. Volt már antik istenségek tömjénezője, volt főúr, királyának szolgája. De most először érezte magát papnak, midőn ment, hogy bemutassa a szent mise áldozatot édes anyja lelki üdvéért.

Pécs összes templomaiban megkondultak a harangok. Szép temetés volt. Rengeteg sokaság sereglett össze, hogy lássa. Eljött a legtávolabbi rokonság is a püspök anyjának temetésére. Ha csak a csezmiczei ács özvegye lett volna, bizony aligha vennének róla tudomást!... Jöttek a környékbeli papok és több napi járóföldről az urak. Aki el nem jöhetett, képviseltette magát. Még a nádorispán is ott volt a király képében.

Temetés után illendő nagy tort ültek. A piacon még a sokaságot is megvendégelte a püspök és sok pénzt osztott ki a szegényeknek.

Elmúlt ez is. Harmadnapra János költő elővette a húgát, Birikét:

- Hát veled most mi lesz? Ki nevel úri kisasszonynak, ki ád férjhez?

Birike keserves sírásra fakadt. Megvallotta, hogy nem bánja ő, ha már nem is lesz nagyasszony, mert neki bizony nagyon tetszik a vice-várkapitány.

A költő elgondolkodott. Ő bizony fényesebb sógorságot szeretett volna. De hát mihez kezdjen ő ezzel a leánnyal? Hogyan viselje gondját. Meg aztán - Vitéz Jánosnak falusi ács volt a sógora, az ő boldogult apja - miért ne lehetne az övé ez a katona! Szegény fiú, de remélhetőleg megbízható híve lesz...

- Rendben van - mondotta végül. - Most vedd át te a ház intézését. Esztendőre megtartjuk a lakodalmat. De addig megbecsüljétek magatokat. A legénynek donációt eszközlök ki a királytól, vagy magam juttatom jószághoz. Várkapitánnyá is teszem és majd továbbra is nálam maradhattok.

Birike bátyja nyakába borult és sírva-nevetve köszönte jóságát. De Janus sóhajtozva, tépelődve töltötte a következő napokat. Magányosságából Galeotto érkezése verte fel. Jött mint az eleven élet. Az erős ember szinte berontott az elcsendesült házba és jókedvével még János költőt is felpezsdítette.

- Hahó, öreg pajtás! Földhöz vágtam ám a testőrt! Mátyás király kijelentette, hogy nálamnál erősebb embert még nem látott. Azt feleltem rá, hogy a tollam még erősebb, mint a karom és meg fogom írni az ő uralkodásának történetét, istenekhez illő vitézi cselekedeteit. Erre őfelsége kegyeskedett mindjárt adni egy kis előleget is. Van már hozománya a lányomnak!

- Ha el nem költöd, mire felnő - nevetett Janus.

25.

Ó, hányszor jobb volt sűrű tölgyek alján,
a mormoló pataknak rejtekén,
majd ezt, majd azt a könyvet olvasgatván,
lecsüggő ágról almát szedtem én…

Marzio pénzt érzett a tarsolyában és látta, hogy szűkmarkú tanítványok helyett most bőkezű pártfogók közé került. Alig bírt áradó életkedvével.

Hamarosan felhányta Janus könyvtárát. Még a püspökség és a káptalan könyveit, egyházi iratait is egy helyre hordatta s egész rendes kis könyvtárat szervezett belőlük.

Bíztatására a püspök is rendbe rakta kéziratait. Késő éjszakáig együtt virrasztottak és olvasták János költő írásait, melyeket Itáliából jötte óta írt. Marzio viharosan helyeselt, másutt megjegyzéseket tett és Janus szívesen vette észrevételeit. Javítgatta munkáit. Most Marzio helyettesítette számára az egész olasz irodalmi világ tapsát, pisszegését.

Tapssal bezzeg nem fukarkodott Marzio. És házigazdája új munkakedvet érzett magában. Újra felvette a tollat. Félrevonult az országos ügyektől, új költői terveket kovácsolt, újra a Múzsáknak szentelte magát. A munka lassanként lendületbe jött. Egyelőre folytatta Hunyadi Jánosról készülő magasztalását, közbe-közbe kisebb verseket is írt.

Diákévei óta először volt tartós nyugalma, először élhetett zavartalan régi kedvteléseinek. De bárhogyan akarta is titkolni önmaga elől, ez a nyugalom is kényszeredett helyzet volt. Folyton érezte, hogy egészsége súlyosan megrendült és nyugalomra, kíméletre van szüksége.

Mikor parancsot kapott a királytól, hogy szálljon hadba és kövesse a csehek ellen, gyöngélkedésével mentette ki magát. Csak püspöki bandériumát küldte el, melynek élére Birike jegyesét állította. Hadd mutassa meg, mit tud és tüntesse ki magát a király előtt!

Ő Pécsett maradt, de valójában nem akart hinni a betegségében. Csak nagyon kívánta a pihenést. Szorgalmasan felvette a levelezés elejtett fonalát firenzei és padovai barátaival. Új könyveket rendelt a könyvkereskedőktől.

Aztán küldözni kezdte Itáliába újabb írásait. Amit tudott a gyermek és az ifjú, miért ne tudná a férfi is! Így gondolkodott magában és Galeotto még tüzelte is. Várta, hogy Itáliából híreket kapjon újabb sikerekről, tetszésről.

Szép esztendőt töltöttek így együtt. A püspöknek nagy jövedelme volt. A várát javítania és az új hadi találmányokhoz képest erősítenie kellett. Janus ezért egy olasz iskolát járt dalmata építészt hivatott Pécsre. Öröme telt az építkezésben és minthogy látta, hogy a mester jártas a finomabb munkákban is, palotájának szépítését is megrendelte. Díszes oszlopokon nyugvó folyosót, művészi kapukat építtetett és egy egészen új szárnyat terveztetett a püspökvárhoz, az újjászületett antik stílusban.

Békességben és munkában teltek a napok. Galeotto is szorgalmasan küldözte szerteszét leveleit. Titokzatos arccal újságolta, hogy meghívták a bolognai egyetemre tanárnak. Majd azt beszélte, hogy a francia és angol királyok is szívesen vennék, ha udvarukat díszesítené jelenlétével.

- Hej, nagy ember lesz belőlem, sok pénzt fogok keresni - emlegette. - De meg is érdemlem! Hol van párja sokoldalú tudományomnak? Tudok latinul, olaszul és franciául. Ismerem a nyelvtan és a szónoklás minden szabályát. Tudok írni verset és prózát. Jártas vagyok a bölcsészetben, sőt a

hittudományban is. Csillagász vagyok és jós. Nevet szereztem, mint orvos! Görögül ugyan nem tudok - de amit én nem tudok, az általában nem is méltó arra, hogy tudja az ember.

János kezdte észrevenni, hogy barátja türelmetlen. Szűkeknek találja a pécsi falakat. Eleinte ajándékokkal kedveskedett neki, de tavasszal, mikor Galeotto csomagolni kezdett, még meg sem próbálta, hogy visszatartsa.

- Először bátyádhoz, az érsekhez megyek, mert meghívott - mondotta. - Onnan nagyobb utazást teszek nyugat felé s csak azután térek vissza Itáliába, ahol Bolognában fogok tanítani.

- De leveleid nem fognak megfeledkezni rólam? - kérdezte.

Marzio megölelte:

- Hogy rólad megfeledkeznék! Hiszen te vagy az én legjobb, leghívebb és legértékesebb barátom! Híredet elterjesztem, amerre járok!

Az olasz ezt olyan lelkesedéssel mondta, hogy Janus elhitte, hogy valóban több helyet foglal el a csapodár humanista lelkében és melegebb érzéssel van iránta, mint más ismerőseivel szemben.

A testes Galeotto sokat beszélt Janusnak az orvostudományról, melyet elválásuk óta Itáliában elsajátított. Elutazása előtt a költő megkérte, hogy vizsgálja meg az ő egészségét. Bosszankodott és szégyenkezett ezért a kérésért, de azért mégis rászánta magát, hogy egy percre komolyan veszi baját. És errefelé komoly orvosok nem léteznek...

Galeotto készségesen és nagy körülményességgel tett eleget a felhívásnak.

- Vizsgálatom eredményét egybevetem orvosi könyveim tanításával - mondotta - majd holnap beszámolok véleményemről.

De másnap sem nyilatkozott. Kitérően válaszolt:

- Egészséged és életed nekem olyan drága, hogy nem bízom magamat saját tudásomra - noha az is elég nagy! Feljegyeztem megfigyeléseimet és megbeszélem azokat a párisi egyetem orvosdoktoraival. Levélben fogom közölni tanácsaimat.

Marzio arca komoly volt. Janust aggodalom töltötte el. Aztán felkacagott:

- Nagyképűsködöl, Marzio! Adod az orvost!

És Marzio vele nevetett...

Galeotto távozása után a költő ismét egyedül maradt. Magányában kettőzött buzgalommal folytatta az írást. De a munka mind nehezebben ment. Kezdte kedvét veszíteni.

Itáliából semmi hír, hogy munkáit tetszés fogadta volna. Csak néhány humanistától kapott leveleket, melyekben a gazdag püspök műértő pártfogását kérik.

- Hát nem tudok már semmit? Hát kiszáradt a költői tehetségem? - töprengett magában. És egyre jobban elhanyagolta munkáját.

Kezdett birtokai kezelésével foglalkozni. Ehhez azonban nem értett. Sose csinálta. Most is csak unalmat és bosszúságot okozott.

A házban Birike duzzogott, amiért háborúba küldte a vőlegényét.

- Azt akarod, hogy ott vesszen? - tört ki egyszer a bátyja ellen.

- Inkább jönne már haza és vinne el téged, bőgőzsák! - pattant fel Janus Pannonius.

Más is aggasztotta és kedvetlenítette: az egészsége. Hiába nem akart tudomást venni róla, hiába keresett üdülést a mindennapi lovaglásban. A gyöngeség nyomon követte. A legkisebb

szélfúvás is elég volt, hogy meghüljön és hetekre ágyba vesse. Sorvadt és köhögött. Azelőtt is gyakran köpött vért, most meg állandóan. És mindíg forrósága van. Nem nagy; tud vele járni-kelni. De mindíg bágyadt és mindíg gyöngébb lesz.

- Mégis csak a folytonos otthonülés teszi - bosszankodott. - Egy kis egészséges mozgás, férfias tevékenység és minden rendbejön!

De nem volt kedve kimozdulni otthonából. Epésen, kedvetlenül ült dolgozószobájában és pepecselve tevékenykedett, intézte az egyházmegye ügyeit és néha irogatott.

A közéletből eleinte szándékosan kapcsolódott ki és eltávolította magától a közeledő urakat. Így már nem keresték és nem kérték a véleményét. Most ez is elkeserítette, mellőzöttsége mélyen sértette. Egyre ingerültebb lett. Az ország állapotát már jóformán nem is igen ismerte. Így nagyon meglepte, midőn egy napon rendeletet kapott a királytól, hogy küldjön katonát a külföldi háborúhoz. Janus megdöbbent. Törvényellenes dolog ez, hiszen ilyen segítséget nem szavazott meg az országgyűlés. Mindazonáltal meglepetésében eleget tett a királyi meghagyásnak, de csak kevés katonát küldött és ezeket is rosszul szerelte fel.

Az eredmény nem maradt el. Mátyás nem tűrt engedetlenséget. A pontatlanul teljesített katonaállítás után levél jött a királytól. Keményen megdorgálta a püspököt engedetlenségeért és egyben ráírt, hogy haladéktalanul szolgáltasson számára hadi pótadót, melyet részben jobbágyaitól szedjen be, részben a saját jövedelméből szolgáltassa.

A költőt napok óta láz gyötörte, mikor a királyi leckét kézhez vette. A levél egyenesen ágyba döntötte.

- Nem és nem teszem meg! - kiáltozta magából kikelten. - Törvényellenes! És már csak azért sem teszem meg, mert így beszél velem!

Nem is szedte be jobbágyaitól az országgyűlési törvény nélkül kivetett adót. Néhány nap mulva, mire kissé lehiggadt, pár száz aranyat küldött a királynak. Rövid levelet írt mellé, melyben szóval sem említve a királyi meghagyást, csak annyit közölt, hogy ezt az összeget alázatos ajándékul küldi a királynak, segítségül hadakozásához.

De Mátyással már nem lehetett így beszélni. Hatalmának szentségét kérlelhetetlenül viselő király lett. Mindenható nagyúr. Parancsra feltétlen engedelmességet várt és nem tűrte, hogy valaki kioktassa intézkedéseinek jogossága felől.

A püspök adományára csupán annyit felelt, hogy a küldött összeget haladéktalanul egészítse ki a már kirótt adó összegére. Azután még egy rövid része volt a levélnek: a király elmozdította a pécsi püspököt szerémi báni méltóságból és megvonta tőle a személynöki címet is.

A költő össze volt zúzva. Most értette csak meg, mibe keveredett. Ujjat húzott a királlyal. Mellette a jog, de a királyé a hatalom. Alulmaradjon ebben a huzakodásban?

Hideg fejjel, jó egészségben, derüsebb lélekkel bizonyára számot vetett volna az erőviszonyokkal, a királyi hatalom érdekével és az ország javával. De most csak az izgalom rázta, a sértés égette, emésztette a csontja velejéig.

- Törvény vagy önkény uralkodjék Magyarországon? - zúgolódott. - Mi lesz az alkotmányból, az ősi szabadságból, ha így folytatja Mátyás!

Hirtelenében nem tudta, mihez kezdjen. Majd felháborodását és aggodalmát levélben közölte Vitéz János prímással. Hosszú ideig nem kapott választ. Végre jött a levél. Keserűségében megváltásnak érezte, mikor bátyja azt írta, hogy országos dologban szaporán siessen hozzá Esztergomba.

26.

Esztergomban aklot épített János, a pásztor,
el ne ragadhassák sík legelőn juhait.
Érdemeért, Péter, te, egek kapujára vigyázó,
nyisd meg a mennyet az őr, nyisd meg a nyája előtt.

Az utazás még jobban összetörte. Félholtan érkezett Fehérvárra. Napokig tartó pihenés után folytathatta csak útját Budára, ahol ismét megszállt.

A nyár már előrehaladt. Sárga és vörös foltok tarkították a fák zöld lombkoronáját. A földön az első lehullott faleveleket söpörte a szél. A kánikula már elmult. Az ég fáradtan kéklett a kiaszott rétek fölött.

Meleg volt, de János költő mégis fázott. Végtelenül el volt keseredve.

- Hát életem rövidre mért kis útját
mindíg bajok közt kell-e töltenem?

szavalta magában lázadozva egy régebbi versét.

Esztergomban az érseki palotába érve, Janus csodálkozva látta, hogy az ódon vár a Duna felé eső oldalon új épülettel bővült. Látszott rajta, hogy olasz mester alkotása.

Pompás volt a homlokzata, de a belseje is remekül volt berendezve. Díszes folyosón kellett végighaladni. Menet közben amint a költő felpillantott, látja, hogy valaki jön vele szembe. Előkelő úr, ruganyos, könnyed léptekkel halad. Válla kissé előregörnyed, fejét lehajtja. Arca sápadt, sovány és ráncos. Homloka felhős. Arcát szakáll keríti, melybe már szürke szálak szövődnek. Beesett szeme sötét tűzben ég...

A költő megtorpan. Hatalmas velencei tükör előtt áll, mely a folyosó végén van felakasztva. Saját képét látta a tükörben.

Olyan régen nem látott már velencei tükröt. Utoljára Marcello padovai házában állt ilyen tükör előtt. Emlékszik még akkori síma, napbarnította képére, füle alá omló hajára, gondtalan tekintetére. Az élet elé diadalmasan induló ifjú volt... Ez a kép élt az emlékezetében, úgy tudta, hogy ez az ő képe.

Pedig ez az igazi, amit most lát. - Hát ennyire megváltoztunk néhány év alatt - döbben a saját képmására. Szembenéz önmagával. Arca keserű ráncokba torzul:

- Igen, hát ez vagyok!

Pillanat az egész. Furcsa lenne, ha a kísérő szolgák észrevennék, hogy önmagát nézi. Úgy tesz, mintha a Magyarországon oly ritka tükröt csodálná.

A folyosó fordul. Ő tovább halad, előkelő könnyed léptekkel, görnyedt vállal, előrehajtott fejjel, sápadt arcában égő szemmel...

... Az érseket dolgozószobájában találja. Fázósan húzódik meg párnázott karosszéke sarkában. Talárja prémszegélyű ujjából csókra nyujtja kezét. Gyöngéd szavakkal fogadta öccsét.

- Milyen soványak az ujjai - villan át Janus agyán. Bátyja pergamentszínű, fáradtan mosolygó arcába nézett. Szeme vörös volt az álmatlanságtól és fénytelenül pislogott. - Mi lett belőlünk - gondolja a költő. De elfogulatlanságot tettetve, derüs hangon, mintha még a régi gondtalan emberek lennének, megkérdezte:

- Mit olvas, János bácsi?

- Sallustiust. Jugurtha korának romlottsága és Catilina összeesküvése a mai időkhöz való olvasmányok - felelte és kiszáradt kezével kedvetlenül becsukta az asztalán fekvő könyvet és félretolta.

A költő szerencsét kívánt a palota új építkezéséhez, dícsérte pompáját és ízlését.

- Ha így folytatjuk, maholnap utolérjük Itáliát, noha Itáliának építkezés és általában a képzőművészetek terén nincs párja a földkerekségen.

Az érsek legyintett:

- Ha közbe nem jön a török és nem tesz mindent egyenlővé a föld színével! Hiszen már elárasztotta Dalmáciát és ismét rabol a Száván innen is. A bán tehetetlen volt ellene. El is csapta a király...

- Thuz Jánost? - kiáltott fel János csodálkozva. - Nem is tudtam róla...

- Úgy látszik, nagyon is keveset tudsz az utolsó idők eseményeiről!

- Valóban, édes bátyám, mostanában többet foglalkoztam a Múzsák, mint a Forum gondjaival.

Az érsek bólogatott és halkan, mintegy önmagának mondotta:

- A csillagok... a csillagokban van megírva sorsunk. És én szeretem megkérdezni a csillagok tanácsát... A napokban megjelent nálam egy ismeretlen idegen. Nem tudhattam meg sem a nevét, se hazáját. Ajánlotta szolgálatait. Mondta, hogy jártas az asztrológiában. Szóba álltam vele és meggyőződtem róla, hogy valóban tudós ember. Felszólítottam, hogy állítsa fel a horoszkópot és mondja meg, mi sors vár a magyar koronára...

- Hol az az ember? - kérdezte Janus.

- Másnapra eltűnt. Jutalmat se vett munkájáért. Itt hagyta az írást. Rejtelmesen beszélt.

- Öt képet látott. Először: hiúz a trónon...

- Nem oroszlán?

- Nem. Utána alvó ember következik. A harmadik képen ifjú volt, kinek arca tűz és vér. A negyedik képen két férfiú birkózott. Végezetül gyászfátyol fedi a koronát... Mit jelentenek ezek a képek, meg nem foghatom...

- Talán csak üres beszéd!

- Nem hinném. Van benne valami. Hiszen az első kép annyira találó: nem a szembetámadó, hatalmas oroszlán - hanem a tekergő, alattomban ólálkodó hiúz... Bizonyára nem értesültél Mátyás újabb terveiről sem - kérdezte hirtelen más hangon.

- Éppen ez iránt érdeklődtem bátyámuramnál, de levelemre nem kaptam választ.

- Nos, elgondolása tulajdonképen helyes. Magyarországot [...][*] szomszédok nem adnak. A magyar koronát tehát egyesíteni kell a szomszéd tartományokkal. Nevezetesen Csehországgal, melynek királya, György eretnekségbe esvén, a pápa feloldotta híveit az alattvalói hűség alól s megbízta Mátyást, hogy mozdítsa el trónjáról. Ha Mátyás cseh király lenne és ebben a minőségében német választófejedelem, mint a leghatalmasabb német választó megszerezhetné

---

[*] *Szöveghiány! (az elektronikus változat szerk.)*

magának a trónt - a Habsburgokkal egyetértésben. Hiszen Frigyes császár meg is ígérte, hogy fiává fogadja és feleségül adja hozzá egyik unokáját...

- Gyönyörű! - kiáltott fel Janus.

- Gyönyörű! - ismételte gúnyosan az érsek. - De Frigyes nem olyan tárgyaló fél, akivel becsületes játékra lehet leülni. Alig sodródott Mátyás a cseh háborúba, a császár visszavonta szavát és a lengyel király kisebbik fiát, Ulászlót ismerte el cseh királynak. Fiává sem fogadja többé Mátyást.

- Alávalóság - dörmögte a püspök.

- Alávaló vén pók. Ül Bécsben, mint pók a hálója sarkában és egyében sem jár az esze, minthogy csellel, erőszakkal növelje háza hatalmát. Már Csehországot, Magyarországot is a hálójában érzi... Minden ellenünk fordult. Most már ellenünk a lengyel; a csehek is karddal, nem koronával fogadták Mátyást és Frigyes feltüzelte a német választókat, hogy külföldit el ne fogadjanak utódjául. Ennyi ellenség meghaladja erőnket és a játékot már el is vesztettük.

- És a király kitart a légvárnak bizonyult elgondolás mellett?

- Makacsul! Folytatja a reménytelen háborút a csehek ellen. Ezért kimeríti az ország erőforrásait. Áthágja a törvényeket és a vérben és pénzben elszegényedett országot prédául hagyja a török torkában.

Nyurga férfi belépése zavarta meg a társalgást.

- Nagyuraimék begyűltek - jelentette mély fejhajtással.

Méltóságteljes arca, előkelő szabású kanonoki ruhája volt. Janus alig ismerte meg benne egykori mentorát, Simon papot.

- Most ő a titkárom - magyarázta Vitéz. - Nem nagyon okos, de megbízható és szorgalmas. Hét nyelven ír...

Átmentek a szomszédos tanácsterembe.

27.

Minden ura, Mars, Hadisten,
... kínos éhség keltetője,
borzadalmak indítója:
Irgalmazz már, atyánk, kérlek,
a megfáradt magyar népnek

A prímási várban már hetek óta gyülekeztek az elégedetlenek. Már csak a hatalmas pécsi püspököt várták. Most mind együtt voltak.

Nagy csoportozat fogadta a belépő főpapokat. Az urak többnyire gyászruhát öltöttek. Sorra elébük járultak és tisztelettel üdvözölték őket. Janus megismerte köztük az erdélyi Geréb Pétert, a nagyravágyó Újlaki Miklóst. Mosolyogva bólintott Thuz János felé, akinek egész lénye mélységes levertséget árult el. Voltak sokan kisebb nemesek is, a megyéjükbeli nemesség hangadói.

Letelepedtek az asztal körül. A prímás elnökölt, az asztal végén Simon kanonok ült tollal és papirossal.

Vitéz megnyitotta a tanácskozást. Felhozta az ország veszedelmes állapotát. Nyakunkon a török! Boldogemlékezetű Hunyadi János csak a hazáért élt-halt. Bezzeg fia nem hág a nyomába, mert a saját dicsőségét keresi. Idegen koronát keres, még ha rámegy is a nemes ország.

Eleinte csöndben hallgatták szavait. Aztán izzó lett a hangulat.

- Oda a szabadság! - csapott az asztalra egy falusi nemes.

- Törvény nélkül adót, katonát követel - tódította a másik.

- Ez hagyján - szólt lassan, nyomatékosan Újlaki. - De nemcsak a jobbágyokra vet ki újabb adót, hanem minket, nemeseket is terhel vele, mit se hajtva az Arany bulla sarkalatos cikkeire!

- És aki ellenszegül, törvényes ítélet nélkül befogatja és lecsukatja!

- Oda a szabadság! - kiáltott ismét az iménti nemes, aki úgy látszik, nem tudott többet mondani.

A prímás első pillanatban haragos pillantással akarta elnémítani a közbeszólásokat, aztán hagyta, hogy a kedélyek szabadon megnyilatkozhassanak.

- Tőlem elvette Fogaras várát! - pattogta Geréb Péter.

- Mindenféle jött-mentnek osztogatja a kapitányságokat és az egyházi javadalmakat. Külföldieket, akiknek még nemességük sincs, főispáni székekbe ültet - dörmögte a kevély Újlaki.

- Bizony Beckensloer Tamásból váradi püspököt csinált, most meg már az egri székbe tette át! - mondta Thuz, hogy elterelje magáról a figyelmet, aki szintén nemrégi jövevény volt.

Vitéz elpirult haragjában, mert Beckensloerral ellenséges viszonyban volt. Most már egyéni sérelmeinek is hangot adott:

- Mikor kipróbált tanácsaimra és házához való régi hűségemre hivatkozva, a tanácsban a cseh háború ellen szóltam, a király nekem rontott és ha az urak közbe nem vetik magukat, arcul üt...

Janus felszisszent.

Vitéz folytatta:

- Megmutatja a király, hogy nem szorul régi híveire. Elcsapott a kancellárságtól és a budai plébánost, egy ismeretlen senkit ültetett a helyembe!

- Tőlem önkényesen elvonta a sóbányák jövedelmét - jegyezte meg a pécsi püspök, aki eddig nem sok ügyet vetett erre a sérelmére.

Az egyik úr felállt és hosszadalmasan fejtegette a zsoldos katonák garázdálkodásait: még nemesi házakba, klastromokba is megszállnak, rabolnak, erőszakoskodnak.

A prímás türelmesen állva, megvárta, míg a zaj elül, aztán szárazon befejezte gondolatmenetét:

- Őfelségét hízelgők veszik körül s ő szakítva eleink hagyományaival, versengeni akar hírének és dicsőségének keresésében a nyugati fejedelmekkel, akik nem országuk, hanem saját házuk javát keresik. Mert cseh és német koronakereső hadakozása Mátyás királynak már nem az ország előmenetelét, hanem kimerítését és romlását okozza. Csalódtunk abban, hogy a kereszténység java és a törökkel való ellenkezés hazánkkal egy táborba állítja a szomszédokat.

Legalább is csalódnunk kellett abban, hogy ez Mátyás király személyével kapcsolatban valósuljon meg. Tehát a haza erejének gyarapítása végett más személynek kell ezt véghez vinnie...

- Éljen Kázmér király! - rikkantott közbe sietősen egyik nemes.

- Frigyes császár már megégette a kezét a magyar korona keresésében és nem is kedves nekünk. Ellenben a császár szövetségese, a lengyel király, kinek kisebbik fia, Ulászló, immár Csehország királya, nagyobbik fiát, trónja leendő örökösét ajánlja nekünk, hogy Nagy Lajos boldogemlékezetű királyunk utódai alatt egyesülvén a három ország, hazánk is visszanyerje régi nagyságát és régi szabadságát...

A gyűlés éljenriadalba tört ki. Csapkodták az asztalt. Janus Pannonius magába merülve ült. Agyában még határozott alakot nem öltött gondolatok zakatoltak. Ó, már ő messzebb látott, többet értett az egészből, mint ezek a lármás urak!

Eszébe jutott Ivanich Pál kanonok, amint Narniban, Galeotto Marzio házában elbeszélte neki Mátyás királlyá választását a Duna jegén. Hogyan állt ki ottan öccséért hangos szóval, pénzzel és katonával Szilágyi Mihály. És hogyan súgott-búgott a nyakas, féltékeny urak és az ostoba falusi tömegek közt Vitéz János! És eszébe jutott, hogyan tette a világosvári fogságban megőszült Szilágyi Mihályt szerb királlyá Mátyás. Így ejtette el végképen azt, aki trónra segítette. Most már biztonságban ül a hatalomban. Most másik támaszán, tanítómesterén, Vitéz Jánoson a sor. És rajta is. Meg a többieken, akik támaszai voltak, míg kicsi volt. Most megnőtt és nem akar tudni többé azokról, akik ismerték kis korában, akikre eleinte rászorult. Most katonáira támaszkodik, új hivatalnokaira és a meghódított tartományok erőforrásaira. Nyakas nép a magyar, nehéz uralkodni rajta. Mátyás - úgy látszik - már Bautzen városában üti fel székhelyét, onnan akarja kormányozni Magyarországot. Oda lesz a félévezredes szabadság, királyi tartomány lesz Magyarország, más tartományok között...

Gondolatait azonban nem tudta volna megmagyarázni most a saját hiúságaikat, saját kis sérelmeiket felhánytorgató pártütőknek. A prímás kérdő tekintettel fordult feléje. A püspök ingerülten, de nyugodt hangon jegyezte meg:

- A császár megcsalta Mátyást, meg fog csalni minket is. Ő csak a saját javát keresi. Ne bízzunk benne. A lengyel messze van és még nem ismerjük. Mátyás ellenben közel van, ismerjük is kiváló tulajdonságait és erős kezét...

Zúgás fogadta szavait. Janus bosszúsan felemelte a hangját:

- Nem akarom senkire ráerőszakolni véleményemet. Csak megmondtam. Egyébként egy éve nem forgok közügyekben és nem ismerem eléggé a körülményeket.

Tétovázott. Folytatni akarta beszédét, de megzavarták. Kopogtattak az ajtón.

Simon pap felállt helyéről és csakhamar levelekkel tért vissza.

- Lovas legény a levelekkel. A pécsi püspök úrnak is akadt kettő. Átvettem, különben tovább vitték volna Pécsre.

Az érsek átvette az iratokat. Kettőt átadott a püspöknek.

Az urak felkeltek az asztaltól és kisebb csoportokba verődve, izgatottan tárgyaltak.

- Íme, a császár levele - mondotta izgatottan Vitéz, miközben a pecséteket bontogatta. - Itt meg Kázmér király jelenti, hogy fiával, Kázmér herceggel és tizenkétezer vitézzel a határon áll s fiával egyetemben hitet tesz a magyar szabadság mellett...

Janus kilépett a Dunára néző oszlopos folyosóra. A folyosó két végén fegyveres őrszem vigyázott, hogy senki meg ne zavarja vagy ki ne lesse a tanácskozást. Ezüst vértjük csillogott, amint alabárdjukra támaszkodva, mozdulatlanul álltak.

Királyi levél volt az egyik. Rövid meghagyás, hogy a püspök hozza Budára a könyvtárát és helyezze letétbe a királyi könyvtárba. Mihelyt az udvari könyvtár gyarapodása feleslegessé teszi, a király vissza fogja adni könyveit.

A püspök sértődötten kapta fel fejét és az ajkába harapott.

A másik levél hosszú volt. Galeotto Marzio írta Párisból. Janus elhalványodó arccal olvasta végig.

Aztán fátyolos szemmel nézett le a tájra. A kanyaruló Dunára, a túlnan kéklő hegyekre... Elmélyüléséből a toronyőr kürtje riasztotta fel. Tizenkétszer fújta meg, jelezve, hogy dél van. Utána megkondultak a főszékesegyház mind a négy tornyában a harangok. A nándorfejérvári diadal emlékére...

És a költő szeme előtt megelevenedett a képzelt csatakép: az egymásba kavarodó keresztes-hadak és a török sereg... Hunyadi és Kapisztrán az élen... A nagyszerű csatakép, melyet még nem fejezett be készülő hősi költeményében...

Az ő készülő nagy költeménye!... Haragosan csapott öklével a kőkorlátra. Aztán befordult a terembe.

Kiegyenesedve, határozott léptekkel tartott a bátyjához. Minden szem feléje fordult. A költő kezét nyujtotta:

- Mindenben egyetértek. Rendelkezzetek velem!

A terem minden sarkából vivát-ot kiáltottak. Miközben újra elfoglalták helyeiket az asztal körül, Vitéz gúnyosan tolt Janus elé egy hozzáérkezett levelet:

- Mátyásnak különös gondjai vannak - mondotta. - Könyvtárat harácsol magának. Hogy küldjem a könyveimet Budára...

- Nekem is ezt írta - válaszolta Janus. - De nem adom!

Vitéz kihirdette a gyűlés határozatát:

- Mátyás király megszegte az országnak esküdt hitét és méltatlan lett a koronára. Felhívjuk a lengyel királyt, küldje hozzánk fiát, Kázmér herceget haddal, mi csapatainkkal csatlakozunk hozzá és királyunkká tesszük.

Felálltak és esküre emelték kezüket. Janus felolvasta az esküt:

- Isten téged úgy segéljen; szűz Mária melletted te végnapodon szent Fiának előtte úgy támadjon; Istennek minden szentei teéretted úgy imádkozzanak; Isten teste te végnapodon méltán néked adatni úgy méltóztassék; szörnyű halállal úgy ne vessz el; föld tetemedet úgy fogadja halva, harmadnapon úgy ki ne vesse; Isten színét te végnapodon úgy láthassad; örök pokolba úgy ne temettessél, magul magod úgy ne szakadjon: Hogy mindeneket, amik az ország megtartására itt tanácskoztattak igazán megfogadod, követed és meg nem tagadod! Jelenvaló esküvő társaidat, azoknak, akik veszedelmükre törekedők volnának, meg nem nevezed és ki nem adod és meg nem tagadod; sem irégységben, avagy gyűlölségben senkit el nem veszejtesz. Ezeket által nem hágod sem kedvért, sem adományért, sem gyűlölségért, sem félelemért, sem barátságért, semmiért is! Ami beszéd közöttünk lenne, azt titkon tartod, senkinek ok nélkül meg nem jelentened, meg nem mondod. Isten téged úgy segéljen és e szent kereszt!

- Isten engem úgy segéljen és e szent kereszt! - visszhangozták az összeesküvők.

Azután mind kezet adtak egymásnak. A prímás intézkedett, hogy vendégeinek tálalják fel az elkésett ebédet.

28.

Oly messze vagy, nem nézhetek szemedbe;
beszélgetnünk egymással nem lehet;
csupán levélben szólhatsz énvelem te
s neked csak én is úgy felelhetek.

Galeotto levele János költőhöz így hangzott:

- A narnibeli Galeotto Marzio, a szép- és orvostudományok doktora, a bolognai egyetem tanára stb. magyarországi Janus úrnak, a kánonjog doktorának, a főtisztelendő pécsi püspöknek, a tudós költőnek stb. stb. üdvöt és boldogságot kíván!

Hogy szavamat egymásba ne öltsem - nagyon tisztelt uram és barátom - azzal kezdem, hogy midőn tőled elváltam, felkerestem csehországi táborában Mátyás királyt és ajánlottam neki további szolgálataimat. Tőle ezúttal kis jutalmat vettem, mert - mint mondotta - a háború temérdek pénzébe kerül. Szólottam néki rólad is, amit ő kegyesen vett s azt mondotta, hogy adósodnak érzi magát, amiért itáliai követjárásodért még meg nem jutalmazott. Javaslatomra abban maradtunk, hogy mihelyt én visszatérek Magyarországba - amit hamarosan remélek az istenektől - az ő meghagyására, Budán költővé foglak koronázni. Ez méltó hozzád és bizonyára híred-neved öregbedésére fog szolgálni.

Ezek után megfordultam Ulászlónál is, akit most tettek Csehország királyává, valamint jártam Frigyesnél is Bécsben. Mindkettőnek eleibe bocsájtottak, de a császár meg sem mozdult, egy szót sem szólt - miképen szokása. Mindkét fejedelemnek egy-egy könyvemmel tisztelegtem, de jutalmat egyiktől is egy fillért se vettem. Fösvény, tudatlan lelkek. Adjanak az istenek Mátyásnak fölöttük diadalmat!

Így érkeztem Franciaországba, Páris városába, ahol hírem már megelőzött. A király kegyesen fogadott, asztalához ültetett és minden jót ígért. Egyelőre itt mulatok. Tudós emberek vesznek körül, kik részben még a régi világból való vasfejűek, részben már az újjászületett emberi ideálok ismeretében nőttek fel. Engem mindnyájan egyaránt szeretnek és megbecsülnek. Tudományom - ha szerénységem nem tiltaná, hogy ezt határozottan kimondjam - szinte beragyogja Franciaországot.

Azt is örömmel tudatom, hogy Britannia királyának üzenetét vettem, mely szerint szívesen lát országában, hogy ott is megcsodálják világra szóló nagy tudományomat.

Ami azonban téged bizonyára jobban érdekel, mint érdemtelen barátod sorsa, elmondom, miképen vélekednek itt az irodalomról. Mert már itt is sokat olvasnak és jó könyveket. Dícsérik a malackodó Beccadellit, égig magasztalják Titus Strozzát, még a semmirevaló Porcelliot is ismerik, - de rólad, aki különb voltál mind ezeknél, csodálatosképen semmit se tudnak.

Ebből azt kell következtetnünk, hogy aki nem vesz teljes erejével részt az élet versengéseiben, az lemarad. Az irodalmi műveltség terjedésével csak azoknak az íróknak híre terjed el, kik állandóan benne élnek az irodalom világában, résztvesznek tülekedéseiben. Aki másképen cselekszik és félreáll, azt hamar elfelejtik. Legalább is a kortársak. Ha tehát már életedben is el

akarod foglalni azt a helyet a széptudományok respublicájában, mely téged megillet s melyet az utókor tőled meg nem tagadhat, akkor vagy magadnak kell folytonos tollforgatással, irígyeid és ellenségeid megalázásával résztvenned az irodalmi Forum küzdelmeiben, vagy pedig barátaidat és jóakaróidat kell csatasorba állítanod, hogy nyilvántartsák magasztosságodat.

Ígéretemhez képest, szólok egészségedről is. Megtárgyaltam ezt a kérdést a felette híres párisi egyetem orvosprofesszoraival s ami nem válik rovásomra - véleményük azonos volt az enyémmel. De én nem akartam elhamarkodott szót szólni és könnyelműen megszomorítani legjobb barátomat, aki a latin és görög tudományoknak büszkesége.

A hajdani bölcsek sok szépet és jót írtak az emberi élet semmiségéről. De ezt a múlandó életet tetteinkkel örök hírűvé avathatjuk, jutalmul érte elnyerjük a menyországot és az utókor az istenek közt emlegeti nevünket. Így hát fogadd bátran, amit mondok, dicső férfiú és el ne lankadjon lelked hallatára.

Súlyos beteg vagy. Sorvadás fogyaszt és bajod már igen előrehaladott. Egészségedre különösen vészthozó a fogyó hold konstellációja. Ezért a fogyó holdnak napjait lehetőleg szobádba zárkózva töltsd. Tartsd meg ilyenkor szigorúan mind azokat az utasításokat, melyeket már adtam.

Pannonia északi éghajlata feltétlenül káros életedre s ezért ha idő-nap előtt elfogyatkozni nem akarnál, úgy költözz vissza mihamarabb Itália déli ege alá, hol nemcsak életedet tarthatod meg, de írói hírneved visszaszerzésére is mód kínálkozik.

Kérlek, hogy barátodról meg ne feledkezzél, miképen én is rólad mindenkor emlékezem, híredet terjesztem. Ajánlom neked további baráti szolgálataimat. Élj szerencsésen.

Eddig a levél.

A költő előtt ködbe borult a világ. Nagyon is értette barátja finom stílusát.

- Meghalok... meghalok! - gondolta, mialatt lenézett a Dunára.

- Véged van! Véged van! - kongatták a toronyban a harangok.

A várhegy alatt parasztszekér porzott el. - Meghalsz, meghalsz, - csilingelték feléje a lovak csengetyűi, mint kis halálcsengők.

Ökölbe szorult a keze. - Hát ez az élet? Hát ez volt az életem? Örökös holnap-várás. Örökös szenvedés! Hazajöttem, hogy szolgáljam a királyt; odaveszett egészségem, elsorvadt a költői tehetségem. Értetlenül tengődöm lelki számkivetésben. És mi a jutalom? A király sorra foszt meg tisztségeimtől. Tegnap még trónusa büszkeségének tartott. Ma fittyet hány nekem és családomnak.

Hát most már minden mindegy. De még megmutatom, hogy ki vagyok. Olyat ütök ebbe a hitvány világba, hogy még a történelem is feljegyzi!

29.

Súg-búg az irígység, hogy a vesztét érje...

Cseh földön, a lausitzi tartomány Bautzen városában tartózkodott Mátyás király és tábora ütközetre készen állt az ellenséggel szemben, mikor híre jött Vitéz Jánosék összeesküvésének.

Éppen egy német szobrász ült a királlyal szemben. Nézegette a fejét, rajzokat készített róla. Itáliában tanult a német és most művészetét a bautzeni városi tanács vette igénybe; meg-

rendelték nála Mátyás király szobrát. A szobor ülő alakban ábrázolja a királyt és a városháza kapuja fölött fogják elhelyezni.

Mikor a király átfutotta a levelet, mely az otthon tornyosuló fellegekről értesítette, azonnal magához rendelte azokat a tisztviselőit, akik hadakozása idején szűkebb tanácsát alkották: Szapolyai István herceget, akit köznemesi sorból emelt fővezéri polcra, Beckensloer Tamás egri püspököt, aki szintén polgári sorból indult el a legmagasabb magyar egyházi méltóságok felé és a kancelláriai teendőket intéző Turóczy János uramat. Szerényen húzódott meg a háttérben egy fiatal pap, a király titkára: Bakócz Tamás.

- Súlyos a helyzet - mondotta a király. - Ha itt maradok, a pártütés a hátam mögött elszakasztja tőlem Magyarországot. Ha meg hazamegyek - itt vesztem el egy csapásra mindazt, amit nehezen megszereztem. Cserbenhagynak a cseh főurak, elpártolnak a meghódolt városok.

- Ne bajlódjék fölséged ezekkel a fránya csehekkel. A szeretetet nem lehet kényszeríteni. Ad a magyar föld felségednek elég bort, búzát - dörmögte Turóczy, aki hivatalában és világjártában is megmaradt szűklátókörű falusi nemesnek.

Szapolyai gondolkodott. Vigyáznia kellett, hogy tanácsa célszerű is legyen és a király érzékenységét se sértse.

- Kezdjünk gyorsan ütközetet és ha győztünk, itt is, otthon is megszilárdult fölséged trónusa.

- És ha vesztünk? - vetette közbe a király.

- Még nem fordult elő - vonogatta vállát a fővezér.

- Nem szabad csak a pillanat szemszögéből tekintenünk a helyzetet - szólt közbe az egri püspök. - Egy győzelem nem elég, hogy leteperjük a cseheket. Eddigi győzelmeink bizonyítják ezt. Magyarországot sem lehet egykönnyen lecsillapítani: egyrészről nyugtalanítja a fenyegető török veszedelem, másrészt a magyarság nem nézi jó szemmel őfelsége csehországi hadakozását, mert a magyar sohse törekedett idegen országok meghódítására, hanem mindig csak saját hazája megőrzésére.

- Ismered messzemenő szándékaimat! - vágott közbe bosszúsan a király.

- Én ismerem és méltányolom - folytatta a püspök. - De Magyarországot nem mi jelentjük, hanem ezernyi ezer nemesember és vigyáznunk kell észjárásukra. Ők őrzik az írott és iratlan törvények minden betűjét, melyeket felségednek célszerű és hasznos intézkedései minduntalan megsértenek...

- Egyszóval mondjak le a cseh koronáról és hódoljak be kurtanemeseink kupaktanácsi bölcseségének? - pattant fel Mátyás.

- Felséged tudni fogja, hogy mit cselekedjék. Mindennek nyílik útja-módja. Tény azonban, hogy a török hatalma három világrészben napról-napra növekszik. A cseh koronáért eddig több erőfeszítést tettünk, mint a török ellen és az eredmény még messze késik. Mikor jutunk így el a német trónig? Addigra régen Szerbia, Bulgária, Bosznia és Bizánc sorsára jutottunk!

Mátyás büszke nyugalommal válaszolt:

- Világra szóló kérdéseket nem lehet apró pepecselésekkel elintézni. Nagyvonalú elgondolásra van szükség. Ám maradjon el a német trón, de Csehországra szükségünk van. Magyar erővel leigázzuk a szabadsághoz szokott cseheket és cseh erővel féken fogjuk tartani otthoni kiskirályainkat. Ha ennek a két országnak minden erejét latba tudom vetni a török ellen - megállítom! De akkor ne bénítsa meg a kezemet hetvenkét vármegye hetvenkét respublicája és ne uraskodjék mellettem ezernyi ezer kiskirály. Magyarország erejét, népét és pénzét ne

szívhassa ez a sok ezer kiskirály és ne uraskodjanak énrajtam! Egy király legyen és egy akarat. És ez az egy akarat elég hatalmas lesz ahhoz, hogy hazánk mérhetetlen erőforrásait célszerűen használhassam fel a török ellen. Így lesz Magyarország erős, gazdag és szabad.

- Mi lesz az Arany bullával? Mi lesz az ötszázesztendős szabadságból? - hüledezett Turóczy.

Beckensloer bólogatott:

- Felséged a francia példára gondol...

- Arra - szólt kemény hangon a király. Felállt és hatalmas léptekkel kezdett járkálni a teremben. - Igen, a francia példára gondolok. A király: *primus inter pares* volt; de valójában nem első volt az egyenlőrangú hűbérurak közt, hanem az utolsó, a leggyöngébb. És felküzdötte magát. Letörte a hercegeket, grófokat és megteremtette a mindenható központi királyi hatalmat. Franciaország eddig kis országocskák egymást marcangoló szövevénye volt, ma hatalmas birodalom, mely diktálni kezd Itáliában és nyugodtan kiköt a császárral.

- És Itáliában is mutatkozik ez a törekvés - vetette közbe Bakócz, a fiatal titkár.

- Igen, Itáliában is. De ott még hosszú útja lesz, mert Itáliában más a helyzet. De annyi bizonyos, hogy egy olasz hercegecske gazdagabb úr, mint a magyar király és nagyobb hatalma van a maga kis országában, mint nekünk. Ha ezek az olasz országok egy korona alatt egyesülnének és egy mindenható akarat mozgatná őket, nagyobb hatalmat jelentene Itália, mint a császár.

- Valóban. De hozzánk közelebb állanak és rossz példát mutatnak Német- és Lengyelország; egyik egyre jobban bomlik apró fejedelemségekre, uraságokra - a másikban pedig évről évre nagyobb lesz a nemesi szabadság és szűkebb a királyi hatalom.

- Nos, hát mi a francia példát óhajtjuk követni!

- Hatalmas terv, egy emberélet kevés hozzá - sóhajtott a püspök.

- Fiatal vagyok és egészséges - emelte fel büszkén fejét a király. Keze kardja után kapott, arcát indulat tette rettentővé és haja szertezilálódott, mint a dühös oroszlán sörénye.

Szapolyai lassanként megértette, hogy miről van szó. Felsóhajtott:

- De ha nem sikerül, ha hiba csúszik a tervbe, akkor fog ám csak nagyra nőni uraimék szarva. Jaj akkor neked, szegény magyar nép, veszendő Magyarország!

- Felséged tehát nem tágít és nem orvosolja a nemzet sérelmeit?

- Nem. Azaz lefegyverzem az elégedetleneket. Felbontom szövetségüket hiúságaikkal, érdekeikkel játszva.

- Tehát nem ütközünk meg? - kérdezte a vezér.

- Nem. Majd ha otthon csendesség lesz.

- És mi légyen a pártos urakkal? Mi a legközelebbi teendő? - kérdezte hivatali buzgólkodással Turóczy.

- Nyomban megírjuk leveleinket és meghagyásokkal útnak indítjuk bizalmas híveinket.

Beckensloer szeme felcsillant:

- Felséged kegyeskedjék rám bízni Vitéz Jánost. Haragszik, hogy felséged kinőtt a keze alól. Második Szilágyi Mihály, de majd én letöröm a szarvát...

- Annak a simabeszédű pécsi püspöknek se irgalmazzon felséged - könyörgött dercés hangján Turóczy. - Elkapatta magát érdemetlen szerencséjétől. Nincs benne becsület, olyan, mint a taliánok!

- Sajnálom őket - mondta elgondolkozva a király. - De nem szeretem a fölmelegített levest és a megbékélt ellenséget...

Míg ezek így folytak a király szobájában, a szomszédos teremben gyülekezni kezdtek, várakoztak az urak, akiket a király nem hívott tanácsba.

Ott ült egyik sarokban Ernuszt János nagyuram is, a kincstartó. Hamburgi születésű kalmár volt, ki Magyarországba vándorolva, erszényét és pénzügyi tehetségét bocsátotta a király rendelkezésére. Szolgálatainak nem is maradt el a jutalma. A király kinevezte turóczi főispánnak, majd kincstartónak. Csáktornya és más nagy uradalmak gazdája volt és az ország leggazdagabb emberei közé tartozott. Ez azonban éppenséggel nem látszott meg külsején. Görnyedthátú öreg ember. Ruhája koszmótos. Zsinórjai leszakadoztak. Foszlott övéről hosszan csüng egy kopott, rozsdásvégű kard, melyet folyton úgy tart a kezében, mintha mankó volna.

Sandán pislogva nézi a jövő-menőket; aggódik, hogy vajjon mit gondolnak róla az urak vagy a szolgák. Fél, hogy hátha valaki nem fogja rangjához illően köszönteni. De mikor tapasztalja, hogy a kincstartót, mindenki előre megsüvegeli, akkor széles mosollyal, túlzott hajlongással fogadja a köszönést. Közben minduntalan dörmög magában:

- Azt hiszitek, hogy hitványabb vagyok nálatoknál? Tévedtek, nagyon tévedtek! Vagyok olyan nemes, mint akárki, ha csak szegény kalmár voltam is! Lenéztek engem, mert új nemes vagyok? Majd többre viszik az én unokáim, akiknek én leszek az őse, mint ti valamennyien. Várjatok csak, várjatok!

Hirtelen felegyenesedve ugrik fel és mélyen hajlong, hogy szinte ropognak öreg csontjai. A gőgös, hatalmas nádor lépett a várakozó terembe.

- Alázatos szolgád, nádorispán uram! Ajánlom szolgálataimat!

A nádor leereszkedően fogadja az üdvözlést. Félvállról két ujját nyujtja neki, miközben az ajtóban őrködő apróddal bejelenteti magát a királynál. Aztán bebocsájtják Mátyáshoz.

Közben két új jövevény érkezik. A fiatal Ernusztok. Zsigmond prépost, az idősebbik, finomszabású papi öltözetben. János, az ifjabbik, választékos, előkelő vitézi öltözetben.

Kezet csókolnak apjuknak.

- Valóban ő a pártütés igazi lelke - mondja Zsigmond.

Az öreg szaporán pislog.

- Kicsoda? - kérdi, mintha nem tudná, mi jár egyre fia fejében.

- Janus Pannonius.

- Helyes - bólogat a kincstartó. Akkor majd kitöri a nyakát és nem fog rólam többé szemtelen verseket írni!

- Hej, pedig be szerettem volna neki visszavágni, mikor kicsúfolta versben apámat - sóhajt lemondóan Zsigmond, - de én, sajnos, nem vagyok költő!

- Pedig lehetnél! Te is megjártad Ferrarát, meg Padovát, úgy, mint ő. Te sem kaptál rosszabb nevelést. Elég pénzembe került! - mérgelődik az öreg.

- Apámuram ehhez nem ért... - feleli sértődötten Zsigmond.

- Nem értek! Nem értek! - zsémbeskedik amaz. - Ti persze bölcsek vagytok! A mai fiatalság megtanul latinul és nekik áll a világ. Bezzeg nekem más életem volt! Mikor boldogult anyátokkal áthajóztam Svédországba, csak szegénykének kis hozománya volt minden vagyonom. De ott mégis micsoda üzleteket csináltunk a svéd királlyal! Azok voltak még szép idők! Mire eljöttünk Magyarországra, már olyan urak voltunk, mint a nádorispán. Vagy nem volt mesterség, hogy a király egyszeribe kinevezett főispánnak?

- Apámuramnak ránk sem lehet panasza - duzzogott János. - Mi is élére állítjuk a garast!

- Szó, ami szó, a vér nem válik vízzé! - mosolygott az öreg. - Mi ujság a jószágokon?

- Imént érkezett a csáktornyai intéző. A betakarítással végeztek. Pompás termés volt. Meghagytam, hogy húsz jól felszerelt huszárt indítsanak Nándorfejérvárba, ugyanannyit ide, a királyi táborba...

- Kár volt a nagy sietségért - morgolódik az öreg. - Tíz is elég lett volna...

A két fiú egyszerre pattant fel.

- Mit gondol, apámuram! Magyar nemesek vagyunk! Tudjuk, mi a becsület!

- Életünket és vérünket a királyért! - csapkodta kardját az ifjú János.

A kincstartó vörös szemhéjja pislogott. Nyitott, foghíjjas szájjal nézte a nagy heveskedést.

- Jól van már, jó - mondotta. - Laki Thuz Jánosról mit hallottatok?

A két fiú gúnyos mosollyal villantotta össze szemét.

- Mióta megverte a török, elvesztette a király kegyét. Most ő is a pártütők egyik főkolomposa. Így akarja visszanyerni szerencséjét...

Az öreg is gúnyosan mosolyog:

- Nem fog sikerülni. Nem tud semmit. Csak folyékonyan fecseg latinul. Ezzel hizelegte be magát a királynál. Jobban tette volna az apja, ha ráfogja a váltóüzletre; most még elhelyezkedhetnék a pénzváltó asztal mögött. Mert a báni méltóságnak már örökre befellegzett.

Zsigmond elgondolkozott: a pécsi püspök meg Thuz, a legnagyobb délvidéki birtokos, a volt bánok fellázadtak...

A kincstartó felállt és megveregette fiai vállát.

- Nos - kérdezte - nektek nincs ehhez szavatok?

A két fiú várakozóan figyelt szavaira. Az öreg folytatta:

- Ne féljetek, a pártütők nem fognak diadalmaskodni. Aligha van bennük összetartás és áldozatkészség. Bezzeg a mi nagy és bölcs királyunk számára nyitva áll híveinek erszénye. És ahol a pénz, ott a hatalom!

Kisebbik fiához fordult:

- Te fiam, János, csináltass egy gyönyörű kösöntyűt Margit hercegnőnek, Bánfy ragyogó, fiatal özvegyének. Már érdeklődtem nála a te érdekedben. Kedvező választ kaptam. Nem kell fösvénykedned. Megéri. Rokonságba kerülsz a leggőgösebb főúri családokkal. Utóvégre, ha élhetetlen bátyád pap lett és folyton a könyveket bújja, akkor neked kell fenntartanod a családunkat.

Az elvörösödő Jánostól Zsigmondhoz fordult:

- Te pedig kihallgatást kérsz a királytól és szép, cifrán, ahogyan Olaszországban tanultad, elmondod, hogy öcséd lovasokat küldött a szolgálatára. Azt is megmondod, hogy te magad kész vagy tízezer aranyat adni a déli végvárak felszerelésére és a mostani pártütés leverésére - ha őfelsége kegyes lenne elfogadni szolgálataidat. Őfelsége kevés szóból is sokat ért...

A két fiatal Ernuszt meghatva és megzavarodva állt. Az öreg látva, hogy ma már úgysem kerülhet a király elé, kardjára támaszkodva, kifelé indult. Az ajtóból még visszaszólt:

- Dolgozni, fiúk, dolgozni! Itt lehet és érdemes dolgozni. Nyitva az út a pécsi püspökséghez és a bánsághoz!

A két Ernuszt bólogatott. Tudták már, hogy az összeesküvés az ő malmukra hajtja a vizet. És ők be fogják kötni Janus Pannonius és Laki Thuz János koszorúját.

30.

Mintha nyugalmukból hullámok hirtelen
felzúdulva zúgnak a parti szirteken,
riad lent a mélyben a tenger királya
s visszaűzi mind a vihart barlangjába...

Az összeesküvők tehát behívták az országba Kázmér herceget. Elhatározták, hogy csapataikkal a határon várják.

Janus Pannoniust Nyitra várának parancsnokságával bízták meg. Itt kellett a felkelő csapatoknak gyülekezniök, hogy elvágják útját Mátyás királynak, ha vissza akarna térni Csehországból.

A pécsi püspök nem törődött gyöngeségével. Ment, mint a fergeteg. Lóháton tette meg az utat Nyitráig. Mindenfelől toboroztatta a katonákat. Maga vezette a gyakorlatokat. Rekedtre csorbult hangon osztogatta a parancsokat. Ágyúkat vonatott a falakra, javíttatta a fegyvereket és gyüjtötte az eleséget. Ami tapasztalataiból hiányzott, pótolta ésszel és gyors felfogásával.

Öreg tisztek megcsodálták, amint harci rendekbe állította gyorsan gyakorlatozó csapatait, majd száguldó lovon ismét menetoszloppá sorakoztatta őket, hogy távolabb megint más alakba állítsa fel.

- Ha nem tudná az ember, hogy püspök és deákos ember, azt lehetne hinni, hogy világéletében vitéz volt - mondogatták. A szerbiai és boszniai hadjáratok emlékeit kiegészítette ókori hadi írók könyveivel és most már nem vonult félénken a háttérbe, ha katonai dolgokról volt szó. Elkeseredése más emberré formálta a könyvek és a szelíd szemlélődés emberét.

- Most már minden mindegy! - gondolta magában és csupa ökölnek érezte magát.

A nyitrai vár egyik toronyszobájában lakott. Medvebőrön hált. Reggelenként törődött testtel, de ruganyos lélekkel ugrott talpra. Lázas tevékenységbe temette sötét gondjait. - Élek és megmutatom, hogy még élek - pattogott magában.

Fehérbőrű, magas, karcsú leány forgolódott körülötte. Piroska, a nyitrai várkapitány leánya. Vőlegénye Jajca alatt esett el és a tűzről pattant leány azóta pártában maradt. Siratta megcsalt reményeit, várta, hogy mit tartogat még számára az élet. Most minden gondját János költőre pazarolta. Ő főzött, ő takarított utána, ő szolgálta ki.

Forró áhítattal tekintett a zászlósúrra, leste az ablakból, amint járkált a várfalakon és osztogatta parancsait a vár alatti táborban. Otthon meg olykor gyöngéd gondoskodással szedegette le ruhájáról a pihéket, rátapadt fűszálakat és a költő ellágyulva és hálásan gondolta, hogy ime, még egy kedves, szép öröm jutott osztályrészéül az életében.

Kázmér herceg eközben átlépte seregével a Kárpátokat, de alig néhányan csatlakoztak hozzá. Sehol sem fogadták a hatalmas urak, hogy Budára kísérjék és királlyá tegyék.

A nyitrai táborban zavar támadt. Mit jelent ez?

Kázmér tétován állt az idegen földön, majd nagy egérúttal Nyitrának tartott. Janus számára nagy csalódást jelentett a trónjelölttel való találkozás. Tehetségtelen, gyönge ember volt Kázmér. Ilyen bábra bízni Magyarország viharban hánykolódó hajóját!

Eközben Nyitrára sorra futottak be a hírek.

Geréb Péter visszakapta a királytól Fogaras várát és otthon maradt.

Ujlaki Miklósnak teljesült régi vágya: Mátyás király kinevezte Bosznia királyává és megengedte, hogy Jajcában megkoronáztassa magát, ha tudja!... Most királyi ruhát csináltat Ujlaki és nem ér rá eljönni.

A megyei urak szónokolnak és feliratokban kérik a sérelmek orvoslását. Addig is nem mozdulnak.

Bizalmatlankodva és idegenül álltak szemben Kázmér és Janus Pannonius. Majd apja hívására a lengyel herceg gyorsabban távozott Magyarországról, mint ahogyan érkezett.

Ekkor hallotta meg végre Janus Pannonius, hogy Mátyás a határmentén nagy kerülővel visszatért Magyarországra.

A nyitrai őrségnek nem volt többé értelme.

Janus izgalmában tombolva, ingerülten tette meg utolsó intézkedéseit, hogy csapataival elhagyja Nyitrát. Mikor torony-lakását elhagyta, szeme megakadt Piroskán. Sápadtan, tágra meredt szemmel nézett Janusra és kezét tördelte.

A költő kezet nyujtott és sietve, kissé nyersen búcsúzott: - Isten veled, Piroska. Köszönöm, hogy kedves és jó voltál hozzám ezekben a súlyos hetekben!

A lány zokogva vetette magát Janus kezére.

A várudvaron dobogtak a türelmetlen lovak, trombitaszó jelentette az indulást.

Janus gyorsan végzett a búcsúval.

- Isten áldjon! - kiáltotta még egyszer vissza és lesietett a lépcsőn. Lóra pattant, kivonta kardját és a lovasság kidübörgött utána a várból.

A hegy lábánál még visszatekintett. A toronyablakból kendő lobogott utána és úgy rémlett, mintha hallaná a lány sírását...

Esztergom felé tartott, hogy csatlakozzék Vitéz Jánoshoz. Átkelt a Dunán. Közeledve a érseki székhelyhez feketepáncélú királyi lovasokkal találkoztak. Az előcsapattal való rövid vagdalkozás után a királyiak visszavonultak. Janus azonban óvatosabban haladt tovább. Portyái körülnyargalták a vidéket és a falvak népétől szereztek tudósítást a királyi hadtest mozdulatairól.

Táthnál maga a vezér akart beszélni a falu bírájával. A mezőről, munkából hajkurászták elé az őszbajuszú parasztembert.

Levett süveggel, mezítlábasan, bőujjú ingben, gyolcsban, csak bőrmellényben állt a püspök előtt. Így öltöztek a szittyák már Ázsia térségein és Etelköz mezein is. Az egyszerű nép megőrizte ősi viseletét késő századokra. Csak az úri renden levők változtatták öltözetüket idegen szokások szerint.

- Mit tudsz a királyi hadról? - kérdezte Janus lóhátról a bírót.

- A királyi vitézek Esztergomot vívják, - felelte alázatosan amaz.

- Hol a király, tudod-e?

- Mátyás, az igazságos is a táborban van, - válaszolta a bíró.

Janus elcsodálkozott.

- Miért nevezed igazságosnak a királyt? - kérdezte.

A község feje zavartan forgatta kezében süvegét. Köhécselt. Topogott. Nem tudott mindjárt felelni. A püspök folytatta a felvetett tárgyat. Tovább faggatta:

- Nem több az adó, mint régebben?

- Bizony több - adta meg most már bátrabban a választ az öreg. - De Mátyás mégis igazságos. Mert most a szegény embernek is van igazsága. Több az adó, de több a rendtartás. Ezelőtt kevesebb volt az adó, de - tisztesség ne essék, szólván - csak az uraknak volt igazságuk. Annyit vehettek rajtunk, amennyit akartak. Hiába volt kevesebb a törvényes adó, mégis a paraszti nép húzta a rövidebbet. Most vigyáz a király. Igazságot tesz a népnek. Áldja is érte a nép...

Szegény ember tudta, hogy beszéde nem fog tetszeni a nagyúrnak, de hogy éppen Janusnak miért nem tetszett, bizony ki nem találhatta. Az elnyargaló püspök után nézett és megvakarta üstökét. Aztán visszatért munkájához a mezőre, ahonnan az imént elcipelték Janus katonái.

A pécsi püspök csapatai óvatosan közeledtek, hogy felmentsék Esztergomot. Egy hegytetőről látták meg Mátyás hatalmas táborát.

A sáncokon kívül éppen felsorakozott az egész királyi had. Egyforma sötét páncélt hordott az egész. Az egyenlő számú zászlóaljak négyszögekbe zárkózva, egymás mellett állottak zászlóik alatt. Háromöles lándzsák erdeje sorakozott a gyalogság feje felett. Ezernyi ezer harcos állt a mezőn. Két szélről nyúltak el a lovasok tarka sisaktollas csapatai.

A távolból is meg lehetett ismerni a király aranyos páncélját. Mátyás vezérei kíséretében lassan ellovagolt a csapatok arcvonala előtt.

Messze visszhangzottak a hegyek a tábor egetverő riadásától:

- Vivat Matthias rex! Éljen Mátyás király!

Ime, ilyen sereget szervezett már magának Hunyadi János fia! Tán mégis neki van igaza, tán mégis fogja győzni erővel térdre kényszeríteni a németet, a törököt - sőt a magyart is...

Janus belátta vállalkozása lehetetlenségét. Elkerülte a várost és sietett le a Délvidékre, ahol legerősebb a felkelés fészke. Ott van saját egyházmegyéje és ott áll fegyverben Laki Thuz János.

Pécsett már jó készülettel várta Bakó György, Birike jegyese. A püspök parancsára idejében visszatért a király táborából és elhozta a bandériumot is. Janus kinevezte várkapitánnyá. A fiatal parancsnok buzgón fogott Pécs megerősítéséhez. Sáncmunkára hajtotta a parasztokat, asszonyokat osztott be főzésre, betegápolásra, kijavíttatta a falakat. Derekasan dolgozott, ügyes katonának bizonyult. Mindenkép azon is volt, hogy kedvébe járjon leendő sógorának.

Ilyen készülődés közt jött híre, hogy Vitéz János kibékült a királlyal. A király meghagyta méltóságában, de az érsekség vezetésére Beckensloer püspököt rendelte. Simon pap, aki az összeesküvés levelezését intézte, külföldre futott. Azt mondják, hogy Spanyolországig meg sem áll.

Most már csak a Délvidék volt hátra. Meg is jöttek a királyi biztosok, felszólították Janus Pannoniust, hogy 30 napon belül hódoljon meg és bűnbocsánatot fog nyerni.

- Nem szeretem a felmelegített levest és a megbékélt ellenséget. - Janus Pannoniusnak füléhez jutott Mátyás király mondása. - Nem, ezen már nem lehet segíteni. Amit egyszer rossznak vallottunk, azt nem hirdethetjük többé jónak. Mátyás görögtűz-dicsősége romlásba viszi az országot. És én gyönge vagyok, kedvemet is vesztettem, semhogy folytathatnám ellene a harcot - gondolta a költő.

Nem adott választ a királyi biztosoknak. Meghagyta, hogy tovább folytassák Pécs megerősítését, hogy rajtuk ne üssön a király. De célja már nem az ellenállás volt. Birtokairól összegyüjtötte a pénzt, beszedette a dézsmál. Zsákokba, ládákba csomagoltatta minden ezüst- és aranyholmiját, minden drágaságát.

De hát megfusson harc nélkül? Thuz Jánossal akart találkozni, hogy megbeszélje vele a helyzetet és azután határozzon. Üzent Thuznak, hogy felkeresi.

Lejáróban volt a harminc napi határidő. A királyi csapatok birtokai határán álltak, hogy bármely pillanatban beronthassanak.

Kincseit lovakra málháztatta, hajcsárok és néhány megbízható vitéze kíséretében elhagyta Pécset. Meghagyta, hogy tartsák a várost, míg ellenkező utasítást nem küld.

Az új kapitány mindent megígért. Birike sírva búcsúzott bátyjától. Sejtette, hogy többé nem látja. De közben jegyese karjába kapaszkodott. A várfalról utána nézett és látta, amint a kis csapat szaporán elügetett a Dráva felé.

Átkelt Szlavóniába és Horvátország felé tartott, ahol Thuz János birtokai voltak. Másodnapra utólérte egy lovaslegény. Híve volt a püspöknek és nem akart megmaradni Pécsett, mert féltette a fejét. Hírt hozott: Az új várkapitánynak volt magához való esze. Elhagyta a bukott ügyet és feladta a várat a királyiaknak. Hűségéért jószágadományt kötött ki, amit a király biztosai meg is ígértek. Most már a sógortól függetlenül keresheti a szerencséjét.

Még többet is tudott a legény: a püspökséget nyomban püspöki helynök vette át, akit a király már előre kinevezett: Ernuszt Zsigmond prépost uram!

- Most már aztán igazán Isten veled, Magyarország! - sóhajtott fel Janus.

Tekintete a lovas legényre esett. Lehorgasztott fejjel, szomorúan állt előtte.

- Nem vagy régi legény a bandériumnál - szólt hozzá a püspök. A huszár felvetette a fejét:

- Csak nemrégiben fogadott a zászlóhoz a kapitány uram!

Janus fürkészve nézte és emlékeiben kutatott.

- De azért már találkoztam veled valahol - mondotta elgondolkozva.

Könny csordult végig a legény barna ábrázatán.

- Az Isten áldja meg nagy jó uramat - felelte. - Hát hogyne találkoztunk volna! Hiszen én vagyok Bence Csezmicéről, a szomszédék Bencéje!

A püspöknek is könny szökött szemébe. Kezét nyujtotta:

- Isten hozott, Bence. Köszönöm, hogy eljöttél és hogy jóindulattal vagy hozzám. Vajha előbb találkozunk és hamarabb ismerhettem volna meg hozzám való hűségedet. Jobb lett volna neked - és talán nekem is...

Bence megcsókolta ura kezét.

- Hová megy most, nagy jó uram?

- Elhagyom szomorú küzdelmeim színhelyét. Visszatérek Itáliába, ahol legboldogabb esztendeimet töltöttem. Talán valóban sikerül még visszanyernem egészségemet és visszavívom írói hírnevemet. Hiszen ha nincsenek küzdelmek, olyan szép az élet és olyan jó élni!... - mondotta inkább magának.

Jöttének hírére Laki Thuz elébe sietett. Tekintete sápadt és dúlt volt.

- Minden elveszett - mondotta. - Embereink szétfutnak. Nekünk, a legmakacsabb pártütőknek nem fog irgalmazni a király!

- Nem is kérek kegyelmet - felelt keserűen és büszkén János költő. - Amit tettem, azért viselem a felelősséget!

- Idegenbe mégy? A császárhoz?

- Nemzetem ellenségéhez? Soha! Itáliába menekszem - ha győzöm még odáig erővel és élettel...

- Isten velünk - mondotta Thuz János és a kezét nyujtotta: - Veled megyek!

És a két kis csapat egyesülve folytatta útját nyugat felé.

31.

Kék ég! Ó, dombok, erdők rengetegje!
Csörgő csermely, zöld fű a réteken!
Többé nem látlak; éj borul szememre,
más nem marad belőlem, csak nevem!

- Éjszakára Medvevárba szállunk - szólt Thuz.

A lovasok egymás nyomában haladtak keskeny erdei csapáson át. Sűrű lombok fedték el a kilátást, csak itt-ott tört át egy kis darab mennyboltozat. Az út egyre emelkedett. Fenyőfák közé jutottak. A csapás most sziklás ösvénnyé szilárdult, mely árok szélén haladt. Az árok mind mélyebb és szélesebb lett, míg egyszerre meredek szakadék szélén haladtak. Fölöttük és túl a szakadékon évszázados fenyőfák törtek a magasba; hosszú, kopasz fatörzsek, egész oszloperdő, melyeknek csak több ölnyi magasságban kezdődött a lombja.

Elől léptetett Thuz, közvetlenül mögötte János költő. Nyomukban kapaszkodtak a málhás lovak, a menetet a fegyveresek zárták be. Csendben lovagoltak és minduntalan kémlelték a vidéket, nem közeledik-e valami veszedelem, melyről egymás közt egy szót sem beszéltek...

- Messze van még? - kérdezte Janus Pannonius. Alig birta már tartani magát a nyeregben. Lelke nyugtalanul szállt előre, a meleg déli tájak felé, de már nem birta titkolni önmaga előtt sem, hogy ereje véget ért és elérkezett a nagy-nagy összeomlás ideje.

- Napnyugta előtt ott leszünk. Fent van a tetőn. Nemrég vettem a zágrábi püspöktől. Kis vár, de biztonságos...

A költő megszédült. Inasa leugrott lováról és előrefutott, hogy megfogja lehanyatló gazdáját.

- Nem birok... - mondotta a költő és elájult.

A lovasok megálltak. Némelyek leszálltak és egy közeli forráshoz futottak friss vízért, hogy fellocsolják a püspököt, mások azon tanakodtak, hogy folytassák az utat.

- Igyekeznünk kell - hallott Janus a feje fölött egy hangot. - Éjszaka előtt a várba kell érnünk. Mert itt ér a sötétség. Borus lesz az éjszaka és nincs holdvilág. Holnapra egészen elfogy a hold...

Két vezetéklovat egymás mellé állítottak és közöttük ponyvát feszítettek ki. Ebbe fektették a költőt. Felnyitotta szemét, de mozdulatlan tűrte, hogy foglalatoskodjanak vele.

- Holnapra egészen elfogy a hold... - zsibongott agyában a katona szava. És félálomba merült.

A nap már lebukott, mikor a tetőre értek. A hegy nyerge oldalt hajolt s ezen vezetett az út a völgy fölé emelkedő hegykúphoz, melynek tetején, erdők és kopár sziklák fölött emelkedett a feketefalú kis Medvevár.

Emeleti szobájában volt a vár egyetlen ágya. Itt helyezték el a beteget.

Az udvaron tüzet gyujtottak és juhot sütöttek a jövevények.

A várnagy - vén horvát parasztvitéz - levett süveggel botorkált Thuz sarkában.

Janus szobájából vezetett fel a lépcső a toronyba. Thuz felment a vén porkolábbal és körülnézett a beálló szürkületben.

- Ma délben feketepáncélú lovascsapatot láttunk a völgyben - hallotta Janus az öreg recsegő hangját. - A toronyból figyeltük, hogy észak felé eltávoztak...

- Nyomunkban vannak - felelt Thuz.

... Janus készülődés, jövés-menés zajára kezdett eszmélkedni. Ágyával szemben törtíves, keskeny ablak volt. Afféle üvegezetlen, régi ablak, melyet csak fatáblával lehetett elzárni. Jó idő volt, a fatábla nem volt becsukva. Az ablakon át látta a költő a szürkülő eget, melyre első vörös csíkjait rajzolta a közeledő nap.

Ágya mellett inasa és Thuz János suttogtak.

- Nagyon nyugtalanul töltötte az éjszakát - mondotta az inas. - Láza volt és félrebeszélt.

- Vajjon tud-e tovább utazni?

- Hacsak ponyvában nem...

Thuz most a beteg fölé hajolt. Halkan szólongatta:

- János, János!

A költő újra fáradtan lehunyta félignyitott szempilláit. A bán felkiáltott:

- Szent Isten! Hiszen csupa vér a párnája! Tökfilkó, ezt nem vetted észre?

Az inas ijedten mentegetődzött. Bizonyára akkor történt, mialatt ő aludt...

- Továbbutazásról egyelőre szó sem lehet - jelenti ki Thuz.

A szoba ismét elcsendesedik és a költő álomba merül...

Friss légáramlatra ébred. Felnyitja szemét. Az ablakon át bágyadt délutáni fényben látja az eget.

Valaki köhécsel a szobában.

- Hogy áll az idő? - kérdi Janus.

A porkoláb recsegő hangja felel: - Esti hat óra, nagy jó uram!

- Thuz uram hol van?

- Még hajnalban elment. Elvitte a málhás lovakat Zágrábba, ahol öccse, Osváth úr veszi majd őrizetbe. Ő maga legkésőbb estére visszatér nagyuramért.

- Hívd az inasomat!

- Hajaj - sóhajt az öreg. - Az nincs itt!

- Ő is Thuz urammal ment?

- Nem a! Thuz úr csak kettőt vitt el püspök uram embereiből, hogy kísérjék püspök uram lovait. A többit itt hagyta őrizetre... De bizony, még a délelőtt kereket oldottak... Hajaj! Azt mondották, minek őrizzék az urat, mikor úgyis meghal. Aztán nem akarnak miatta bajba se keveredni...

Janus ismét lehunyta a szemét.

- Hát te nem mégy el? - kérdezte halkan.

Az öreg nyögött.

- Minek mennék? Itt az én helyem. Mi baja van a királynak Thuz János urammal - én nem tudom. Nekem nincs dolgom az urak dolgával. De az én uram Thuz János és ő megparancsolta, hogy itt legyek, hát itt maradok. Mert paraszti eszemmel tudom, hogy az úr pokolban is úr!...

A költő mosolygott. Nem mintha az öreg együgyű beszédét hallotta volna. Messze volt ő már onnan. Mosolygott, mert jól érezte magát. Csodálatosan könnyűnek...

Pártütés? A király haragja? Betegség? Olyan távoli, olyan érthetetlen dolgok! Hogyan érinti őt mindez?

Az ablakkal szemben hegyoldal van. Kopár kőtömegek alatt feketés fenyőfák húzódnak. Ismét alább tarkállik az erdő. Zöldkoronájú fák, közben sok-sok vörös falevéllel. Alattuk sűrű sárga lombok... Alkonyati szellő húz végig rajtuk és a hulló levelek keringve szállnak az avarra.

A hűvös szellő áthat a költő pokrócán. Megborzong és révedezéséből felriad.

- Hozzál tintát, tollat és papirost - mondja.

Az öreg zavarodottan feláll. Csetlik-botlik. Nagynehezen összekeresi a kívánt eszközöket.

A költő írni szeretne. Szépséges szép vers muzsikál az agyában. Olyan könnyen, gyorsan peregnek a sorok, mint legszebb ifjúkorában, amikor még nem ólmosította meg lelkét gond és betegség...

Behunyja szemét és élvezi a lelkében tovarohanó verssorokat. Érzi, amint szíve ütemére lüktetnek a latin hexameterek...

- Isten veled, kéklő ég! Isten veletek hullámos dombok!
Zöldelő rétek, zúgó erdők, csacsogó csermely!
Nem látlak többé, - soha, soha többé!
Lombok alatt hiába táncol a driádok tündércsapata,
Hiába bukkannak fel a vizekből játszadozó Nereidák a hold ezüst sugarában.
Hiába vár a Múzsák csókja szent ligetekben.
Álom borul az én szememre és nem látom a világ szépségét.
Legyen az én sírom harmatos pázsit alatt. Csattogjon madárka fölöttem a lomb közt.
Lelkem azonban szállva száll a világ fölött...

... A költő kezében a toll, előtte a papir...

Felnéz. Az égen rózsaszínű bárányfelhők úsznak. Szeme előtt vörös karikák kezdenek táncolni.

Minek az írás? Hírért, névért? Mi az az örökkévaló lélek számára?

Mi ez a toll, mi ez a papír? Hová lett alóla az ágy? Mit jelent a szoba fala... mi ez a pokróc?

A toronyból szól a kürt... Mit jelent mindez az ő lelkének? Testetlenül, könnyedén, boldogan lebeg minden földi dolog felett...

- Thuz uram visszaérkezett - mondja a porkoláb. Hangja valahonnan távolból szól és beszédének nincsen semmi értelme.

A költő lelkében ismét megszólalnak a verssorok. De muzsikájuk már nem az előbbi. Kattognak, zakatolnak. Egymás hegyen-hátán, összekavarodva rohannak s belevesznek örvénylő, mély feketeségbe...

- -

A toronyőr kürtje riadót fúj. A porkoláb kihajol az ablakon és zavartan dörmögi:

- Visszajöttek a lovasok. Lehetnek vagy harmincan.

Thuz János a költő ágya mellett áll.

- Hány emberünk van? - kérdi.

- Rajtunk kívül a toronyőr és nagyságod két lovásza.

- Nyiss kaput! - mondja Thuz szárazon.

Csakhamar léptek csosszannak a lépcsőn; sarkantyúk pengenek, pajzsok zörrennek. Arany-sisakos tiszt lép be, mögötte lándzsás katonák.

- Ernuszt János, te vagy? - kiált meglepetten Thuz.

- A szlavon bán vagyok - feleli az ridegen. - Laki Thuz János úr a király foglya. Kérem a kardot!

Thuz sápadtan csatolja le övéről fegyverét.

- És a pécsi püspök úr? - kérdi a bán.

A fogoly merev arccal int az ágy felé.

Az ágyon már csak egy holttest feküdt. Kinyúltan, közel és mégis valami megközelíthetetlen messzeségben. Arcán békesség, nagy-nagy nyugalom ömlött el. Nyoma se volt rajta az utolsó esztendők szenvedéseinek, lélekdúló izgalmainak. Szép volt, kisímult, fönséges...

Ernuszt bán megremeg. Már nem olyan kemény és gőgös, mint az imént.

- A király... mit fog szólni a király, ha meghallja régi barátjának, a világhírű költőnek szomorú vesztét? - gondolja, miközben lehúzza ujjairól a páncélkesztyűt.

Mögötte koppanva ér padlót a katonák térde. Leveszik sisakjukat és lehajtott fővel keresztet vetnek...

-&-